



**FAİK BAYSAL'IN ROMANLARINDA SOSYAL
ADALETSİZLİK**
Oğuzhan PEKMEZCİ
Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı
Ana Bilim Dalı
Doç. Dr. Osman ORUÇ
2024
(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

FAİK BAYSAL'IN ROMANLARINDA SOSYAL ADALETSİZLİK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Oğuzhan PEKMEZCİ

Danışman: Doç. Dr. Osman ORUÇ

BAYBURT - 2024

KABUL VE ONAY

Doç. Dr. Osman ORUÇ danışmanlığında, Oğuzhan PEKMEZCİ tarafından hazırlanan “Faik Baysal’ın Romanlarında Sosyal Adaletsizlik” başlıklı bu çalışma, 01.07.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Fatih YALÇIN

Üye : Doç. Dr. Osman ORUÇ

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Aslıhan AYTAÇ

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun/...../20... tarih ve 20...../.....-..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Murat KUL
Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Bayburt Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre Doç. Dr. Osman ORUÇ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Faik Baysal’ın Romanlarında Sosyal Adaletsizlik” başlıklı program seçin tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

01.07.2024

Oğuzhan PEKMEZCİ



ÖN SÖZ

Bu çalışmamda bana yön gösteren, süreç boyunca beni destekleyen ve yüreklendiren, öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyduğum ve duyacağım danışman hocam Sayın Doçent Doktor Osman Oruç'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez yazma sürecimde desteğini ve bilgisini benden esirgemeyen arkadaşım Hilal Fazla' ya ve Hüseyin Çoban'a çok teşekkür ederim. Bu süreçte hep yanımda olan canım aileme teşekkür ederim.

Oğuzhan PEKMEZCİ



ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

FAİK BAYSAL'IN ROMANLARINDA SOSYAL ADALETSİZLİK

Oğuzhan PEKMEZCİ

Bayburt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Osman ORUÇ

Bayburt-2024, Sayfa: 93

Faik Baysal, Cumhuriyet dönemi Türk Edebiyatında toplumcu gerçekçi çizgide eserler verir, romanları ve öyküleri ile ön plana çıkar. 1944-2002 yılları arasında yayımlanmış olduğu romanlarla toplumcu gerçekçi eser veren romancılar arasında kendine yer edinir. 1944 yılında yayımlanmış olduğu ilk romanı ile köy ve köy gerçeklerini anlatan Baysal, daha sonra I. ve II. Dünya Savaşı'nın toplum üzerindeki olumsuz etkilerini inceler. Akabinde kişilerin şehir ortamındaki mücadelesini kaleme alır. 1944 yılında ilk romanı olan *Sarduvan* ve sonrasında yazmış olduğu beş romanı ile birlikte dönemin ağa-köylü, zengin-fakir, ezen-ezilen gibi sınıflar arasındaki çatışmaları inceler ve toplumun aksayan yanlarını romanlarına konu edinir. Yer yer köy ve köy sorunlarına, kent yaşamındaki bireyin yalnızlığına, savaş ortamının getirmiş olduğu olumsuz yaşam şartlarına değinir ve genel ölçekte bu sorunların hepsini sosyal adaletsizlik gerçeği ile ilişkilendirir. Bu araştırmada, Faik Baysal'ın romanlarında ezen-ezilen, zengin-fakir, ağa-köylü çatışmaları sosyal adaletsizlik ekseninde incelenmiştir. Özellikle Baysal'ın altı romanı üzerinden yola çıkılarak tipler ve karakterler üzerinden adaletsiz düzen anlatılmaya çalışılmıştır. Ardından toplumcu gerçekçilik ve köy enstitüleri üzerinde durulmuş, dönemin sosyo/kültürel yapısı da ele alınmıştır. Çalışmamızda Baysal'ın romanlarındaki sosyal adaletsizlik gerçeği birey/toplum çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Faik Baysal, roman, toplumcu gerçekçilik, sosyal adaletsizlik.

ABSTRACT

M. SC. THESIS

SOCIAL INJUSTICE IN FAİK BAYSAL'S NOVELS

Oğuzhan PEKMEZCİ

Bayburt University

Institute of Graduate Studies

Department of Turkish and Social Studies Education

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Osman ORUÇ

Bayburt-2024, Pages: 93

Faik Baysal produces works in the social realist line in Turkish Literature of the Republican period and comes to the fore with his novels and stories. He gained a place among the novelists who wrote social realistic works with the novels he published between 1944 and 2002. Baysal, who told about the village and its realities in his first novel published in 1944, later he examined the negative effects of World War II on society. Subsequently, he writes about the struggle of people in the urban environment. With his first novel, Sarduvan, published in 1944, and the five novels he wrote afterwards, he examines the conflicts between classes such as lord-peasant, rich-poor, oppressor-oppressed, and discusses the flawed aspects of society in his novels. He occasionally touches on villages and village problems, the loneliness of the individual in urban life, the negative living conditions brought about by the war environment, and on a general scale, he associates all of these problems with the reality of social injustice. In this research, the conflicts of oppressor-oppressed, rich-poor, landlord-peasant in Faik Baysal's novels were examined on the axis of social injustice. Especially based on Baysal's six novels, an attempt has been made to explain the unfair order through types and characters. Then, social realism and village institutes were emphasized, and the socio/cultural structure of the period was also discussed. In our research, the reality of social injustice in Baysal's novels was examined within the framework of individual/society.

Keywords: Faik Baysal, novel, social realism, social injustice.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	II
BEYANNAME	III
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
TABLOLAR.....	VIII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	2
Araştırmanın Sınırlılıkları	3
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1.KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
2.FAİK BAYSAL'IN HAYATI, SANAT ANLAYIŞI VE ESERLERİ	6
2.2.SANAT ANLAYIŞI	10
2.3. ESERLERİ	14
2.3.1. Romanları	14
2.3.2. Öyküleri	15
2.3.3. Şiileri	15
2.3.4. Çeviriler	15
2.3.5. Senaryo	16
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	17
3.TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK VE MARKSİZM	17
3.1. MARKSİZM VE TOPLUMCU GERÇEKÇİ SANAT ANLAYIŞI	17
3.2. TÜRK EDEBİYATINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK	23
3.3. KÖY EDEBİYATI VE KÖY ENSTİTÜLERİ	28
3.4. SOSYAL ADALETSİZLİK.....	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	38
4.FAİK BAYSAL'IN ROMANLARINDA SOSYAL ADALETSİZLİK	38
4.1. SARDUVAN	38
4.2. REZİL DÜNYA	48
4.3. DRİNA'DA SON GÜN	57
4.4. ATEŞİ YAKANLAR	62
4.5. VOLİ	66
4.6. MADAM BAMBU.....	72
SONUÇ VE ÖNERİ	77
Sonuç	77
Öneri	80
KAYNAKÇA.....	82
EKLER	87
ÖZ GEÇMİŞ.....	93

TABLÖLAR

Tablo 1: Köy Enstitülerindeki Eğitim Programları	31
Tablo 2: Köy Enstitülerinin İsimleri ve Bulunduğu Şehirler	34
Tablo 3: Sarduvan ve Drina’da Son Gün Romanında Kora Şeması	77



KISALTMALAR

S.	: Sayfa
VB.	: Ve Benzeri
YAY. HAZ.	: Yayına Hazırlayan
ÇEV.	: Çevirmen



GİRİŞ

Bu yüksek lisans tezinde, Faik BAYSAL'ın romanlarında sosyal adaletsizlik konusu incelenmiş ve bilimsel etik ve yayın normallliği öncelenmiştir. Elde edilen sonuç, tez metni sonunda açıklanmıştır.

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Baysal; zahire ticareti ile uğraşan Faik Baysal ve hakkında çok az bilgiye sahip olduğumuz Ferdane Hanım'ın tek çocuklarıdır. 1 Aralık 1922 yılında Adapazarı'na bağlı Tığcılar Mahallesinde zengin bir ailenin çocuğu olarak doğar. Asıl ismi Mustafa'dır. İlk romanını kaleme aldığı 1944 yılından vefat ettiği 2002 yılına kadar yayımlamış olduğu romanlarla, toplumcu gerçekçi çizgide eserler verir. Edebiyat hayatına şiir ile başlayan Baysal, yayımlamış olduğu öykü ve romanları ile toplumcu gerçekçi edebiyatçılar arasında kendine önemli bir yer edinir. Toplumsal konulara değinmesi ile 40 kuşağı içerisinde dikkatleri üzerin çeken yazar, ezilen/örselenen insanların hayatlarını romanlarına konu edinir. Ezen-ezilen, zengin-fakir, ağa-köylü arasındaki çatışmalar, Faik Baysal'ın romanlarının ana temalarını teşkil eder. Toplumun sıkıntılarını anlatmayı kendine görev edinen yazarın romanlarında "sosyal adaletsizlik" gerçeği ön plana çıkmaktadır. Baysal, romanlarının hiçbir zaman bir ideolojinin gölgesi ya da bir iktidarın buyruğu altında olmasını istemez. Romanlarında işlemiş olduğu konularla ve tasarladığı karakterlerle dolaylı olarak hem iktidarı hem de ideolojik söylemleri eleştirir.

Baysal, sosyal adaletsizliği başta *Sarduvan* romanı olmak üzere *Rezil Dünya*, *Drina'da Son Gün*, *Ateşi Yakanlar*, *Voli* ve *Madam Bambu* romanları üzerinden ele alır. *Sarduvan* romanı ile köylü halkın, gücü elinde bulunduran kesim tarafından ezilişini konu edinen yazar, *Rezil Dünya* ve *Voli* romanlarında ise, kent ortamındaki kişilerin hem toplum tarafından hem de bazı idari mekanizmalar tarafından ezilişini konu edinir. Kurtuluş Savaşı'nın ve II. Dünya Savaşı'nın Balkan coğrafyasında yaşayan toplum üzerindeki etkilerini ise; *Drina'da Son Gün* ve *Ateşi Yakanlar* romanıyla anlatan yazar, son romanı olan *Madam Bambu* ile hayattan bir beklentisi olmayan ve umudunu kaybetmeye yaklaşmış bir kişiyi anlatır.

Faik Baysal'ın romanlarını sosyal adaletsizlik başlığı altında ezen-ezilen, zengin-fakir, ağa-köylü, muhtar-köylü, burjuva-proletarya kutupluluğu çerçevesinde incelemek çalışmanın ana eksenini teşkil eder. Faik Baysal'ın romanlarında sosyal adaletsizliği ve bu adaletsizliğin toplum ve birey üzerindeki etkisini anlatabilmek için geniş bir çalışmaya ihtiyaç vardır. Bu bağlamda romancının 'romanlarında adaletsizliğe uğrayan kişileri nasıl ele aldığı,

adaletsizliğin hüküm sürdüğü yerlerde kişilerin nasıl hareket ettiği, idari mekanizmanın bireyler üzerinde nasıl bir etkiye sahip olduğu, kişiler arası kutuplaşmanın doğmasındaki temel sebepler' bu çalışmanın esas problemini teşkil eder. Bu probleminden/sorundan hareket eden bu çalışmada, Faik Baysal'ın romanlarının sosyal adaletsizlik bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Faik Baysal, 1944 yılında yayımlanmış olduğu ilk romanı *Sarduvan* ile köy ve köylü üzerinde oluşmaya başlayan adaletsiz yapının işleyişini ve akabinde yayımlanmış olduğu diğer romanları ile hem birey olmak için mücadele veren küçük insanı hem de savaşların insanlar üzerindeki olumsuz yönlerini anlatmaya çalışır. Romanlarında toplumun sorunlarını gündeme getiren yazar, bu sorunların sebeplerini tarihsel ve sosyal koşullarla birlikte ele alır. Faik Baysal'ın genel sanat anlayışı bu çizgide ilerleme gösterir. Çalışmamızın amacı, Faik Baysal'ın romanlarındaki kişilerin roman kurgusu içinde adaletsiz düzeni nasıl doğurduğunu incelemek ve buna bağlı olarak kutuplaşmaların nasıl ortaya çıktığını göstermektir. Aynı zamanda sosyal adaletsizliğe sebep olan unsurların ve bu unsurları destekleyen kişileri incelemek de çalışmanın amaçları arasındadır.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Sarduvan adlı ilk romanı 1944 yılında yayımlanan Faik Baysal, sonraki yıllarda toplumcu gerçekçi çizgide vermiş olduğu eserlerle bu anlayışta eser veren edebiyatçılar arasında kendine önemli bir yer edinir. Kendi ifadesi ile kalemini bir ideolojinin ve siyasetin buyruğuna teslim etmeyen yazar, sosyal konulara değinerek toplumun aksayan yanlarını okuyucuya aktarmaya çalışır. Köy sorunsalını anlattığı *Sarduvan* romanı ile çağdaşlarının çizgisine ulaşmayı başaran yazar, edebiyat camiasında büyük bir ses getirir. Faik Baysal üzerine şimdiye kadar beş adet tez çalışması yapılmış olmakla birlikte sosyal adaletsizlik ekseninde bir çalışma yapılmamıştır.

Sosyal adaletsizlik ve insanın birey olma mücadelesi Faik Baysal'ın romanlarının belirleyici unsurları olur. Bu bağlamda, bu çalışmada Baysal'ın romanlarında yer alan kişiler üzerinden sosyal adaletsizlik gerçeği ortaya çıkarılarak, romancının kişiler/sınıflar arası oluşan kutuplaşmalara yönelik bakış açısını, okura vermek istediği mesajları ve kutuplaşmaya neden olan sorunları ve bu sorunların kişiler üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Faik Baysal'ın romanları üzerine az sayıda akademik çalışma yapılmıştır. Çalışmamızda öncelikle Faik Baysal'ın yayımlamış olduğu romanları, sosyal adaletsizlik çerçevesinde incelemeye tabii tutulmuş, yazarın sosyal adaletsizliğe olan yaklaşımı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu sebeple Faik Baysal'ın romanları, sosyal adaletsizlik başlığı altında sınırlandırılmıştır. Romanlarda kutuplaşmaya neden olan sosyal adaletsizlik farklı kaynaklardan faydalanılarak ele alınmıştır. Çalışma Faik Baysal'ın 1944 ile 2002 yılları arasında yayımlamış olduğu *Sarduvan*, *Rezil Dünya*, *Drina'da Son Gün*, *Ateşi Yakanlar*, *Voli* ve *Madam Bambu* romanları ile sınırlı tutulmuştur. Teze konu olan altı romanda görülen sosyal adaletsizlik gerçeği açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, sosyal adaletsizlik sorunsalı Marksizm, toplumcu gerçekçi anlayış ve köy enstitüleriyle ilişkilendirilerek çalışma içerisinde alt başlıklarla desteklenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Faik Baysal, 1944-2002 yılları arasında yayımlamış olduğu romanları ile toplumcu gerçekçi edebiyatçılar arasında kendine önemli bir yer edinmiştir. Romanlarında köy ve köylü sorunlarına değinmesi, savaş ve savaşın getirmiş olduğu sıkıntılı süreçleri anlatması ve kişilerin şehir ortamındaki ezilişlerini konu edinmesi bakımından önemli olmasına karşın, romanları üzerine yeterli ölçüde akademik çalışma yapılmamıştır. 2009 yılında Emine Kurt, 'Faik Baysal'ın romancılığı' üzerine yüksek lisans tezini yazmıştır. Daha sonra Şengül Can (2011) 'Faik Baysal'ın romanlarında şahıslar dünyası' Ayşe Bengisu Akdağ (2017) 'Faik Baysal'ın romanlarında sosyal meseleler' başlıklı yüksek lisans tez çalışmalarını yapmıştır. 2011 yılında Mustafa Aydemir, 'Faik Baysal'ın hayatı, sanatı ve eserleri üzerine bir inceleme' başlıklı doktora tezini kaleme almıştır. Bunlardan ayrı olarak 2007 yılında Adapazarı Büyükşehir Belediyesi 'Faik Baysal; Gül Sancılı Adam' isimli bir derleme kitap yayımlamıştır. Faik Baysal'ın romanlarını sosyal adaletsizlik başlığı altında incelemek onun Türk romanı ve toplumcu gerçekçi edebiyatçılar arasında yerini ve etkisini göstermek açısından önemli ve gerekli görülmüştür. Romanlarında sosyal adaletsizlik başlığı altında müstakil bir çalışma olmayışı, bu çalışmayı gerekli kılmıştır. Faik Baysal'ın romanları üzerine yapılan bu çalışmanın literatüre faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Faik Baysal'ın romanlarının sosyal adaletsizlik bağlamında incelendiği bu çalışma, sanatçının *Sarduvan*, *Rezil Dünya*, *Drina'da Son Gün*, *Ateşi Yakanlar*, *Voli* ve *Madam Bambu* romanlarıyla sınırlandırılmıştır. Yapılan bu çalışmada doküman analizi yöntemini içeren nitel araştırma modeli ile yapılmıştır. Nitel araştırmanın tüm yöntemlerine uygun hareket edilerek tez metni oluşturulmuş ve etik sınırlar araştırmanın çerçevesini belirlemiştir.

Çalışma kapsamında literatür ve alan taraması yapılarak, toplumcu gerçekçilik ve köy enstitüleri üzerine yazılmış olan muhtelif kaynaklardan ve Faik Baysal hakkında yapılmış olan çalışmalardan faydalanılmıştır. Çalışmanın amacına ve çalışmada ele alınan meseleye uygun olarak Faik Baysal'ın romanları çeşitli alt başlıklar altında incelenmiştir.

Birinci bölümde çalışmanın konusu, problemi, amacı, önemi ve kuramsal çerçevesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde Faik Baysal'ın hayatı ve sanat anlayışı üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde, Marksizm ideolojisi hakkında kısaca bilgi verilmiş daha sonra toplumcu gerçekçilik ve köy enstitüleri belirli başlıklar altında incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise çalışmanın ana sorunsalı olan Faik Baysal'ın romanlarında sosyal adaletsizlik

meselesine yer verilmiş, bu romanlardaki kutuplaşmalar ve toplumsal hayatta gözlenen adaletsiz düzen üzerinde durulmuştur. Çalışmadan elde edilen bulgular ve çalışmanın özünü teşkil eden meseleye dair değerlendirmelere ‘‘Sonuç’’ bölümünde yer verilmiştir. Öneri kısmında ise bu çalışmanın önemi ve Faik Baysal’ın eserleri üzerine yapılacak farklı çalışmalarla teze konu edilen sanatçı ve eserleri üzerine getirilecek yeni yorumların imkânları üzerinde durulmuştur.



İKİNCİ BÖLÜM

2. FAİK BAYSAL'IN HAYATI, SANAT ANLAYIŞI VE ESERLERİ

2.1. HAYATI

Cumhuriyet dönemi sanatçılarından Faik Baysal, roman başta olmak üzere, şiir ve öykü alanında özgün yapıtlar vermiş, çok yönlü bir yazardır. Baysal'ın doğum yeri ve doğum tarihi ile alakalı birçok kaynak ve kişiler farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Bazı edebiyat araştırmacılarına göre 1 Aralık 1918 yılında İstanbul'da dünyaya geldiği söylenmektedir. Bazı araştırmacılar ise Baysal'ın doğum tarihinin 1 Aralık 1922 olduğunu ileri sürerler. Bu hususta İnci Enginün, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı* isimli eserinde Baysal'ın 1918 yılında dünyaya geldiğini (Enginün, 2002, s.280), aynı eserinin 2020 basımında ise; 1922 yılında doğduğunu ifade etmektedir (Enginün, 2020, s.315). Baysal, Fahri Tuna'nın 'Yaşasın Edebiyat' başlıklı söyleşisinde bu karışıklığı şöyle açıklar: 1.12.1922 yılında Adapazarı'na bağlı olan Tıgıcılar Mahallesi Pamuk Osman Sokak'ta doğduğunu söyler. Kütük bilgilerinde Adapazarı geçmesine karşın, kimliğinde İstanbul yazar. Bu durumun oluşmasında annesinin Baysal'ı dünyaya getirdikten çok kısa bir süre sonra ölmesi ve babasının da annesinden kısa bir süre sonra evlenip İstanbul'a yerleşmesinin etkisi olduğunu aktarır (Tuna, 2007, s.125).

Faik Baysal, 1 Aralık 1922'de Adapazarı'na bağlı Tıgıcılar Mahallesinde, zengin bir ailenin çocuğu olarak doğar. Asıl ismi Mustafa'dır. Fakat hem çevresinde hem de edebiyat camiasında Faik olarak tanınır. Bunun nedeni ise; Saint Joseph Fransız Lisesi'ndeki (Ek-3: Fotoğraf) hocaların öğrencilere babalarının ismiyle hitap etmeleridir. Ahmet Kabaklı, bu isim olayını şöyle açıklar: Babası Faik Baysal'ın ismi ile anılması, okuduğu okulda bulunan hocalarından dolayıdır. Fransız hocaları baba isimlerini soyadı sandıkları için Baysal ve arkadaşlarına öyle hitap ederler. Bu yüzden gerçek ismi olan Mustafa'yı dahi unuttur ve o zamandan beri Faik olarak anılmaya başlar (Kabaklı, 2002, s.386).

Baysal'ın babası tahıl ticareti ile uğraşan Faik Baysal, annesi ise Ferdane Hanımdır. Baysal, çok küçük yaşlarda annesini verem hastalığından dolayı kaybeder. Bu süre zarfında baba ilgisinden de uzak kalan yazar, çocukluk yıllarını Adapazarı'nda yaşayan dedesi ve babaannesinin yanında geçirir (Alangu, 1965, s.699). Annesi hakkında çok az bilgiye sahip olan yazar, bu bilgileri de başkalarından alır. Selmin Evrim, Baysal ile konuşmasında şunları ifade eder: Annesinin çok güzel bir kadın olduğunu ve çok genç yaşta öldüğünü söylemiştir. Aynı zamanda kendisinin de annesine ne kadar çok benzediğini ifade eder (Andaç, 2001:164). Annesini hiç tanımamış olması Baysal'da derin bir iz bırakmıştır. Annesinin ölümünün ardından da babasının kısa bir süre sonra onu bırakıp İstanbul'a gitmesi, Baysal'ı bir anda hem

anne sevgisinden hem de baba sevgisinden mahrum bırakır. Baysal'ın, babasının İstanbul'a gitmesiyle ilgili olarak Ahmet Okçuoğlu şu ifadelerle yer verir: Baysal'ın babası doğumundan çok kısa bir zaman sonra dedesi ile kavga ettiği için İstanbul'a kaçmıştır. Daha sonra orada bir kadın ile evlenmiştir. Ondan dolayı babasını hiç görmemiştir. Bir süre sonra vefat ettiğini öğrenir (Okçuoğlu, 2007, s.115).

Annesinin ölümü sonrası 'haminnem' dediği babaannesi tarafından büyütülür. Fakat hayatı boyunca hep babasına karşı bir özlem duyar. Babası annesinin ölümünden sonra Baysal'ı hiç aramaz (Andaç, 2001, s.163). Faik Baysal'ın çocukluk yıllarında sevgi ve şefkat gördüğü tek kadın babaannesidir. Dedesi Hafız Salih, katı ve otoriter bir insandır. Çocukluk yılları dedesinin gözetimi altında geçer. Baysal, çocukluğunu dilediği gibi yaşayamadığını ve bu acıyı her dönemde hissettiğini şöyle dile getirir:

Çocukluğum maddi sıkıntı içinde geçmedi. Büyükbabamın çok sert denetimi altında yetiştim. Ve hemen hemen konuşma hürriyetini hiç tadamadım. Sokağa çıkma izni bana verilmedi. Soluk alamadım. Bu yaşında bile bu özlemi içimde duyuyor, çelik çomak oynamak ve uçurtma uçurtmak istiyorum uçurtma mevsimi gelince uçurtma uçuran çocukların yanından geçerken durmam ve onlara uzun uzun bakmam çocukluğumdan kalma bu açlığın sonucudur (Yardım, 2000, s.80).

Eğitim hayatına ilk olarak Adapazarı'nda bulunan Rehber-i Terakki İlkokulu'nda başlayan Baysal, burada uğramış olduğu bir iftira sonucunda dedesi tarafından okuldan alınır. Uğradığı bu iftira, Baysal'ın ileriki yıllarda düşünce yapısında bir değişikliğe neden olur. Bu dönem onun eserlerinin oluşmasında büyük bir etki bırakır:

Bu iftira bende derin bir yaranın oluşmasına vesile olmuştur. Öyleki bu haksızlık karşısında ilk kez yüreğimde haksızlığa karşı bir isyan başlamıştır. Ayrıyeten bu iftira sonrasında bu tür insanlardan da gün geçtikçe soğudum ve onları bir canavar olarak görmeye başladım (Andaç, 2001, s.169).

Baysal'ın dedesi bu olaydan sonra Baysal'ı İstanbul'a göndermek ister. Bu gönderilme olayını Baysal, şöyle anlatır:

Hanım, bu çocuk buralarda eşkıya olacak, amcasına yazdım, İstanbul'a yatılı bir okula gönderelim de, okuyup adam olsun, dediğini duydum. İçten içe geceler boyu ağlamaya başladım. Haminnem de benimle birlikte ağlıyor, o da benden ayrılmak istemiyordu. Hem canım kadar sevdiğim haminnemden ayrılacak olmam, hem de hiç bilmediğim bir dünya beni çok korkutuyordu. Bir gün büyükbabamla haminnem beni trenle İstanbul'a götürdüler ve bir okula teslim ettiler. Böylece Saint Joseph'te on iki yıl sürecek yatılılık günlerim başladı (Okçuoğlu, 2007, s.116).

Baysal'ın yaşamındaki ilk ayrılık evresi bu karar sonrası gerçekleşmiş olur. Çok sevdiği babaannesinden ve Adapazarı'ndan ayrılır ve İstanbul'da yatılı bir okulda okumak zorunda kalır. Baysal'ın dedesi, Adapazarı'nda kalıp it kopuk olmasın diye onu amcasının yanına İstanbul'a göndermek ister. Orada bulunan Saint Joseph Fransız Lisesinde öğrenimine devam

etmesini uygun bulur. Dünya üzerinde en çok kıymet verdiği babaannesinden bu şekilde ayrılması Baysal'ı derin bir acıyla yüz yüze bırakır (Tuna, 2007, s.125).

Saint Joseph Fransız Lisesinde geçirdiği yıllar Baysal'ın kişiliğine, hayal dünyasının gelişmesine, toplumsal olguları sorgulamasına etki eder ve böylece yazarın kendini keşfetme süreci başlar (Akdağ, 2017, s.11). Bununla birlikte okula alışma evresinde bir takım sıkıntılar da yaşar.

Baysal ilk, orta ve lise eğitimini bu okulda yatılı olarak bitirir. Fakat ağır bir disiplin ve ders programı ile karşılaşan yazar, bu okulu hiçbir zaman sevmez. Ayriyeten aile sevgisinden de uzak olan yazar, bu okulda da kendini hep yalnız hisseder, burayı askeri bir kışlaya benzeter. Okul çok ağır ve disiplinli bir yapıya sahiptir. Baysal okulun uyguladığı disipline uymakta zorlanır ve okuldan kaçmaya yeltenir ama başarılı olamaz (Andaç, 2001, s.170).

Kimsesizlik duygusunu ciddi şekilde yaşadığı bu süreçte tanıştığı arkadaşları, Baysal'ın fikri ve ruhi dünyasını etkiler. Saint Joseph Fransız Lisesinde tanışmış olduğu bir arkadaşı, Baysal'ın eserlerinde kadın ve cinsellik konularının oluşmasında etkili olur: “Kadın Hastalıkları Uzmanı olan Prof. Samim Mostar'la arkadaş oldum. Kadının çıplığını onun gizlice getirdiği resimlerde gördüm. Başım döndü. Bu resimler benim küçük dünyamı alt üst etti. Sokakta gördüğüm kadınları bile gözlerimle soymaya başladım” (Andaç, 2001, s.170).

Baysal, 1939 senesinde Saint Joseph Fransız Lisesinden mezun olur. Fransızca ve İngilizceyi çok iyi bilmesine rağmen, uzun bir süre iş bulamaz. Artık dünyanın acımasız gerçekleri ile birlikte ‘rezil dünya’ (Akdağ, 2017, s.12) ile karşılaşmış olur. Ailesinden kalan serveti reddetmiş olan Baysal, ailevi bağlarını da tamamen kopartma yoluna gider. Öyle ki amcasından ve yengesinden uzaklaşarak, Matmazel Elena'nın pansiyonuna yerleşir. Burada altı ay kalır ve herhangi bir ücret ödemediği ayrılır. Yıllar sonra ise bunun pişmanlığını yaşar. Elena yaşıyorsa ona borcunu ödemek istediğini hatta parayı kabul etmezse özür dilemek istediğini söyler (Andaç, 2001, s.174).

Baysal, 1941 senesinde Ankara Yedek Subay Okulu'ndan askere çağrılır ve orada tam 4 yıl geçirir. 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı'nın sürdüğü yıllarda askere giden Baysal, savaşın etkilerini görmüş olur (Akdağ, 2017, s.12). Savaşın etkisinde kalan ve savaş ortamını gören Baysal, 1972 yılında *Drina'da Son Gün* romanını yazar. Savaşın acımasız tarafını ve bireyler arası çıkar ilişkilerinin savaş ortamında nasıl görüldüğünü bu romanı ile okuyucuya aktarmış olur.

Faik Baysal, askerlik yaptığı süre zarfında yayımlamış olduğu *Karima Mektup* isimli şiirden dolayı suçlanır ve hapse girer. Yatılı okul yıllarını bir hapishane olarak anlatan Baysal,

bu şiiirden sonra gerçek bir hapishane ile yüzleşir. Baysal için burası bir okuldan farksız değildir. Dönemin birçok aydını ile burada olduğuna hem şaşırır hem de içten içe sevinir (Akdağ, 2017, s.13). Askeri hapishanede kalmaya başladığında ranzada uzanan ve kendi kendine konuşan adama gözü takılır. Daha sonra onun Orhan Veli olduğunu öğrenir. Tanışma olayını şöyle anlatır:

-Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi, sekiz, dokuz, on... On, dokuz, sekiz, yedi, altı, beş, dört, üç, iki, bir...

-Bu adam da kim? dedim.

-Orhan Veli, dediler. Şiirlerinden tanıdığım Orhan Veli'yle orada tanışıp dost olduk. Meğer kimler yoktu ki orda... Bedri Rahmi, dönemin tanınmış sekiz on yazar çizer ressamı. Herkes oradaymış.

-Nerede kaldın, biz de seni bekliyorduk, dediler. "Otel'de on günlük "akıllanma" cezamı orada çektim (Okçuoğlu, 2007, s.119).

Askerlik yılları esnasında Kocaeli, Çankırı, Kurşunlu, Çerkeş gibi Anadolu'nun bazı yerlerini dolaşır. Özellikle Kurşunlu'daki günleri zorluk içerisinde geçer. Küçük bir kasaba olan Kurşunlu'da Orta Çağ insanları gibi sönük ve renksiz bir yaşam vardır. Kurşunlu'da geçirdiği süre zarfında *Sarduvan* romanın yazım aşamasına başlar. Yalnızlığın ve korkunun hâkim olduğu bu yerde romanının yazımını altı aylık bir süre zarfında bitirir. Yazmış olduğu bu romanı basım aşamasına sokmak için özel bir izin ile Ankara'dan İstanbul'a doğru yola çıkar. Bu yolculuk esnasında konaklamak üzere Çerkeş'e gelir ve orada bulunan Sebat Otel'i'nde kalmaya karar verir. Fakat konakladığı gece Çerkeş depremi meydana gelir ve otuz iki kişinin kaldığı Sebat Otel'de bir tek sağ kurtulan kişi Baysal olur. Elinde bulunan tek nüshayı da göçük altında bırakan Baysal, tekrar Ankara'ya döner (Aydemir, 2011, s.15). Depremden yıllar sonra hissettiklerini bir söyleşi de şöyle anlatır: "Otel de sahibiyle birlikte otuz iki kişi varmış. Bir ben kurtuldum. Eğer buna kurtulmak denirse. Askeri hastaneye kaldırıldım. Arkasından zatürre, zatülcenp oldum. Seksen iki kilodan kırk bir kiloya düştüm. (...) Bu deprem beni mahvetti" (Andaç, 2001, s.182).

Baysal, depremden sonra yatırıldığı hastanede tuhaf olaylarla karşılaşır. Onun için yazılan yiyeceklerin hastabakıcılar tarafından yendiğini görünce şaşırır. Güçlü-güçsüz olgusu bu kısımda da kendisini göstermiş olur. Çerkeş depremini yaşadktan kısa bir süre sonra askerliği biter ve İstanbul'a döner. Fakat uzun bir süre depremin etkisinden ve depremde ölen bir çocuğun çığlıklarından kurtulamaz.

Askerlik görevi bittikten sonra İstanbul'da bir süre işsiz kalır. Daha sonra özlemini çektiği memleketi Adapazarı'na döner. Bir müddet burada eski günlerine dönmeyi hayal etmiş olsa da yıllar onun Adapazarı'nı çok değiştirir. Kısa bir süre sonra yeniden İstanbul'a döner. İlk olarak Pertevniyal Lisesi'nde muallimlik yapmaya başlar. Bu esnada ilk roman eseri olan

Sarduvan'ı yayımlamış olur. *Sarduvan* romanı yayımlandıktan kısa bir süre sonra, yazar birçok kişi tarafından komünistlik ile suçlanır ve bir süre sonra meslekten ihraç edilir (Aydemir, 2011, s.17).

Baysal, bu yıllarda İstiklal Caddesinde bulunan Nisuz Pastanesi'nin devamlı müşterisi olur (Ek-4: Fotoğraf). Burada önemli sanatçılar ile tanışır. Özellikle Abidin Dino, Arif Dino, Celalettin Ezine, Mustafa Şekip Tunç gibi isimlerle yakın ilişkiler kurar (Aydemir, 2011, s.17).

1976 yılında ilk yurt dışı gezisini yapmış olan Baysal, gittiği yerleri pek beğenmez. Yalnızca sanatçılara karşı gösterilen ilgi ve alakadan dolayı Fransa'yı biraz sever. Baysal'ın batı da dikkat ettiği husus insanların dünyanın her yerinde aynı özellikleri barındırıyor olmasıdır. Doğuda olduğu gibi batıda da 'yalan, dolandırıcılık, hırsızlık, adam kayırmacılık' gibi durumlar bulunmaktadır. Bundan dolayı artık batı'yı kusursuz görmenin bırakılması gerektiğini, onların da bizimle aynı adaletsizlikleri sergilediklerini söyler (Aydemir, 2011, s.17).

Faik Baysal, 1945 senesinde Muhabat Hanımla evlenir. (Ek-5: Fotoğraf) Bu evlilik sonrası Baysal'ın bir kızı ve bir oğlu olur. Çok sevdiği eşini Mart 2002'de kaybeder. Baysal, eşinden on ay sonra 9 Aralık 2002 yılında akciğer kanseri sebebiyle Bahçelievler'de bulunan evinde vefat eder.

2.2. SANAT ANLAYIŞI

Faik Baysal, toplumcu gerçekçi çizgide yazmış olduğu eserlerle edebiyatımızda geniş bir yer edinir. Baysal'ın eserlerinde yoğunlukla insan sevgisi ve anne özlemi yer alır. Yazar, çok küçük yaşlarda kitaplarla tanışma imkânı bulur. Adapazarı Pamuk Osman Sokak'taki evinde bulunan kütüphane, Baysal'ın hayata bakış tarzını etkiler. Özellikle oradaki Yunan mitolojisine dair kitapları Baysal'da büyük bir değişimin doğmasına yardımcı olur: Burada bulunan deri ciltli kitapların çoğu da Yunan mitolojisi ile alakalı kitaplardır. Bunları görünce şaşkına döner. Kitapları okumaya başlaması ile birlikte dünyanın değiştiğinin farkına varır. Yaşamın sadece yemekten ibaret olmadığını anlar (Andaç, 2001, s.167).

Cengiz Tuncer'e göre; Faik Baysal, yıllardan beri aradığımız bas bas bağırdığımız bir Türk romancısıdır. Ağdalı cümlelerden ve kelime oyunlarından uzak, çok temiz bir dili ve aydınlık bir görüşü vardır. Baysal, *Sarduvan* romanını yayımladıktan sonra eğer matbuatımız biraz uyanık davranıyorsa, Makal'ın zamanında gördüğü değer kat kat fazlasını görebilirdi (Tuncer, 2007, s.71).

Baysal, çağdaşları gibi edebi konuşmalar yaparak ya da bir ideolojiye bağlı kalarak tanınmak istemez. Sanatçı her daim haksızlığın karşısında durur ve insanın/insanlığın yanında

olur. Ona göre bir yazar politik bir görüşün veya sistemin sözcüsü olmamalı, tuzu kuru bir azınlığa hizmet etmemelidir. Yazar, bu zamana kadar hiçbir çıkar ilişkisinin kuklası ya da bastonu olmamıştır (Tuna, 2007, s.127). Bundan dolayı da çağdaşları gibi popüler bir tanınmışlığa sahip olamaz. Baysal, daha çok yayımlamış olduğu eserleri ile anılmak ister. O, varlıklı bir aileden gelmesine karşın toplumsal konulara değinme gereksinimi duyar. Kendini “küçük insan”dan soyutlamaz, aksine onların sorunlarını dile getirmek ister. Gördüğü yoksullukları ve adaletsizliği kendi imkânları ile anlatmaya çalışır. Andaç eserinde; Faik Baysal zengin bir ailede büyüdüğünü söylemekte ve başat eserleri okuduğunu dile getirmektedir. Bu eserleri okuduktan sonra, toplumu daha iyi anlamaya başlamıştır. Yoksulluk, adaletsizlik, sefalet ve haksızlıklar Baysal’ı derinden etkilemiştir. İnsanların uğramış olduğu haksızlıklar karşısında ilgisiz kalmadığını ifade eder (Andaç, 2001, s.191). Baysal, kendi kabuğuna çekilmek yerine eserleriyle toplumun sorunlarına yönelmeyi tercih eder.

Baysal, annesini hiç tanımaz ve bundan dolayı duygusal bir yapıya sahip olur. Daha sonra Adapazarı’nda bulunan insanlar, toplumsal ilişkiler ve yalnız geçen bir çocukluk dönemi Baysal’ın duygusallığını iyice arttırır. Saint Joseph Fransız Lisesinde okuduğu yıllarda babaannesinin ölümü onu iyice sarsar (Yardım, 2007, s.129). Faik Baysal’ın sanatla ve şiirle ilk tanışması, haminnesinin ölümü sonrası başlar. Onun ölüm haberini aldıktan sonra, büyük bir acı ile karşılaşan Baysal, onun ardından bir şiir yazarak edebiyat camiasına giriş yapar. Fahri Tuna’nın Yaşasın Edebiyat isimli söyleşisinde bu durumu şöyle açıklar:

Mayıs ayının en güzel günlerinden birinde, mor salkım menekşe kokuyordu İstanbul, Fransız Hastanesi’nde kanserden yatan Haminnemi görmeye gittim. Kapıdaki Fransız hastabakıcı elime küçük bir paket tutuşturdu: “Büyükanne bu iki muz size saklamıştı, sizi çok özlemişti. Ama bir saat önce dayanılmaz acılarından kurtuldu” dedi. Hüngür hüngür ağlamaya başladım. Bembeyaz bir pikenin altında yatan haminneme son bir kez sarıldım. Bu dayanılmaz acının etkisiyle ilk şiirimi yazdım. Haminnem için yazdığım şiirimi bir dergiye gönderdim. İki ay sonra yayımlandı. Bir liralık telif ücretini hala bekliyorum (Tuna, 2007, s.126).

Baysal, yayımlamış olduğu eserlerinde hiçbir kitlenin ve edebiyatçının tesiri altında kalmaz. Sait Faik, Orhan Veli, Bedri Rahmi ve daha nice yazar ve şair ile tanışmasına karşın, onların etkisi altında kalmadığını Fahri Tuna’ya verdiği bir söyleşi de şöyle açıklar:

“-Sait Faik’le tanıştığınız biliniyor. San’ata yönelmeniz ve gelişiminizde Sait Faik’in etkisi oldu mu?

-Sait Faik ile aramızda büyük bir yaş farkı vardı. Onun bende hiçbir etkisi olmadı. Yalnız onun değil; hiçbir yazarın etkisi altında kalmadım” (Tuna, 2007, s.126).

Baysal’ın çocukluk yılları, hem edebi hayatını hem de kişiliğini etkileyen ve yeniden biçimlenmesine katkı sağlayan dönemler olarak karşımıza çıkar. Çoğu yapıtlarında bu dönemin yansımaları görülür. Baysal’ın kendi yaşamını olumsuz yönde etkileyen bazı olaylar

gerçekleşir. Baysal, bir gün mahallede arkadaşları ile oyun oynarken, dedesi tarafından kızılık sopası ile dövülür. Bu olay Baysal da uzun yıllar hatırlayacağı bir ‘travma’ olarak kalır. Dedesinden yemiş olduğu dayak sonrası, sırtında hissettiği acı ona yaşamı boyunca, hayatı anlamada ve yorumlamada yardımcı olur (Gürsoy, 2007, s.20).

Yazar, eserlerinde toplumsal/sosyal konuların yanında hikâyelerinde de çoğunlukla kadın temasını işler. Bu temanın işlenmesinde, lise yıllarında görmüş olduğu çıplak kadın fotoğraflarının etkisi bulunur. Baysal’a okul yıllarında arkadaşı tarafından gösterilen çıplak kadın resimleri onun üzerinde büyük bir etki bırakır. O resimlerde gördüğü kadınlar hikâyelerine konu olur (Gürsoy, 2007, s.23).

Faik Baysal, romanlarında sıklıkla mekânsal olguların bireyin üzerinde bıraktığı sosyo-kültürel etkileri anlatır. Baysal, kendisinin de yetişmiş olduğu çevreden ve o çevrenin insanlarından etkilendiğini açıklar. Mekânın birey üzerindeki etkisini şöyle dile getirir: Bireyi mekân içerisinden atmak mümkün değildir. Mekân denilince akla doğrudan dar (oda, ev, vb.) mekânlar gelmemelidir. Mekân bireyin içinde dolaştığı, soluk alabildiği, ağladığı, yüreğini açabildiği bir sokak, mahalle, tren, olarak ifade edilebilir (Yardım, 2013, s.98).

Baysal’ı yazma serüvenine sürükleyen nedenlerin en başında bulunduğu ortamın etkisi gelir: Saint Joseph Fransız Lisesinde, Fransız edebiyat hocasının öğrencilerinden her ay bir kitap okuyup, özet istemesi Baysal’ın okuma ve yazma isteğini artırır. (Akdağ, 2017, s.15). Baysal, *Benim Hapishanem* adlı eserle ortaokul ikinci sınıfa giderken tanışır. Bir insanın düşünceleri nedeniyle, tam dokuz yıl bir hayvan gibi dört duvar arasına kapatılmasına isyan eden yazar, bu kitabın üzerinde bırakmış olduğu tesirle buna yakın/benzer bir deneme yazısı yazar. (Andaç, 2001, s.171).

Baysal, okul yıllarında batı müziğine karşı bir ilgi duyar fakat bu alanda hedeflediği başarıyı gösteremez. Bu başarısızlıktan sonra, düşünce ve duygularını farklı mecralarda dile getirmek ister ve hayatta var olma isteği ile beraber edebiyat alanına yönelir. Edebiyat alanına yöneldikten sonra sanatın bir ideolojinin kimliği altında gelişmemesi gerektiğini dile getirir. Bir sanat eseri, içerik ve üslubu gereği bir siyasi fikri savunmamalıdır. Siyasi/politik amaçlardan ziyade, insana ve insanın uğramış olduğu adaletsizliğe değinmesi gerektiğini söyler. İktidar ya da muhalefet için yazılan her eser onlar ile beraber yok olur gider (Akdağ, 2017, s.15). Bu yüzden o, birey ve toplum için bir şeyler yazmayı tercih eder. Onun amacı küçük insanı ve ezilen insanı anlatmak, bir parçada olsa onların durumlarını açıklamaktır. Adaletsizliği, kişiler üzerinde uygulanan işkenceyi, baskıları ve insanlığın sorunlarını anlatmak için bu yolu seçer. Onun amacı yalnızca güzel bir dünyanın kurulmasına destek olmak ve bir parça da olsa katkı sağlamaktır (Andaç, 2001, s.186). Baysal, sanatını ve edebi anlayışını insan sevgisi üzerine inşa

eder ve kendini tamamen salt bir realist olarak görmez. Realist bir bakış tarzının yanında, duygularını da ön plana çıkarır. Baysal’a göre, her yazarın ve bireyin bir ideolojisi ve politik görüşü vardır. Yazar, hiçbir vakit kalemini bir ideolojinin buyruğu altına sokmaz:

Benimle ilgili olarak çıkan yazılarda benim tam bir gerçekçi olduğum söyleniyor. Ama ben bu değerlendirmeye duygusallığı da eklemek istiyorum. Eğer bir yazar gerçekçi olup da duymuyorsa o yapıtı ortaya koyamaz diye düşünüyorum.(...) Ben şu düşüncedeyim: Bir yazar, her zaman insanın yanında olmalıdır. Siyasi sistemlerin borazan başı olmak hatasını işlememelidir. Çünkü siyasi sistemler, bugün var yarın yoktu (Tuna, 2007, s.130).

Yazar, toplum merkezli kuramlardan biri olan Marksist anlayıştan yola çıkarak ve onu farklı perspektiflerden ele alarak, toplumun ana sorunsalını iki temel nedene bağlar. Bu iki neden, ekonomik ve ideolojik sorunlardır (Akdağ, 2017, s.16). Baysal’ın yazmış olduğu eserlerinde ana kaynak toplumcu gerçekçilik olur. Toplumcu gerçekçilik; politik, ideolojik ve ekonomik nedenlere bağlı bir şekilde ortaya çıkar. Marksist anlayışta sanat, genellikle alt sınıfın bir ürünü olan ideolojiyi göstermektedir. Sanatı değerli kılan bilgisi, ahlaki tarafı, politika ve insan yapısı gibi konularda sağladığı yarardır (Ötğün, 2008, s.174).

Baysal’ın eserlerinde oluşturduğu kahramanlar, vermek istediği mesajı ve çıkarılması gereken dersi göstermek içindir. Sanatçı, sosyalizm anlayışını eserlerine ideolojik bağlamda yerleştirmeden; ortaya çıkan sorunlara ideolojik bir pencereden çözüm üretmeden, halkın, ezilenlerin, işçilerin, Victor Hugo’nun dediği gibi *Sefiller*’in sesi ve savunucusu olmaya çalışır (Akdağ, 2017, s.16).

Yazar, *Sarduvan* romanını yayımladıktan sonra birçok yazarın övgüleriyle karşılaşır. Bu roman ilk eseri olmasına karşın, üslubu ve dili çok sağlam bir eserdir. Bu durumu Fahri Tuna ile yaptığı bir söyleşide şöyle dile getirir.

-İlk kitabınız bir roman: ‘Sarduvan’. Sizin nezdinizde Sarduvan’ın özelliği nedir?

-Bu sorunuzun yanıtını edebiyat eleştirmenlerine bırakıyorum:

Tahir Alangu, ‘Faik Baysal, bizde en fazla tutulan gerçekçi sanat anlayışının ilk basamağını temsil eden gözlemci ve tasvirici gerçekçilik yolundadır’. (Cumhuriyet’ten Sonra Hikâye ve Roman, s.702). Selahattin Tuncer, ‘Sarduvan, Faik Baysal’ın ilk romanı olduğu halde karşımıza usta bir romancı hüviyeti ile çıkıyor’ (Yaratılış Dergisi). Fahir Önger, ‘Faik Baysal’ı daha ilk romanında büyük başarılarla ulaştıran nedeni, tiplerin iyi realize edilmiş olmasında aramalıdır’. Celalettin Ezine, ‘Faik Baysal, Türk Edebiyatı’nda bir gelenek haline gelen Fransız etkisine hiç kapılmamış. Sarduvan romanı, kendine özgü bir başkalık ve ayrılık belirtmekle birlikte, anlatım, tipler ve tahlilleriyle Rus romanının izlerini taşımaktadır’. Son bir söz de ben söyleyeyim: ‘Sarduvan’ romanı edebiyatımızın insan platformu üzerine kurulan güdümsüz ilk kırsal bölge romanıdır (Baysal, 2007, s.126).

Roman ve hikâyelerinde anlatmış olduğu konularda samimî bir üslup kullanır. Üstün bir gözlem gücüne sahiptir. Eserlerinde kendi hayatından konulara da yer verir. Baysal’ın

Sarduvan ve *Rezil Dünya* romanlarında bulunan kahramanların çoğu kurgu değil, gerçek dünyada yaşamış olan kişilerdir. Baysal, garibanı, emekçi, küçük insanı, simitçi ve nice biz olan kişileri *Sarduvan* ve *Rezil Dünya* romanlarında anlatır (Kabaklı, 2002, s.389).

Baysal, Türk edebiyatına roman başta olmak üzere şiir, hikâye, çeviri gibi türlerde de eserler kazandırır. Yazar, genel olarak eserlerinde toplumun her kesiminden insanlara yer verir. Baysal'a göre yazar, toplum için konuşmalı ve toplumun sıkıntılarını eserlerinde değinmelidir. Yazar, insanları eğlendirmek yerine, eserinin satışını düşünmeden topluma katkıda bulunmalı, eserlerinde küçük insanı/emekçi insanı konu edinmelidir. Genel bir perspektiften bakıldığında zaman, Batı edebiyatı konusunda birikimli olmasına karşın, Batı edebiyatından pek etkilenmemiştir: O genellikle çocukluk yıllarının geçtiği Adapazarı ve çevresini hikâye ve romanlarında konu edinir. Asıl amacı insan sevgisini ve kendi insanını, kendi toprağını anlatmaktır (Can, 2011, s.14). Doğmuş olduğu coğrafyayı çok iyi bilmesi ve orada yaşayan insanları yakından tanınması eserlerinde kendi insanını işlemesine neden olur.

2.3. ESERLERİ

2.3.1. Romanları

Faik Baysal'ın yayımlanmış olduğu ilk romanı *Sarduvan*'dır. 1944 senesinde ilk basımını Semih Lütfi Kitabevi yapmış, daha sonra 1972 yılında Tel Yayınları, 1993 yılında ise Can Yayınları üçüncü basımını yapmıştır. Baysal'ın bu romanı 1994 yılında *Orhan Kemal Roman Ödülü*nü almaya hak kazanır.

Baysal'ın ikinci romanı *Rezil Dünya*'dır. Bu eseri 1957 senesinde Remzi Kitabevi tarafından basılır. Daha sonraki yıllarda sırasıyla Set Yayınevi, Varlık Yayınevi ve Can Yayınları tarafından çıkarılır. Can Yayınları son olarak 2007 yılında beşinci basımını yapar.

Drina'da Son Gün yazarın üçüncü romanıdır. 1972 senesinde ilk basımı Sinan Yayıncılık tarafından, daha sonra ikinci ve üçüncü basımları Can Yayınları tarafından yapılır.

Ateşi Yakanlar adlı eseri Baysal'ın yayımlanmış dördüncü romanıdır. İlk basımı 1991 senesinde Armoni Yayıncılık tarafından yapılır. *Sarduvan* romanından sonra Baysal'ın bu romanı *İnanç Dergisi Roman Ödülü*nü layık görülür.

Yazar, *Ateşi Yakanlar* adlı romanından sonra *Voli* ile tekrardan okuyucu karşısına çıkar. Baysal'ın bu eseri 1997 senesinde Telos Yayınları tarafından yayımlanır.

Baysal'ın son romanı *Madam Bambu* 2002 senesinde okuyucu ile buluşur. Bu eseri Can Yayınları tarafından basılır.

2.3.2. Öyküleri

Faik Baysal'ın yayımlanan ilk öykü kitabı *Perşembe Adası*'dır. Bu eser 1955 yılında yayımlanır. Daha sonra 1996 senesinde Can Yayınları tarafından *Kırmızı Sardunya* adıyla basılır.

Yazar'ın ikinci öykü kitabı 1968 yılında *Sancı Meydanı* adıyla Set Yayınevi tarafından çıkarılır. Bu öykü kitabı 1969 yılında *Sait Faik Hikâye Armağanı*'na layık görülür.

Baysal'ın kitaplaştırılmış üçüncü öykü kitabı *Nuni*'dir. Bu eseri 1986 yılında Altın Kitaplar Matbaası tarafından basılır.

Bu eserden sonra diğer öykü kitapları sırasıyla *Militan* (1986) Kelebek Yayınevi, *Tota* (1990) Edebiyat Gazetesi Yayınları, *Güller Kanıyordu* (1992) Gendaş Genel Yayın Dağıtım, *Elleri Sesinin Renginideydi* (1998) Can Yayınları ve son olarak *Ilgaz Teyze Öldü* (1998) Telos Yayıncılık tarafından basılır.

2.3.3. Şiirleri

Faik Baysal'ın basılmış toplam dört şiir kitabı bulunmaktadır. *İlk Defa*: (1957) isimli şiir kitabı Varlık Yayınları tarafından yayımlanır. Daha sonra sırasıyla *Uyyy*; (1986) Üçer Ajans, *Ayın Ucunda*; (1994) Edebiyat Gazetesi ve son olarak *Gül Sancısı*; (2001) Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları tarafından basılır.

2.3.4. Çeviriler

Faik Baysal'ın çevirmiş olduğu otuz beşi aşkın eser bulunmaktadır. Otuz beşe aşkın bu eserlerin hepsine ulaşılamamaktadır. Bunların bazıları şunlardır:

Babasının Oğlu (1977, Edouard Ollivro)

Kırmızı Pazartesi (1982, Gabriel Garcia Marquez)

Manuş (1972, Roger Peyrefitte)

Generallerin Gecesi (1972, Hans Hellmut Krist)

Menekşe Tepeler (1971, C.V. Georgio)

Bahar Korkusu (1972, Hans Hellmut Kirst)

Siyah Lale (1975, Alexandre Dumas)

Sıçanlar (1975, James Herbest)

Rezil (1976, Jean Michel Charlier – Marcel Montarron)

Tenes Burnu Nişanlıları (1996, Venus Khoury-Ghata)

Dağın Şeyhi Hasan Sabah (1998, Freidoune Sahabjam) (Kurt, 2009, s.17).

2.3.5. Senaryo

Faik Baysal'ın *Kavanozdaki Adam* (Ek-6: Fotoğraf) adlı oyunu 1988 senesinde TRT ekranlarında film olarak yayımlanır.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK VE MARKSİZM

3.1. MARKSİZM VE TOPLUMCU GERÇEKÇİ SANAT ANLAYIŞI

Dünyada işçi sınıfının tarihi doktrini Marks ve Engels'e dayanır. 19. Yüzyıldan beri Marks ve Engels kapitalist cemiyetin iki nedenden dolayı yıkılacağını söyler. Birinci neden, kapitalist cemiyetin kendi içindeki çelişkileridir. İkinci neden ise; sanayinin inkişafı ile beraber işçi sınıfının sayı ve siyasi bakımdan büyümesidir. Marks ve Engels 'proleter' kelimesi ile aslında 'sanayi işçisini' kasteder. Engels proleteriyayı, hiç bir üretme malzemesine hakim olmadığı için yaşamsal fonksiyonlarını devam ettirmek, iş ve güçlerini satmak durumunda kalan 'çağdaş ücretli işçiler sınıfı' olarak tanımlar (Wetter, 1976, s.3-4).

Toplumcu gerçekçilik, kaynağını Marksist düşünceden alır. Tarihsel alandaki gelişimi ekonomik olgulara bağlayan Marksist anlayışın asıl amacı, bir devrim aracılığıyla kapitalist düzeni yıkıp, yerine sosyalizmi getirmektir. (Yılmaz, 2019, s.4). Sosyalizm; üretimi yapan ve onunla birlikte toplumu refaha ulaştırmak isteyen işçi sınıfının yönetime katılmasını amaçlayan bir sistemdir. Sosyalizm, emekçi sınıf içerisinde bulunan işçi kesiminin, burjuvazi tarafından sömürülmesine karşı durarak onların haklarını korumayı önceler.

Toplumcu gerçekçi sanat anlayışının ana yapısını Marksist felsefe oluşturur. Marks ve Engels'in düşünceleri ile netlik kazanan Marksist anlayış, şu şekilde tanımlanabilir:

Marksizm anlayışı, tümel ve kuşatıcı bir felsefe olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu felsefi anlayış, bir uçuyla Batı'da felsefe denilince anlaşılan, bilgi, ontoloji ve bilim felsefesini içerisine katan diyalektik materyalizm'e, diğer bir uçuyla da bir tarihsel felsefesi ya da bir toplumsal felsefesi olan tarihsel materyalizm'e dayanır. Marksist anlayış, tümel yapısını bu iki olgudan almaktadır (Tunalı, 1993, s.11).

Karl Marks, yabancılaşma olgusunu ekonomik bir esasa dayandırarak üretim ve üretime bağlı ilişkileri çözümlemeye çalışır. Kapitalist yapılanmanın bulunduğu toplum düzeninde, işçi sınıfında bulunan kişiler üretmiş oldukları nesnelere uzaklaşmaya başlar ve yabancılaşmış olur. İnsanın üretmiş olduğu nesneye yabancılaşması bir zaman sonra da kendi emeğine yabancılaşması anlamına gelir. Nesneye ve kendine yabancılaşmaya başlayan insan, iktisadi bir yapının getirisi olarak kendi dışındaki insanların da ihtiyaçlarına/isteklerine kayıtsız kalır ve birbirlerine yabancılaşmış olur (Eren, 2019, s.108). Marks'a göre dünya da ezen ve ezilenler arasında bir mücadele vardır. Bu mücadelenin başlamasındaki etken ise kapitalist düzenin dayattığı ekonomik ilişkilerdir.

1840'lı senelerde yapılan araştırmalar kapsamında, endüstrinin geliştiği kentlerde alt yapı, sağlık sektörü ve aşırı nüfus yoğunluğunun yüksek olması, salgın hastalıkların artmasına

neden olur. Selimoğlu, 1839 yılına ait bir rapora göre Londra bölgesinde bulunan varlıklı insanların yaşadığı elit bölgelerde caddelerin genişletilmesi, alt yapının yaygınlaştırılması gibi sistematik çalışmaların görüldüğünü, lakin yoksul insanların bulunduğu endüstriyel bölgeler için sistematik çalışmaların yapılmadığını söylemektedir (Selimoğlu, 2006, s.5).

Marksizmin temel felsefesi eylemi barındırır. Karl Marx ile Engels'in ortaya koyduğu tarihsel materyalist doktrin kaynağını Hegel'in diyalektik anlayışından alır. Marks bu diyalektik anlayışı Feuerbach'tan aldığı materyalizm ile birleştirerek diyalektik materyalizm düşüncesini ortaya koyar (Gezer, 2011, s.6). İsmail Tunalı, Marks'ın Hegel diyalektiğini nasıl materyalist diyalektikğe dönüştürdüğünü, *Marksist Estetik* adlı yapıtında şu şekilde anlatır: Karl Marks, Hegel aracılığı ile ortaya çıkan diyalektik anlayışı yıkarak, tarihsel/kültürel bir zemine indirgemek ister. Hegel'in diyalektiğinde idealist bir bakış açısı söz konusuysa, Marks bunu tarihsel diyalektikğe dönüştürür (Tunalı, 2000, s.16).

Karl Marks, maddeci bir yaklaşım tarzıyla üretim ilişkilerinin ve sınıf farklılıklarının diyalektik gelişimini ortaya koyar. Bu tarihi oluşuma göre alt yapıyı temsil eden üretim güçleri (üretim esnasında kullanılan alet ve makineler) üst yapıyı temsil eden burjuva sınıfının eline geçer (Dinçer, 2008, s.4).

Marks'ın oluşturmuş olduğu yeni diyalektik anlayış ile birlikte alt yapıyı kurmuş olan üretim sınıfı, üst yapıyı oluşturan sınıfın hakimiyeti altına girer. Bu durumda da toplumun alt sınıfını oluşturan emekçi kesim ile üst sınıfa mensup olan güçler arasında bir zıtlık oluşur. Bu zıtlıkla beraber ortaya sınıf ayrılıkları çıkar. Böylece toplum sınıflı bir yapıya geçer. Bir tarafta üretim gücünü elinde bulunduran burjuva sınıfı, diğer tarafta ise üretimi sağlayacak emekçi sınıfı bulunmaktadır. Bu paradoksal durum karşısında Marks 'yabancılaşma' kavramını ortaya atar. (Gezer, 2011, s.6).

Ekonomik değişimler Marks'a göre, toplumu belirli sınıflara ayırmıştır. İlk çağlarda patrisiyalar-plepler, ortaçağ'da feodal beyler ile serfler mücadele ederken modern çağ da bunların yerini burjuva ve proleterya sınıfı almıştır. Ekonomik gücü elinde bulunduran burjuva, işçi sınıfını hakimiyeti altına alır. Proleterya, kendi ürettiğini tüketme gücüne sahip değilken burjuvazi sermayenin ve tüketimin sahibi olur. Böylece toplumsal yapı içerisinde ekonomik ve sosyo-kültürel ayrışmalar oluşur (Gezer, 2011, s.7). Toplumlar arası sınıfsız bir yapının kurulması ancak yeni bir devrim ile gerçekleşebilir. Gerçekleşecek olan bu devrim kitlelerin tarihsel gelişiminin sonucunda ortaya çıkar:

Toplumun; toplumsal, siyasal ve manevi süreçleri üretim biçimleri tarafından etkilenir. Yapılan yeni keşifler ve çeşitli ilerlemeler sonunda toplumdaki üretim güçleri mevcut üretim ilişkileri ile uyumsuzluğa düşer. Üretim araçlarının gelişmesi sonunda üretici güçler öyle bir aşama meydana getirir ki bu aşama mevcut üretim ilişkileri çerçevesinde

artık huzursuzluğa yol açar. Böylece üretim biçimleri değişmeye zorlanır. Ve toplumsal devrim gelir (Kongar, 1985, s.285).

Marks'ın amacı, bireyler ve toplumlar arasındaki sınıf farklılıklarını ortadan kaldırmak, sınıfsal ayrıcalıkları bitirmek ve bireyler arasında eşitlikçi bir düzen oluşturmaktır:

Kapitalist bir toplumda mücadele burjuvazi ile proletarya arasında olur. Aşağı orta sınıf, küçük imalatçı, esnaf, köylü gibi kişiler de henüz korudukları orta sınıf mevkilerini kaybetmemek için burjuvaziye karşı savaşırlar. Çünkü burjuvazinin gelişmesi sonunda sermaye ve kudret tek elde toplanmakta, fakirler gittikçe fakirleşirken zenginler de daha zenginleşmekte ve büyük zenginler, küçük zenginleri yutmaktadır (...) Kapitalist toplumdaki sömürü artıkça, sermaye ve mülkiyet, sonunda tek elde toplanacak ve toplumun bütün geri kalan kısmı proleterleşecektir. Bu sürecin sonunda da proletarya iktidara el koyacak ve üretim araçlarının mülkiyetini devlete verecektir. Fakat bunu yaparken kendisini de bir sınıf olarak yok edecek, bütün sınıf farklılıklarını ve düşmanlıklarını da ortadan kaldıracaktır. Böylece sınıfsız topluma ulaşılmış olacaktır (Kongar, 2014, s.132).

Kapitalist toplum düzenini eleştiren Marksizm, bu sürecin proleteryanın ayaklanması sonucu 'Komünizm' ile nihayete varacağını öngörmüştür. Sonuç olarak 1917 tarihinde Rusya'da gerçekleşen 'Ekim Devrimi' ile sosyalist bir devlet kurulmuştur. Kurulan bu devlet yapısı ise Marksizm'in gösterdiği ilkelere göre inşa edilecektir (Dinçer, 2008, s.5). Bu devrim sonucunda sosyalizm topluma eşitlikçi bir düzen vadeder . Sosyalizm ile birlikte toplum içerisinde bulunan sınıfsal ayrım ortadan kalkar. Kendine ve topluma yabancılaşmış olan birey psikolojik ve sosyolojik anlamda kendini yeniden inşa eder.

Karl Marx, tarihsel gelişimi ekonomik şartlara göre açıklar. Üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduranlar ile üretici arasındaki fark tarihsel süreci oluşturur. Sınıfsal yapı bireylerin ekonomik koşullarına göre şekillenir. Marksist anlayışa göre birey bir iş ve bir eylemin varlığıdır. Kapitalist düzen içerisinde birey önce kendine yabancılaşır ve kendi üretmiş olduğu nesneye egemen olması lazım iken, ürettiği düzeyde değer ifade etmeyen bir metaya dönüşür. Bu metalaşma sürecinden kurtulabilmesi ve kendi özüne ulaşabilmesi için insan /birey sınıfında kendine yer bulması gerekmektedir (Cömert, 2013, s.2-3).

İlk dönemlerde proleterya yani emekçi kesim üretim materyalleri ile üretimi gerçekleştirmektedir. Lakin üretim araçlarına emekçi sınıfın değil de güce ve paraya hakim olan sınıfın, yani burjuvazinin hakim olması bir vakit sonra emekçinin üretim materyallerine yabancılaşmasına, ekonomik olgulara dayalı bir sınıf çatışmasının (proleterya-burjuvazi) doğmasına sebep olur (Yücel, 2019, s.8).

Burjuva-proleterya karşıtlığında yavaş yavaş burjuva sınıfı, proleterya sınıfının emeğini sömürür. Wetter'a göre; sanayileşmenin başlaması ile beraber işçi sınıfının emeği daha fazla sömürülmüştür. Bu durumdan ayrı olarak hak ettiği ücreti almaması, paranın git gide değerini

kaybetmesi, vergi yükünün kişiler üzerindeki artışı, işçinin itibarını, önemini ve konumunu sıfıra indirgemıştır (Wetter, 1976, s.503).

Toplumcu gerçekçi anlayışın zeminini teşkil eden Maksizmin asıl amacı devrim yaparak toplumda sosyalist yapıyı kurmaktır. Marksist anlayışa göre toplumsal yapıyı üretim ilişkileri belirlemektedir. Üretimin gerçekleşmesini sağlayan alt yapı, üretim gücünü ellerinde bulunduran üst yapıyı etkilemektedir. Marks'ın söylemine göre ekonomik farklılıklar, toplumu belli sınıfsal ayrılıklara sürüklemektedir.

Tarihsel süreçte birçok sınıf çatışmalarının yaşandığı görülür. Sanayileşmeyle birlikte burjuva ve proleterya sınıfı arasındaki çatışmalar devam eder. Burjuva, ekonomik üstünlüğü elinde bulunduran sınıftır. Proleterya ise; üreten fakat ürettiği düzeyde emeğinin karşılığını almayan sınıfı temsil etmektedir. Marks'ın amacı, burjuvanın hakimiyetini ortadan kaldırarak sınıfsal anlamda eşit bir toplum kurmaktır. Çünkü bu sistem de her daim üreten kesim proleterya, tüketen kesim ise burjuva sınıfıdır. Proleterya ürettiği malzemeyi tüketme gücüne hakim değildir. Bundan dolayı da ortaya sınıf çatışmaları çıkmaktadır. Ezen-ezilen, alt-üst, işçi-patron gibi sınıfsal çatışmalar proleteryanın üretmiş olduğu nesneye, burjuvanın ulaştığı ölçüde ulaşamaması nedeniyle ortaya çıkar (Yılmaz, 2019, s.4-5).

Toplumcu anlayış altında eser veren yazarlar, toplum nezdinde oluşan sıkıntıların genel sebebini, halkın ekonomik yapısına bağlar. Halkın ekonomik olarak refah düzeyinin düşük olması ve bazı kesimlerin ekonomik olarak halkı ezmesi, toplumcu yazarları eserlerinde sınıfsal meseleleri işlemeye sürükler.

Toplumcu gerçekçi akım, bireyin yaşamış olduğu trajik durumları toplumsal dayatmaların bir ürünü olarak düşünür ve toplumun adalet ve akılcı ilkelerini dönüşüme uğratarak bu trajik durumu ortadan kaldıracılabileceğini amaçlar (Başboğa, 2017, s.29). Toplumcu gerçekçi sanatçılar eserlerinde emek-sermaye, köylü-ağa, ezen-ezilen, işçi-patron gibi sınıfsal çatışmaları işler, onlardan faydalanır ve toplumdaki sınıfsal statü farkını bu şekilde eleştirir. Sanatı kapitalist sistemin içerisinden kurtarmanın tek çaresi, bireyin gelişimine engel olan yabancılaşma olgusunun önüne geçmektir.

Toplumcu gerçekçi anlayışın ortaya çıktığı dönemlere bakıldığında sınıf ayrılıkları ve sınıfsal statü farkı rahatlıkla görülmektedir. Bilhassa 1789 Fransız ihtilali sonrası toplumsal yapıda bir değişim ortaya çıkar aristokrat ve ruhban sınıfı olarak adlandırılan iki zıt kutbun yanına bir de proleterya ve burjuva sınıfı eklenir. Sanayi devriminin ortaya çıkmasıyla beraber giderek gücü kendi bünyesinde toplamaya başlayan burjuva sınıfı, üretim gücüne de hakim olarak toplumsal düzlemde üst bir sınıf oluşturur. Bunların zıttı olarak nitelenen proleterya sınıfı ise, fabrikaların gitgide artması ile birlikte bu üretim merkezlerinde çalışmaya başlar.

Burjuva sınıfı sanayi devriminden sonra köylerden kente göçle daha da zenginleşir (Yanık, 2016, s.14-15).

Toplumcu gerçekçilik, işçi sınıfının gerçekliğini merkeze alan bir sanat anlayışıdır. 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında özellikle Sovyet Rusya’da ortaya çıkan bir anlayıştır. Bu anlayışın oluşmasına destek olan bir başka etken ise Marksist-Leninist görüş ve özellikle tarihsel maddecilik ve bilime dayalı komünizmin üretmiş olduğu düşüncelerdir (Pospelov, 2014, s.464).

Toplumcu gerçekçilik toplumu bütüncül olarak ele almakla yetinmeyip, eş zamanlı olarak toplumun gelişim çizgisini de göstermeye çalışır. Toplumcu gerçekçilik, gerçek olayların tenkit edilmesiyle beraber tenkit edilen durumdan da kurtulmak için çözüm sunar. Eleştirel gerçekçilik mevcut gerçekliği gündeme getirirken toplumcu gerçekçilik ise olabilir olanı/olması muhtemel olanı da yansıtır. Realizmin yıllar içerisinde ve çeşitli ülkelerde farklı şekilde yorumlanmasından ortaya çıkan toplumcu gerçekçilik akımı yüksek oranda Marks’ın ekonomi politiğine dayanır (Kör, 2010, s.3).

1917 senesinde Rusya’da başlayan *Ekim Devrimi* ile birlikte sosyalist bir devlet yapısı kurulur. Bu sosyalist anlayış kaynağını 1789 senesinde ortaya çıkan Fransız İhtilali’nden alır. Fransa’da meydana gelen bu ihtilalin ana yapısını işçi hareketlenmeleri oluşturur. Bu hareketlenmeler sosyalist fikrin eyleme geçişinin bir nedeni olarak açıklanır (Kör, 2010, s.6).

1917 yılında yapılmış olan bu devrimin teorik zeminini Lenin inşa eder. Lenin, edebiyatın ve sanatın parti düşünceleri ekseninde yol almasını ve bir propaganda aracı olması için de edebiyatçıların bu hususta destek olmalarını 1905 yılında yayımlamış olduğu *Parti Örgütü ve Parti Edebiyatı* başlıklı metninde dile getirir. Sunulacak olan eserler taraflı bir eser olmalıdır. Tarafsız olan edebiyatçılar Lenin tarafından onaylanmayacaktır. Edebiyat, işçi sınıfına dahil olan bireylerin genel mücadelesinde bir çark ve vida olabilmelidir (Oktay, 1986, s.85).

Toplumcu gerçekçilik yalnızca bir yazınsal metnin nasıl okunması gerektiğine yönelik bir inceleme yapmaz, direkt olarak siyasal bir işleve de katılır. Ayriyeten bir yazar yapısını ortaya koyarken, uyulması gereken ilke ve kuralları da belirler (Oktay, 1986, s.21).

Toplumcu gerçekçi akım ilkeleri ile birlikte 1934 yılında Sovyet Yazarlar Birliği’nin ilk toplantısında resmi olarak belirlenir. Bununla birlikte 1934 yılına gelinceye kadar Karl Marks ve Fredrick Engels’in fikirleriyle temeli oluşturulan toplumcu gerçekçi anlayış sonraki yıllarda Plehanov, Troçki, Lunaçarski gibi düşünürler tarafından sistematik bir hale getirilmeye çalışılır (Yanık, 2016, s.12).

Rus lider Stalin'in ölümüne kadar devlet gözetiminde olan toplumcu gerçekçilik, Stalin öldükten sonra ve SBKP'nin (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) 20'nci kongresinin ardından gelişim evresine başlar ve diğer hareketler ile de iletişime girer (Kör, 2010, s.8). Sosyo-kültürel ve edebi sahada aydın kesim için özgürlük evresi ve yazın hayatında serbestlik bu şekilde başlamış olur.

Stalin döneminin baskıcı politikası ortamında toplumcu gerçekçilik devletin benimsemiş olduğu tek edebi anlayış haline gelir. Stalin'in ölümüne kadar bu sanat anlayışı rejimin baskıcı politikası gölgesinde yürütülür. Stalin'in ölümünün ardından serbest bir alanda ilerlemeye başlayan toplumcu gerçekçilik farklı görüşlerle ve düşüncelerle tanışmaya ve etkileşim kurmaya başlar. Stalin dönemi içerisinde siyasi temele sahip olan ve o amaç kapsamında hizmet veren hareket, Stalin'in ölümünden sonra ve Lucaks'ın katkılarıyla yeni ve farklı estetik çabalara girişir (Bunarcıoğlu, 2008, s.7).

Toplumcu gerçekçi anlayışın sovyet rusyasında sanat çevreleri tarafından benimsenmesindeki en büyük pay Maksim Gorki'ye aittir. Eleştirel gerçekçiliğin bireyi ve toplumu geliştirmede yeterli düzeyde tesirli olmadığını düşünen Maksim Gorki, bu anlayışın yerine toplumcu gerçekçi anlayışı getirir (Kör, 2010, s.10). Maksim Gorki'nin yazmış olduğu *Ana* romanı ile *Düşmanlar* adlı oyunu toplumcu gerçekçiliği temsil eden iki eser olarak anılmaktadır. "Sanatın değeri nicelikle değil, nitelikle belirlenir" (Gorki, 1976, s.58) diyen Gorki, toplumcu gerçekçi anlayışın oluşmasını düşünceleri ve yapıtlarıyla destekler. Onun dünya edebiyatına kazandırmış olduğu *Ana* adlı romanı, bu anlayışın kuramcı ve yürütücülerince toplumcu gerçekçiliğin önemli yapıtlarından biri olarak gösterilir (Özçelebi, 2007, s.1255).

Toplumcu gerçekçiliğin yapısı ve felsefî arka planı Marksist anlayışa/felsefeye yakın tutulabilir. Toplumcu gerçekçilik içerisindeki ilkeler daha çok Çernişevski, Dobrolyubov, Belinski gibi kuramcı, yazar ve araştırmacılar aracılığı ile formüle edilmeye çalışılır. Bu isimler ile beraber Maksim Gorki, bu hareketin/anlayışın ana kurucuları arasında bulunur (Kör, 2010, s.8).

Toplumcu gerçekçilik bağlamında yazılan eserin kahramanı hem toplum, hem de okur nezdinde olumlu bir tip olma özelliği taşır. Sömürüye maruz bırakılan sınıfa ait olan kahraman toplumun eksik taraflarını ortaya koyar; sömürüye, kapitalizme ve emperyalizme karşı başlatılan mücadelede asıl galibiyeti hak eden sınıfı temsil eder (Cömert, 2013, s.5).

Bilim ve teknikteki gelişmelerin artması ile maddesel gücün farkına varan insanoğlu, giderek maddeyi hayatının merkezine alır. Sanayi devrimi ile beraber Avrupada sınıflı bir toplum oluşur. Üretim gücünü ellerinde bulundurun burjuva yeni bir sınıfın doğmasına neden

olurken, fabrikalarda veya büyük işletmelerde çalışan işçi kesimi ise başka bir sınıfı oluşturur. Böyle bir toplumsal tabloda işçi sınıfı sermaye sahibi olan burjuvanın elinde gün geçtikçe güçsüzleşir ve yaşamsal fonksiyonlarını kaybetmeye başlar (Bunarcıoğlu, 2008, s.3).

Dünya Edebiyatında toplumcu gerçekçi çizgide eser veren bazı yazar ve şairler şunlardır:

Maksim Gorki, Vladimir Mayakovski, Aleksandr Fadayev, Fedin, Mihail Şolohov, Gladkov, Muhtar Azezov, Konstantin Pautovski, Nikolay Ostrovski, Aleksey Tolstoy, Leonid Leonov, Aleksandr Tvardovski, Andrey Vosnesenski, Edeuardas Miezelaitis, Konstantin Simonov, Valetin Katayev, Cengiz Aytmatov, Resul Gamzatov, Kaisin Kaliyev, Yevgeni Yevtuşenko (Rusya /SSCB); Bernard Shaw, George Sand, H. Barbusse, Louis Aragon, Pablo Neruda, Dimitır Dımov, Paul Eluard, Walter Whitman, Jack London, John Steinbeck, John Osborne, Teodor Dreiser, İ. Silone, C. Lewi, S. Spender, Bertold Brecht, A. Jozef, Yannis Ritsos, Ernest Hemingway, Thomas Mann, Romain Roland, Sinclair Lewis, Yaroslav Hašek, Karel Çapek, Dürrematt, İlya G. Ehrenburg, Cesare Pavese, Necip Mahfuz, Heinrich Böll (Ertuğrul, 2005, s.41).

3.2. TÜRK EDEBİYATINDA TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK

1929 yılında yayımlanan Sadri Ertenin *Çıkrıklar Durunca* adlı romanı Türk edebiyatında Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılmış ilk eserlerden biridir. Bu roman, yazıldığı dönemde okur tarafından çok fazla ilgi görmez. Bu eserden sonra 1936 senesinde Sabahattin Ali *Kuyucaklı Yusuf* romanını yazar. Edebi açıdan güçlü olan bu eser Gorki'nin de sanat anlayışına yakın olup, sınıflar arası çıkar ilişkisini konu edinir. Toplumcu gerçekçi tarzda yazılan bir diğer roman da Reşat Enis Aygen'in *Toprak Kokusu*'dur. Bu romanla birlikte Reşat Enis Aygen, tarımsal üretim alanındaki sömürü anlayışını göstermek için oldukça geniş ve verimli bir alan açar. İstanbul ve yapay köy yaşamı arasında sıkışmış olan Türk romanına farklı bir yön getirir ve bu yönelme ile birlikte bir çok yazarında mekân olarak seçeceği *Çukurova* kırsalının yolunu açar (Ünser, 2021, s.125-126).

III. Selim ve II. Mahmut dönemlerinde, Osmanlı devletinin yavaş yavaş çağdaşlaşma yoluna girmesi ve Avrupa'da her alanda etkileşimin başlaması, yenileşme eğiliminin başladığını göstermektedir. Bu temayül devletin bütün kurumlarında ve toplumsal hayatta gözlenen bir gerçekliktir. Tanzimat döneminde batı edebiyatının etkisine girmeye başlayan Türk edebiyatı *realizm* akımıyla tanışır. Tanzimat dönemine bakıldığı zaman Marksist düşüncenin henüz gelişmediği ve takip edilemediği görülmektedir.

Sınıfsal farklılıkların görülmediği bir ortamda Osmanlı aydınının kendini bir kurtarıcı olarak görmesi ve yeteri kadar çeviri eserlerin olmayışı ve Marksist anlayışın henüz oturmamış olmasıdır. Padişah/tebaa ve tanrı/kul anlayışı sonucunda sömüren ve sömürülen anlayışının gelişmeyip tevekkül inancının gelişmesi olmuştur (Oktay, 2008, s.242-244).

Tanzimat döneminde batı kaynaklı roman ve hikâye ile tanışan Türk edebiyatı, zaman içerisinde Avrupa’da romantizme tepki olarak ortaya çıkan realizm akımını da kabullenir. Avrupa’da olgunlaşmaya başlayan realizm akımı, Türk edebiyatında ise taklit ve tercüme aracılığı ile gelişim gösterir. Namık Kemal ile başlayan bu süreç, Ahmet Mithat, Samipaşazade Sezai ve Recaizade Mahmut Ekrem gibi isimlerle devam eder. Nabizade Nazım’ın Anadolu köylüsünü anlatan *Karabibik* adlı uzun hikâyesi gerçekçi bir üslubu gözler önüne serer. Bu uzun hikâyeden sonra Nabizâde Nazım, psikolojik bir yanı olan *Zehra* romanını yayımlar. Bu roman insanın psikolojik gerçekliğini ele alması yönüyle önemlidir (Bunarcıoğlu, 2008, s.8).

Tanzimat, Servet-i Fünun ve Fecr-i Ati dönemi yazarları işçi/emekçi sınıfının problemlerini eserlerinde bir mesele olarak ele almamışlardır. İşçi sınıfı veya zaman zaman cereyan eden işçi hareketleri geçici bir sorun olarak görülmüş ve yeterince önemsenmemiştir (Yücel,2019, s.15).

II. Meşrutiyet’in ilânı ile birlikte Türk toplumu basın özgürlüğüne kavuşur. Bu özgür ortamın doğması ‘sosyalist’ cereyanların da önünü açmış olur. Ancak ilk yapılan sosyalist faaliyetler özenti ve taklit düzeyinde kalır (Kör, 2010, s.15).

Türkiye’de sosyalist düşünce çerçevesinde eser veren ilk yazar, *İştirak* isimli gazeteyi çıkaran Hüseyin Hilmi’dir. Gazetenin ilk sayılarında gündelik konulara, siyasi olaylara ve işçi/emekçi hareketlerine değinir. İlerleyen sayılarda ise; sosyalizmin fikri boyutunun halka gösterilme/öğretilme çabası hissedilir (Yücel, 2019, s.15).

Türk edebiyatında Toplumcu gerçekçi akım Nazım Hikmet, Sadri Ertem, Suat Derviş, Sabahattin Ali gibi yazarların bulunduğu *Resimli Ay* dergisi çevresinde oluşum evresine girer. Marksist düşünceye yer veren yazıların yayımlandığı bir başka dergi ise, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Süreyya Aydemir, Vedat Nedim Tör gibi yazarların yer aldığı *Kadro* dergisidir. Bu dönemde Marksist ideoloji ekseninde gelişim gösteren estetik ve sanat teorilerini tanıtmak yeterli sayıda çeviri eser yoktur. Yazarlar savundukları ideolojinin içerisinde gelişen edebiyatı iyi takip edememiştir. Bundan dolayı da ancak sathi fikirlere sahip olabilmişlerdir (Dinçer, 2008, s.11).

Türk edebiyatında 1940’lı senelere gelindiğinde yeni kurulmuş olan köy enstitülerinden mezun olan yazarlarca Marksist açıdan köy ve köylü gerçeğine kaymalar başlar. Öyleki bu

yıllarda bir kalıba sıkışmış olan toplumcu gerçekçilik, köy ve köylünün tekrardan ele alınmasıyla canlanır. Fakir Baykurt, Talip Apaydın, Yaşar Kemal, Mahmut Makal gibi yazarlar bu eğilimin öncü isimleri olur. 1950’ler de fabrikalaşmaya bağlı olarak ortaya çıkan ve yoğunlaşan işçi sınıfı ve onun meseleleri, yoksul insanın yaşam mücadelesi, toplumcu gerçekçi romanın yeni konuları olur. Bilhassa Orhan Kemal, Tarık Dursun K, Kemal Bilbaşar, Yaşar Kemal gibi yazarlar bu konulara geniş bir şekilde eserlerinde yer verir (Bunarcıoğlu, 2008, s.10).

Fransız İhtilâli ve ardından meydana gelen bazı değişimler ve bu değişimlere bağlı olarak ortaya çıkan gerçekçilik akımı, Türk edebiyatında sosyal ve felsefi sebeplerden değil de batılılaşma sürecinde uygulanan devlet politikasının bir sonucu olarak taklit ve tercüme yoluyla şekillenir (Dinçer, 2008, s.9).

Toplumcu gerçekçilik Türk edebiyatında ilk olarak amaçladığı hedef kitleye ulaşma imkanını basılı yayınlar sayesinde elde eder. Özellikle sosyalist fikirlerin topluma sirayet etmesinde basılı yayınlar büyük önem arz eder. II. Meşrutiyet ile oluşmaya başlayan hür ortamda toplumcu gerçekçi akımı destekleyecek ve ona yol açacak olan *İştirak* dergisi de bu hareketin bir ürünü olarak piyasaya çıkar (Yanık, 2016, s.31).

İştirak çevresi, Osmanlı ülkesinde genel anlamda “sol” ve dar anlamda ise “sosyalizm”i hem siyasal bir hareket olarak hem de basın yoluyla ortaya konan bir düşünce akımı olarak ilk kez tartışmaya açan *İştirakçi* Hüseyin Hilmi Bey ve onun çevresinde toplanan ve bazen parmakla sayılabilecek kadar az bir insan topluluğunu ifade eden bir entelektüel gruptur. Kendilerini sosyalist olarak tanımlamışlardır (Tekin, 2002, s.172-173).

1924 yılında yayımlanmaya başlayan ve gündelik konulara yer veren *Resimli Ay* dergisi Sabiha Sertel ve Zekeriya Sertel yönetiminde Nazım Hikmet’in yol göstericiliğinde 1928 yılından sonra toplumcu gerçekçi anlayışla çıkmaya başlar. Nazım Hikmet’in bu dergide sergilemiş olduğu sosyalist ve Marksçı yaklaşımlar onun Türk edebiyatında toplumcu gerçekçi akımın kuramcısı ve sembol ismi olmasını sağlar. Nazım Hikmet’in öncülüğünde *Resimli Ay* dergisi etrafında toplumcu bir edebiyat anlayışı gelişmeye ve büyümeye başlar. Şiir alanında Nazım’ın açtığı yolu devam ettiren şairler; Hasan İzzettin Dinamo, İlhami Bekir Tez ve bu isimlerden biraz farklı bir perspektifte de olsa Ercüment Behzat Lav da bu grup içerisinde bulunur (Ertuğrul, 2005, s.71).

İştirak ve *Resimli Ay* dergisinden sonra Toplumcu gerçekçiliği tam anlamıyla kuramsal çerçevede anlatan ve topluma indirgemeye çalışan ilk dergi *Yeni Edebiyat* dergisi olur. *Yeni Edebiyat* dergisi, toplumcu gerçekçi akımın kuramsal öncüllerini ortaya koymaya çalışır. Ayrıca diyalektik materyalizmin ve tarihsel maddecilik anlayışının sözcülüğünü yapar (Oktay, 2008, s. 409).

Ahmet Oktay'dan sonra *Yeni Edebiyat* dergisi ve dergi içerisinde aktif rol oynayan yazarlara Şükran Kurdakul şöyle yer verir: Dönemin gerçekçi yazarlarının yayın mecrası olan *Yeni Edebiyat* dergisi, Suat Derviş ve Reşat Nuri Baraner tarafından çıkarılır. Başlıca yazar kadrosu Ali Rıza, Mazhar Lütfi, Abidin Dino, Suat Derviş, A. Kadir, Mehmet Seyda gibi isimlerden oluşur. Bu dergi yayım aşaması toplumcu gerçekçi akımın estetik sorunları üzerinde durur (Kurdakul, 2002, s.44).

Toplumcu gerçekçi anlayışın Türkiye'de ortaya çıkış ve gelişim sürecinde siyasi ve felsefi gelişmeler pek etkili olmamıştır. Bu anlayışın Türk edebiyatında kabul görmesi uzun sürer. Bu gecikmenin nedeni kuramsal bir yaklaşımın çoğu alanda eksik olmasından kaynaklanır. Yazarlar, Marksist aydınlar, Marksizmi topluma yeterince anlatamamışlardır ve buna bağlı olarak Marksist anlayış toplum tarafından yeterince anlaşılamamıştır. Marksizm'in kuram ve estetiği topluma 1945'li yıllarda etki eder ve 1970'li yıllara doğru etki alanını genişletir (Ertuğrul, 2005, s.66).

Osmanlı aydını, bilhassa Avrupa'da bulunan Jöntürkler sosyalizmle alakadar olmazlar. Bunun nedeni ise; Osmanlı aydın kesiminin kurtuluş reçetesinde marksist anlayışa yer vermeyişidir. Marks'ın anlatımına göre Marksizmin asıl hedefi kurulu olan düzeni kitlelere iletme değil o düzeni yok etmektir. Osmanlı aydınının istediği Osmanlı Devleti'ni ayakta tutmak, tebayı tekrardan bir araya getirmek/güçlendirmek için yeni yollar ve çareler bulmaktır. Aydın kesim yıkıcı olmaktan ziyade düzeltici olmayı istemektedir. Bir başka neden ise; Avrupa'da yaşamakta olan Osmanlı aydınları ve onların dışında orada yaşayan Osmanlı tebaası, toplumun zengin ve üst tabakaya mensup olan ailelerin çocuklarıdır. Bundan dolayı bu kişilerin, bulundukları konum gereği kaynağını alt zümreden alan bir yaklaşımı kabul etmeleri olanaksızdır (Ertuğrul, 2005, s.66).

Türk edebiyatında toplumsal zıtlıkların hemen ortaya çıkmamasındaki başlıca nedenlerden biri *mülkiyet fikri*'nin tam olarak oturmamış olmasıdır. Osmanlı tebasına göre mülkün ilk sahibi şüphesiz Allah'dır. Sonraki savunucusu ise devlettir. Bundan dolayı Osmanlı'da Marksist-materyalist hareketlerin başarılı olması hayli zaman alır. Marksist anlayış Türk edebiyatına oldukça geç sirayet eder. 1940'lı yıllara kadar yazılmış olan iki çalışmada dikkat çeker. Bunlar Hikmet Kıvılcımlı'nın hapisteyken yazmış olduğu *Edebiyat-ı Cedide'nin Otopsi* (1935) ve Sadri Ertem'in kaleme almış olduğu *Fikir ve Sanat* (1939) adlı eserlerdir. Türk edebiyatında sınıfsal çatışmaların materyalist bir anlayış ekseninde incelendiği ilk yapıt Selahattin Enis Atabeyoğlu'nun *Zaniyeler* (1924) isimli romanıdır. Mahmut Yesari'nin kaleme almış olduğu *Çulluk* (1927) isimli romanı da ilk defa işçi/emekçi sınıfının hayatını aktarması bakımından mühim bir yapıt olarak görülmektedir (Ertuğrul, 2005, s.70).

Fransız ihtilali ve ardından başlayan sanayileşme ile birlikte insanların çalışma alanı da gelişir. Bürokratların kazanmış olduğu mülkiyet hakkına vatandaşlar da sahip olur. Özellikle mülk edinme sistemi yoğunlukla 1923-1948 yılları arasında gelişir. Bu tür gelişmeler ücretli emek olgusunun ortaya çıkmasını sağlar. İşçi sınıfı sosyal bir sorun olarak toplumda kendini hissettirir (Erkoç, 2012, s.26).

Bu zıtlıkların ortaya çıkması ile birlikte sosyalizmin fikri boyutu da ortaya çıkmaya başlar: “Toplumcu gerçekçi hareketi Türkiye’de benimseyen yazarlar ilk olarak Anadolu’da bulunan köylere gider. Bunun sonucu olarak da ‘Anadolu Romanı’ diye adlandırılacak bir tür ortaya çıkar” (Gezer, 2011, s.29).

1960 sonrası, romanda yeni ve farklı tekniklerin denendiği bir dönem olur. Bu dönem romancıları, ideolojilerin etkisiyle yeni arayışlara girer. Bu yöneliş, varsıllık-yoksulluk kutupluluğuna dayalı bir çizgide ufak sapmalarla devam eder. Anadolu coğrafyasındaki köy ve kasabaları konu alan romanların ana temaları ağa-ırgat, muhtar-köylü, mütegalibe-köylü gibi zıtlıklar üzerinde şekillenir (Gündüz, 2018, s.70).

Anadolu’da bulunan köylere yönelen yazarlar, oradaki ağa-ırgat, muhtar-köylü, ezen-ezilen gibi çatışmaları eserlerinde kullanır. Köylünün üretmesi ve ağaların üretilen mahsüle el koyması, üreten köylünün hakkını vermemesi, köylüyü köle/ırgat gibi kullanması çatışma unsurlarının ortaya çıkmasına neden olur. Köylü emeğinin karşılığını alamayınca yeni çareler arar. Düzene karşı isyan ve yolsuzluk baş gösterir. Toplumcu yazarlar zamanla, köy ve köy sorunsalını bırakıp 1950’li yıllardan itibaren kentlere yönelir. Bu yönelim ile birlikte işçi-işveren çatışmasının çıkış noktası belli olur. Yazarların şehre yönelmelerinin nedenleri arasında göç olgusu vardır. Köyde tarımda makinalaşmanın sonucu olarak geçim sıkıntısı yaşayan ve ezilen köylü, çalışmak ve yaşamsal fonksiyonlarını devam ettirmek için kasaba ve şehirlere göç eder. Bu göç ile birlikte yazarlarda bakışlarını kent ve kasaba ortamına çevirir (Gezer, 2011, s.29-30). 1950’li yılların Türkiyesinde toplumcu gerçekçi akımın temel çatışma unsuru işçi-işveren ikilemi olur.

Türk edebiyatında toplumcu gerçekçi birçok yazar ve şair vardır. Bu isimleri şu şekilde sıralayabiliriz: Nazım Hikmet (1902-1963), Kemal Tahir (1910-1973), Orhan Kemal (1914-1970), Yaşar Kemal (1923-2015), Fakir Baykurt (1929-1999), Kemal Bilbaşar (1910-1983), Talip Apaydın (1926-2014), İlhan Tarus (1907-1967), Sadri Ertem (1900-1943), Sabahattin Ali (1907-1948), Necati Cumalı (1921-2001), Samim Kocagöz (1916-1993), Mahmut Makal (1930-2018), Aziz Nesin (1916-1995), Faik Baysal (1922-2002), Dursun Akçam (1930-2003), Abbas Sayar (1923-1999), Muzaffer İzgü (1933-2017), Orhan Hançerlioğlu (1916-1991), Rıfat

İlgaz (1911-1993), Ömer Faruk Toprak (1920-1979), Mehmet Başaran (1926-2015), Abbas Sayar (1923-1999) (Bunarcıoğlu, 2008, s.17).

3.3. KÖY EDEBİYATI VE KÖY ENSTİTÜLERİ

Cumhuriyetin ilanıyla köy ve köy halkına destek devlet tarafından verilmeye başlanır. Köy, Türkiye Cumhuriyeti için önemli bir konuma sahiptir. Köy Enstitülerinin kurulması ve köylere aydın insanların gönderilmesi köylüye ve köye verilen önemi gösterir (Anık, 2006, s.282-283). Amaç hem köylüyü eğitmek hem de köylünün, elinde bulunan toprağı verimli bir şekilde işletmesini sağlayarak gelir kaynağı elde etmektir:

Köy, Cumhuriyet'in Ulusalçı –Halkçı ideolojisinin kutsal mekânıdır. Köy ütopyası her açıdan bir toplum kalkındırma projesidir. Türk milletinin içtimai fütühuna yönelmiş olan Türk inkılabının en büyük hedefi her karış toprağı işlenmiş, sulanmış yemyeşil bir vatan toprağı, bu vatan toprağı üzerinde karnı tok, neşesi yerinde, giyimli ve sağlıklı Türk halkı ve her parçası birbiriyle uyumlu, tezatsız Türk milleti yaratmaktır (Çankaya, 2013, s.477).

Cumhuriyetin ilanıyla birlikte köy enstitüleri fikri (Ek:1 Fotoğraf) 1923 senesinde düzenlenmiş olan İzmir İktisat Kongresinde konuşulur ve köy enstitülerinin temel yapısı inşa edilmeye başlanır (Şimşek & Mercanoğlu, 2018, s.265). Oluşturulmuş olan raporda, 6. Maddeye bakıldığında köy enstitülerinin asıl amacı ve hedefleri açıklanır: Köylerdeki okulların mutlaka beş dönümlük bir bahçesi, ahır ve kümesi olmak zorundadır. Öğretmen için iki odalı bir ev ve bulunduğu evin arazisinin bir kısmı da sebze, meyve ve fidancılığa tahsis edilerek öğretmen gözetiminde öğrencilere çiftçilik öğretilecektir (İnan, 1989, s.22).

1950'li yıllarda yoğunlaşan köy edebiyatı, 1960'lı yıllarda en popüler ve güçlü yıllarını yaşar. 1970'li yıllarda değişmeye başlayan toplumsal dinamikleri kavrama ve yansıtma hususunda yetersiz kalan köy edebiyatı gerileme evresine girer ve gün geçtikçe silinir (Çankaya, 2013, s.475). 1950 öncesi Türk roman ve hikâyesinde konu aralığı ağırlıklı olarak doğu-batı ekseninde gelişim ve oluşum gösterirken, 1950 sonrası ise köy ve köylünün sıkıntılarını, sefaletini ele almış ve ezen-ezilen, ağa-köylü, zengin-fakir gibi çatışma unsurları, çoğu eserlere konu olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından sonra köylerde oluşan yoğun nüfus artışı, yazarları toplumsal sorunlara itmiştir. Toplumsal bir konu ele alınacak ise; buna ilk olarak köy ve köylüden başlanmalıdır. Köylünün ağa ve muhtar karşısında ezilmesi, emeğinin karşılığını alamaması, sosyal çatışmayı doğurur. Bu çatışma ile birlikte toplumsal sorunlar açığa çıkar. “Nüfusun köylerde yoğunlaşması, toplumsal meselelere eğilmek isteyen romancıların kaçınılmaz olarak bakışlarını köye yöneltmelerine neden olmuştur” (İrmak, 2018, s.18).

Bir köy öğretmeni olan yazar Mahmut Makal, 1950 yılında *Bizim Köy* adlı eserini yayımlar ve sonraki yıllarda giderek yoğunlaşan köy edebiyatı anlayışını başlatır. Mahmut Makal'ın yazmış olduğu bu eser, köy edebiyatının başlangıcı olarak kabul görür. Köy ve köylü ekseninde yazılmış olan ilk dönem eserlere bakıldığı zaman, köylünün yaşamış olduğu maddi sıkıntılar ele alınır (Dede, 2021, s.361). Köy ve köylü sorunsalını konu edinen ilk dönem romanları incelendiğinde konuların ekonomik bir perspektiften ele alındığı görülür. Daha çok ekonomik olguların işlendiği bu dönemde romanlarda yer yer köylünün maddi sıkıntılarından bahsedilir (Kaplan, 1997, s.76).

Köy Enstitülerinin açılmasının amacı, köylüyü köye ve köy ortamına ısındırmak ve oraya bağlamaktır. Köylü demek toprak demektir. Köylerdeki bilgisizlik ile mücadele edebilmek, sosyal ve ekonomik yapıyı köylerde sağlama bilmek için köy enstitüleri açılır. Burada yetiştirilen öğretmenler ile köylerde oluşan düzensiz ve bilgisiz ortam düzeltilmeye çalışılır (Ergin, 1977, s.211).

Köy Enstitüleri yapısı gereği bir çok programı içerisinde barındıran bir sistemdir. Köy ve köylüyü canlandırma arzusuyla eğitim kursu, ilkokullara öğretmen yetiştirme, sağlık kolu, yüksek köy enstitüsü, uygulama yapılabilecek okullar, çocuklar için yapılan yuvalar vb. gibi bir çok mekânlara yer verilir. Köy Enstitülerinin kurulma amacı, yalnızca köylüye “abece” öğretmek için değildir: Enstitü çatısı altında bulunan öğrenciler, ilk olarak kültürel dersleri alırlar. Akabinde tarıma yönelik ve teknik dersler ile birlikte üç yıllık bir süre zarfında bu eğitim programları uygulanır. Buradaki amaç, klasik eğitim anlayışı altında ezberci eğitim modelinden ziyade, içerisinde iş, tarım, teknik, sanat gibi kolların olduğu bir genel eğitim modelidir (Türkoğlu, 2000, s.409). Bu enstitülerden yalnızca öğretmen değil, başka meslekten kişiler de yetiştirilip mezun edilmektedir. Çünkü köylünün yalnızca öğretmene ihtiyacı yoktur. Rençberlik, marangozluk, esnafılık vb. gibi meslek çalışanlarına da ihtiyacı vardır.

Köy enstitülerinin gelişimi için, geleneksel öğretmenlik anlayışından kurtulup kendini geliştirmiş, bilime ve tekniğe hakim, yeniliklere açık öğretmenlerin yetiştirilmesi gerekmektedir:

Enstitülerin gelişimini sürdürmesi ve işlevini yerine getirebilmesi için kendi üst düzey yöneticisi ve uzman elemanlarını yetiştirmesi zorunluydu. Tonguç, konuyu bir bütün olarak ele alıyor, gerek enstitü öğretmeni gerek eğitim yöneticisi, araştırmacı vb. elemanların kendi kaynağından ve yeni bir donanımda yetiştirilmesi gerektiğini düşünüyordu (Türkoğlu, 2000, s.401).

Bunun için de köy enstitülerinin üzerinde bir kurum kurulması ve o kurum aracılığı ile de daha donanımlı öğretmenler, uzmanlar, yöneticiler vb. gibi kişiler yetiştirilip köylerde kurulan enstitülere gönderilmelidir. Bundan dolayı da köy enstitülerinin mimarı ve dönemin

İlköğretim Genel Müdürü olan İsmail Hakkı Tonguç tarafından, ‘Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü’nün (Ek-2 Fotoğraf) kurulması yönünde bir istekte bulunulmuştur. Bu enstitünün kurulma amacı; orada bulunan öğretmenleri farklı alanlarda uzman olarak yetiştirmek, bu kişileri eğitim yöneticiliği ve eğitim hakkında araştırma yapabilecek donanıma getirmektir (Türkoğlu, 2000, s.417). Tonguç, bu düşüncelerini hızlandırmak için dönemin Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Yücel ile bir görüşme yaptıktan sonra, Yüksek Köy Enstitüsü’nün yönetmeliğini hazırlar. Yönetmelik kısaca şu maddelerden oluşur:

- Köy Enstitülerindeki çalışma yerlerine uygun öğretmen yetiştirilmesi
- Yüksek Köy Enstitülerinden çıkacak kişilerin çalışacağı köy bölgeleri için müfettiş, gezici başöğretmen ve yönetici kadrosu yetiştirmek
- Köy Enstitülerinde çalışmakta olan öğretmenlere yetiştirme kursu açmak
- Yüksek Köy Enstitüsü öğrenim süresi, en az üç yıl olup her ders yılı dörder aylık iki yarıyla ayrılır; her ders yılı sonunda öğrenciler meslekleri ile ilgili 2 ay uygulama (staj) ve ayrıca yurt inceleme gezisi yaparlar (Türkoğlu, 2000, s.417-418).

Köy Enstitülerinde birçok alanda eğitim verilmektedir. Aşağıda verilen tabloda öğrencilerin hangi alanlarda eğitim aldığı görülmektedir (Türkoğlu, 2000, s.471).

Tablo 1: Köy Enstitülerindeki Eğitim Programları

1. Güzel sanatlar kolu	Kız ve erkekler için
2. Zirai işletme ekonomisi kolu	Kız ve erkekler için
3. Yapıcılık kolu	Erkekler için
4. Maden işleri kolu	Erkekler için
5. Hayvan hareketi kolu	Erkekler için
6. Tarla ve bahçe ziraati kolu	Erkekler için
7. Kümes hayvancılığı ve tarım sanatları kolu	Kızlar için
8. Köy ev ve el sanatları kolu	Kızlar için

İsmail Hakkı Tonguç, köy enstitülerinin yerlerini belirlemek üzere Anadolu’yu gezer ve uygun bölgeleri az çok belirler. Yapmış olduğu araştırmalara göre, Enstitülerin açılmasını düşündüğü yerleri şöyle sıralar: “İsparta-Gönen, Antalya-Aksu, Konya-İvriz, Adana-Düziçi, Malatya-Akçadağ ve Sivas-Yıldızeli olarak belirler. Ayriyeten olası bir ihtiyaç halinde başka yerlerde açılabileceğini söyler” (Mete, 2021, s.48).

Köy Enstitülerinin oluşum ve gelişim evresinde birçok isim konuşulur. Bu isimler arasında ‘Enstitü’ ile bütünleşmiş en önemli kişi İsmail Hakkı Tonguçtur. Tonguçtan sonra dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel de kurulum aşamasında önemli desteklerde

bulunur. 1938 yılında köy enstitülerinin kurulması için büyük uğraşlar vermiş olan Toguç ve Yücel, dönemin Cumhurbaşkanı olan ‘Milli Şef İsmet İnönü’den de büyük destek görür. 17 Nisan 1940 yılında büyük uğraşlar sonucu resmi yasa ile Köy Öğretmen Okulları ismi ‘Köy Enstitüleri’ olarak değiştirilir (Şermet, 2017, s.197). Köy ve köy yaşamını etkileyecek, köylüyü pasif yaşamından kurtarıp aktif hale getirecek olan köy öğretmenleri enstitülerde yetiştirilmeye başlanır.

Bu enstitülerden mezun olan yazarlar ve sanatçılar enstitünün niteliği hakkında şöyle bir yorum yapar: “Köy Enstitüsündeyken müzik, folklor, milli oyunlar, sanat öğrenimi, kültürel çalışmalar ve kitap okuma alışkanlığını yeterince kavramıştık” (Şahhüseyinoğlu, 1992, s.26). Köy Enstitüleri kurulmadan önce, bilhassa Anadolu’yu tekrardan diriltmek ve canlandırmak için ilk olarak orduda çavuş veya onbaşı olarak görevde bulunmuş kişiler altı aylık bir eğitimden sonra köylere gönderilir (Şimşek & Mercanoğlu, 2018, s.265). Fakat 1940’lı yıllara gelindiğinde köy ve köylünün modern tarım teknikleri ve güzel sanatlar, sağlık, zanaat gibi alanlarda köylüyü eğitebilecek ve onlara umut aşılayacak öğretmenleri yetiştirmek için ‘Köy Enstitüleri’ açılır.

Köy Enstitülerinde 1940-1954 yılları arasında toplam 17.251 köy öğretmeni yetiştirilir. Bunlardan 1.308’i kadın, 15.943’ü erkektir. Bunlar arasında öğretmenlikle kalmayıp yazar olan kişiler de vardır. Mahmut Makal, Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Pakize Türkoğlu, Hatun Birsan Başaran, Ali Dündar, Mehmet Uslu, Mehmet Başaran, Dursun Akçam, Cavit Orhan Tütengil ve Adnan Binyazar gibi isimler dışında da köy kökenli birçok sanatçı ve yazar yetişir. Artık aydın kimliği yalnızca kentli ‘aile’ çocuklarına verilen bir kimlik olmaktan çıkar ve köy çocuklarına da bir ayrıcalık olarak sunulur (Çankaya, 2013, s.483).

Türkiye’de özellikle 1940’lı senelerde nüfusun kentlerden ziyade kırsalda yoğunlaşması, köy ve köylünün siyasal anlamda oy deposu olarak görülmesine yol açar. Bu durum devlet tarafından köylüye bazı imtiyazların verilmesini sağlar. Köyleri şehirlere bağlayacak karayollarının açılması ve köylünün toplumsal düzende ‘özne/birey’ olarak görülmesi bu imtiyazlardan bazılarıdır (Güllüpınar & Yılmaz, 2020, s.2199).

Türk edebiyatında köy ve köylü halkı anlatan romanlara ve hikâyelere bakıldığında, düzene başkaldıran karakterler ile karşılaşırız. Bu karakterler bazen eşkıya tiplmesiyle, bazen bir öğretmen/aydın kimliğiyle, bazen de umutsuz halka ve halkı bu duruma getiren düzensiz insanların karşısına dikilen şehirli bir karakter ile anlatılır (Kabaklı, 2012, s.1333). Köy ve köylü üzerine yazılmış çoğu romanlarda bu karakterlere denk gelinmektedir. Faik Baysal’ın *Sarduvan* romanında ‘Böğürtlü’, Yaşar Kemal’in *İnce Memed* romanında ‘İnce Memed’,

Yakup Kadri'nin *Yaban* romanında 'Ahmet Celal', Mahmut Makal'ın *Bizim Köy* romanındaki 'Mamidefendi' bu karakterlere örnek teşkil ederler.

Köy ve köy gerçeklerini anlatan yazarların eserlerinde köyde yaşayan bireyin kente göçü, toprak kavgaları, köylünün muhtar ve ağa ile olan çekişmeleri, ezen-ezilen çatışması, işçi ve iş veren arasındaki sorunlar, maddi sıkıntılar, sosyal adaletsizlik gibi toplumsal meseleler eserleri üzerinde belirleyici olur (Şimşek, 2020, s.238).

Köyü ve köylüyü merkeze alan romancılardan Fakir Baykurt ve diğer birçok yazar, Anadolu ve orada yaşayan köylüyü sosyal çatışma olgusu içerisinde anlatma yoluna gider. Köy ve köy konulu roman ve hikâyelere baktığımız zaman yazarlar ezilen, hor görülen ve dışlanan köylüyü savunan eserler ortaya koyarlar. Onları ezen, hor gören kişilerin ise karşısında yer alırlar. Köy Enstitüsü'nden mezun olan yazarların yarattığı köy edebiyatında görülen genel konular şunlardır: Yoksul insanlar ve yoksunluklar; cehalet içerisinde "uyuyan" ve "uyandırılmayı" bekleyen köylü halkı; zalim ağanın destekçisi yozlaşmış insanlar; genellikle ağaların emrindeki din adamları; bu kötü insanların kısılcığında kalmış fakir köylüler (Çankaya, 2013, s.14).

Fakir Baykurt, Anadolu'da yaşayan köylü halkı sınıfsal bir mücadelenin içinde ele alır. Yazılan romanlarda sempati her zaman köylü halktan yanayken antipati köylüyü hor gören ve kendini köylüden üstün gören kentliye gösterilir (Solak, 2014, s.161).

Köy Enstitüleri, köy yaşamına adapte olmuş, elinde kazma, kürek ve çapa ile çalışabilecek, öğrenci yetiştirebilecek öğretmenler için düşünülür ve planlanır. Cumhuriyet Halk Fıkrasının tek başına iktidar olduğu zamanlarda, Maarif Vekilliği görevinde bulunan Hasan Ali Yücel ve dönemin İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un atılımları ile birlikte 17 Nisan 1940 yılında farklı bölgelerde toplamda 21 Köy Enstitüsü açılır. Köy Enstitülerinde ilk beş yıl boyunca karma bir eğitim modeli uygulanır. Ayrı olarak kurulan enstitülere tecrübeli öğretmenler yetiştirmek amacıyla Hasanoğlu Köy Enstitüsüne bağlı olarak Yüksek Köy Enstitüleri kurulur. Bu enstitülerde öğrencilere kültür ve ziraat dersleri ve köye ve köylüye yarayacak mesleki açıdan dersler de verilir (Yılmaz, 2015, s.310). 21 tane köy enstitüsünün ismi aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2: Köy Enstitülerinin İsimleri ve Bulunduğu Şehirler

Arifiye Köy Enstitüsü (Adapazarı)	Kızılçullu Köy Enstitüsü (İzmir)	Çifteler Köy Enstitüsü (Eskişehir)
Pulur Köy Enstitüsü (Erzurum)	Akçadağ Köy Enstitüsü (Malatya)	Hasanoğlu Köy Enstitüsü (Ankara)

Kepirtepe (Kırklareli)	Köy	Enstitüsü	Pazarören (Kayseri)	Köy	Enstitüsü	Gölköy (Kastamonu)	Köy	Enstitüsü
Gönen Köy Enstitüsü (Isparta)			Pamukpınar (Sivas)	Köy	Enstitüsü	Dicle (Diyarbakır)	Köy	Enstitüsü
İvriz Köy Enstitüsü (Konya)			Ernis Köy Enstitüsü (Van)			Cılavuz Köy Enstitüsü (Kars)		
Beşikdüzü (Trabzon)	Köy	Enstitüsü	Aksu Köy Enstitüsü (Antalya)			Savaştepe (Balıkesir)	Köy	Enstitüsü
Akpınar (Samsun)	Köy	Enstitüsü	Düziçi Köy Enstitüsü (Adana)			Ortaklar Köy Enstitüsü (Aydın)		

Köy Enstitüleri, toplumun bazı kesimleri tarafından olumlu dönütler alırken, bazı kesim tarafından ise negatif bir bakışla değerlendirilir (Sim & Ergin, 2013, s.3). Olumsuz düşünen kesim köy enstitülerinin halkı devrimci, dayatmacı olarak yetiştireceğini düşünür ve komünist bir kesimin projesi olarak görür.

1954 yılında köy enstitülerinin kapanmasının öncesinde ve sonrasında (günümüzde dahil olmak üzere) enstitülere yönelik pek çok olumlu ve olumsuz eleştiriler gelmiştir. Bu eleştirilerin büyük bir bölümünün temelinde ideolojik düşünceler ve farklı bakış açıları yer almaktadır. Kaynakların hemen hemen tamamında kapanma nedeni olarak ise o dönemin iktidar partisi olan Demokrat Parti'nin görüşlerine köy enstitülerinin sisteminin ters olması ya da Cumhuriyet Halk Partisi tarafından kurulması sebep olarak gösterilmektedir (Akandere & Yıldız, 2018, s.278-279).

Zamanla bu konudaki tartışmaların dozu artar ve dönemin Milli Eğitim Bakanı Yücel, 1946 yılında görevden alınır. 1948 yılında köy enstitüleri için önemli bir yeri olan Hasanoğlu Yüksek Köy Enstitüsü kapatılır ve bu süreçte genel anlamda köy enstitülerinde radikal değişikliklere gidilir. 1954 yılına gelindiğinde köy enstitülerinin isimleri değiştirilerek 'İlköğretim Okulu' adı verilir. Köy Enstitülerinin en fazla eleştiri aldığı cepheler; sağcı kesim, din adamları, toprak sahibi olan ağalar ve çıkar ilişkilerine ters düşmüş olan politikacılar (Anık, 2006, s.300). Daha sonra DP'nin iktidara gelmesi ile birlikte bu enstitülerde öğretmenlerin iki işi birden yapmalarının (öğretmenlik ve ziraat) maddi açıdan devleti sarsacağı düşünülür ve 1954 yılında köy enstitüleri, ilköğretim okulları ile birleştirilir.

3.4. SOSYAL ADALETSİZLİK

Sosyal adaletsizlik, insan haklarının tam anlamı ile korunamaması ya da bazı üst kesim mensupları tarafından alt kesimin emeğinin sömürülmesi/çiğnenmesi durumunda ortaya çıkar.

Adaletsizlik, bir bireyin ya da toplumun, bazı kesimler tarafından hak ve hürriyetlerinin çiğnenmesi veya göz ardı edilmesi sonucu ortaya çıkmış bir kavramdır. Kişi düzeyinde

adaletsizlik, bazı temel hak ve hürriyetlerinin çiğnenmesine neden olan ve kişinin haklarının engellenmesiyle ortaya çıkan bir sonuçtur (Tepe, 2019, s.498).

“Sosyal adalet/adaletsizlik Aristoteles’in dağıtıcı (denkleştirici) dediği türden adaletin bir türevi ya da modern biçimidir denebilir” (Tepe, 2019, s.499).

Adalet kavramının tarihsel arka planına baktığımız zaman, ilk değerlendirmelerin Platon tarafından aktarıldığı görülür. Platon’a göre adalet kavramı; her insanın kendi üstüne düşen görevi yapmasıdır (Güriz, 2013, s.7). Bireyler ve toplumlar kendi üstlerine düşen görevleri yaptığı takdirde ve eşitlikçi bir politika izlediğinde adaletsiz bir düzenin oluşması zordur.

Sosyal adaletsizlik ve insan haklarının ihlal edilmesi durumu bir insanlık gerçeğidir. Ülkeler/bölgeler arasında bazı belirgin farklılıklar görülse de dünyada genel ölçekte sosyal adaletin ve insan haklarının korunduğunu/savunulduğunu söylemek çok zordur. Bu durum ülkeden ülkeye değişiklik gösterse de dünyanın her yerinde sosyal adaletsizlikle ve insan hakları sorunuyla karşılaşılır (Tepe, 2019, s.491). Bir ülkede/bölgede insanlar arası ilişkiler ya da insanlar ile devlet arasındaki ilişkiler belli bir düzeyde kurulamaz veya kurulan ilişkiler iyi bir şekilde işlenemezse o toplumda sosyal adaletsizlik olgusu ortaya çıkar (Tepe, 2019, s. 492).

Sosyal adalet, ortak bir ‘iyi’nin gerçekleşmesi için toplumun bir üyesi konumunda bulunan bireyle toplum arasındaki sosyal/toplumsal ilişkileri düzenler. Toplumdaki ekonomik dengesizliğin çözülmemesi, ekonomik olarak zayıf olan kişilerin, diğer sosyal sınıflara karşı korunamaması ve emek işçilerinin, insan gururuna yaraşır bir asgari yaşam sürememesi ve ulusal gelirden pay alamamaları sosyal adaletsizlik olarak açıklanmaktadır (Yıldırım, 2012, s.23). Sosyal adaletsizlik, gelişmeye bağlı olarak üretilen üründen faydalanma konusunda oluşacak olan sınıflar arasındaki dengesizliği anlatır.

Sosyal adaletsizliğin temel sebebi; fırsat eşitsizliği, bireyler arası gelir dağılımındaki dengesizlik, çıkar ilişkilerinin bencilce oluşumu, hükümetin vermiş olduğu gücün kötüye kullanımı ve bunların yanında cehalet/korkaklık gibi unsurların da olması sosyal adaletsizliği doğurur (Korkmaz, 2016, s.122).

Devleti temsil eden politik erk sahibi egemen sınıf, birey haklarını sistematik biçimde tehdit eder ise devletin varoluş amacını yitirip sosyal adaletsizliğin ortaya çıkmasına neden olur. (...) Bu yönüyle egemen sınıfın yetkisini, çıkarları doğrultusunda kullanması, mutlak itaat beklenen yığınlarla çatışma başlatarak tarihin başlangıcından beri var olan sınıf savaşını güçlendirir (Aytaç, 2022, s.104).

Sosyal adaletsizlik, bireyin yeteneklerini kullanamaması ve yaşamına yön verecek fırsatlardan mahrum bırakılması anlamına gelmektedir. Bundan dolayı sosyal bir sistem içerisindeki adaletsizlikler bireyin sosyal anlamda savunmasızlık yaşaması ile sonuçlanabilir

(Yıldırım, 2012, s.25). Toplumsal olgularda üst sınıfın alt sınıfı ezme ve emeğini sömürme isteği sonucu adaletsiz bir yapı ortaya çıkar. Bu adaletsiz yapının ortaya çıkmasındaki etmenlerin başında ise ‘para’ gelmektedir.

Miller’e göre sosyal adalet anlayışı toplumda yaşayan bütün bireyler için adalet olarak tanımlanmalıdır. Toplumsal adaletin sağlanması için öncelikle adalet ve yönetim arasında bir bağ kurulması gerekmektedir. Gündelik hayattaki adaletin sağlanması için, adilce eylemlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu adaletin sağlanması için eylemler ve bilgi ön plana çıkmalıdır. Öyle ki sahip olunan değerleri, buna bağlı olarak da eylemleri ve bilgiyi fark ederek gündelik hayattaki adaletsizlikleri daha rahat görebilir ve kolayca belirlenebilir (Miller, 2003, akt: Yıldırım, s.23).

Günümüzde birçok insan, gelişmiş olan ülkelerin standartlarından daha düşük bir yaşam olanaklarına sahiptir. Yaşam olanaklarının çok düşük olmasının nedeni yoksulluktur. Bu kişiler yoksulluğa bağlı olarak çevrelerinden ayrımcılık, ötekileştirme, baskı ve fiziki/psikolojik şiddete maruz kalırlar. Hak ve fırsatlardan mahrum bırakılan bu insanlar adaletsiz bir yaşam sürmektedir (Yıldırım, 2012, s.26).

Sosyal adaletsizlik gerçeği, günümüz düşünürleri tarafından genellikle insan hakları çerçevesinde ele alınmakta ve açıklanmaktadır (Kart, 2019, s.20). Sosyal adaletsizliğin ortaya çıkmasındaki en büyük etken ekonomik olgulardır. Bunun yanı sıra politik ve etik sorunlar da sosyal adaletsizliğe neden olmaktadır. İoanna Kuçuradi sosyal adaletsizliğin yalnızca ekonomik olgulara bağlanarak açıklanmaması gerektiğini söyler, onu bir insan hakları sorunu olarak görür: “Dolaylı korunan bütün temel haklarla ilgili bir insan hakları sorunudur” (Kuçuradi, 2007, s.12).

Karl Marx’a göre ezen ve ezilenler, yüzyıllardır hep bir çatışma içerisinde. (Marx, Engels, 2021, s.49). Politik ve ekonomik çıkar arzusu, halka hizmet etmekle görevli yöneticiler üzerinde hüküm kurar. Bundan dolayı özel sektörde bulunan varsıl azınlık, elindeki ekonomik gücü yöneticiler üzerinde kullanır ve onlara hükmeder. Emekçiler ise bu koşullarda bir meta olarak görüldüğünden rekabetlerin ve piyasada yaşanan dalgalanmaların etkisinde kalır (Marx, Engels, 2021, s.57).

Sosyal adaletsizlik, yalnızca var olan nesnelerin kişilere eşitçe paylaştırılmamasıyla değil, olmayanların ya da yoklukların da eşit bir şekilde payda edilmemesiyle ilgilidir. Birçok üçüncü sınıf ülkelerde devlet, halkının temel haklarını eşitlikçi bir şekilde dağıtmadığı için sosyal adaletsizlik ortaya çıkar (Tepe, 2019, s.504).

Sosyal adaletsizlik toplumu, aileyi, yaşlıları, çocuk ve gençleri sosyal açıdan savunmasız bir hale getirebilir. Birçok ülkede bireyler, yoksul bir aile ortamında yaşamını sürdürmektedir. Bu durumun sebepleri işsizlik, yetersiz ve korunmasız koşulların çokluğu ve zorlu iş koşullarıdır (Yıldırım, 2012, s.26).

Sosyal adaletsizlik, bireyler arası çıkar ilişkilerinin artması ve bireylerin ulusal gelir kaynaklarından eşit olarak yararlanamaması durumunda ortaya çıkar. Sınıflar arası oluşan ekonomik dengesizliğin sürekli olarak devam etmesi ve sorunun çözüme kavuşmaması, ekonomik anlamda düşük seviyelerde yer alan sınıfın, üst sınıflara karşı haklarının korunamaması gibi nedenlerde sosyal adaletsizliği destekler. Bu gibi durumların oluşmasından sonra bireyler arası ekonomik/refah düzeyinin bandı giderek açılır. Bu açılım engellenmediği takdirde sosyal çatışma unsurları ortaya çıkar.

Tarım odaklı el emeği ile yapılan üretimden sonra sanayi devrimi ve makinalaşmanın yaygınlaşması ile ortaya çıkan kapitalist üretim tarzı, bireylerin temel ihtiyaçlarının sınırsızlığına kıt/az kaynaklarla cevap üretmek için ortaya çıkar. Fakat bu gelişmeler ilerleyen süreçte gelir adaletsizliğini ve beraberinde sosyal adaletsizliği/eşitsizliği doğurur (Ertürk, 2016, s.1).

Küçük yerleşim yerlerinde adaletsizliğin ortaya çıkmasındaki en büyük etken ağa ve muhtardır. Şehir yaşantısında ise bunun yerini işveren, yani patronlar alır. Bu kişilere şehirlerde politikacılar köylerde ise din adamları da dâhil olur. Sosyal adaletsizlikte daima iki karşıt güç vardır. Bu bağlamda sosyal adaletsizlik güçlü ve güçsüz olanlar, işveren ile işçiler, ağa ve köylü, müdür ve memur gibi çatışma unsurlarının arasında oluşan bir mücadelenin adı olmuştur. Adaletsizlik yaşadığını düşünen kişiler, bu durumun giderilmesi için yetkili mekanizmalara başvurur. Beklediği adil ve eşitlikçi düzen ile karşılaşamayan halktan kimi insanlar düzenin belirlediği çerçevenin dışına çıkar ve düzen tarafından ‘sapma’ olarak değerlendirilen bir takım davranışlar içine girer. Bu kişiler eşkıya tiplmesi ile karşımıza çıkar.

Eşkialığın ortaya çıkmasındaki en önemli etken kırsal kesimdeki ekonomik yapı, az sayıda iş gücü talebi ve eli ekmek tutabilecek insanın uğraş alanının az oluşudur. Kırsal kesimde nüfus yoğunluğunun fazla oluşu ve gelir odaklı kaynakların nüfusa oranla az olması dengesizliğin oluşmasına neden olur (Hobsbawn, 1995, s.24).

1863’te Cantanzora (İtalya) mahkemesi önüne çıkarılan 328 eşkıya (veya kır gerillası) ya da isyancıdan 201’i ırgat, 4’ü çiftçi, 24’ü zannatkar ve sadece 51’i köylüydü. Böyle toplum biçimlerinde kırsal ekonomiyle, hiç değilse bir süre için bütün bağlarını kopardığı gibi kendisine başka gelir kaynağı aramak zorunda olan pek çok insan vardır. Doğal olarak bu insanlardan birçoğu eşkıyalığı seçecektir (Hobsbawn, 1995, s.24).

Geleneksel köy toplumlarında ağaların köylü üzerindeki baskısı ve onların üzerinde söz hakkı varmışçasına davranışı isyanı tetiklemektedir. Bu tetikleme sonrası ve baskı ortamının getirmiş olduğu bunalım/yoksulluk sonucunda dağlara çıkıp eşkıya olma yolu seçilir. Sonuç olarak köy ve köylünün baskı ve yokluk altında ezilmesi bir kesim insanı eşkıyalığa yöneltmiştir.



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. FAİK BAYSAL'IN ROMANLARINDA SOSYAL ADALETSİZLİK

4.1. SARDUVAN

Sarduvan (Ser-divân), Faik Baysal'ın ilk romanıdır. Roman dört bölümden oluşmaktadır. Baysal, bu romanı on dokuz yaşında kaleme alır. Askerlik yıllarında romanını yayımlamak üzere özel bir izin ile İstanbul'a doğru yola çıkar. Fakat konaklamak için kaldığı Sebat Otel'de Çerkeş depremini yaşar ve elindeki tek nüshayı enkaz altında bırakarak geri döner. Bir zaman sonra romanı tekrardan yazan Baysal, yayımlamak için İstanbul'a gider. Romanın yayımlandığı dönemin edebiyat ortamında moda olan/alışılmış bir konuyu ele almayan Baysal, birçok yayınevi tarafından geri çevrilir. İlk basımı Semih Lütfü Kitabevi'nden çıkarılır. Bu basım esnasında yayınevi romanı yüz sayfa eksik çıkarır. Daha sonra kitabın tamamını Can yayınları 1993 yılında yayımlar. Eser yayımlandığı andan itibaren edebiyat camiasında büyük bir yankı uyandırır. Toplumsal konulara bu denli derinden değinilmesi ve ezilen/yok sayılan küçük insanın dramını anlatması, eleştirilerin kapılarını da sonuna kadar açmış ve roman komünistliği yaydığı gerekçesiyle tenkit edilmiştir. Romanın tamamının 1993 yılında Can Yayınları tarafından yayımlanmasından bir sene sonra *Orhan Kemal Roman Armağanı*'na layık görülür.

Romanın ismi olan Sarduvan, Adapazarı ve Arifiye arasında bulunan bir köydür. Baysal, çok küçük yaşlarda bu köy hakkında bilgileri çevresinde bulunan yaşlı insanlardan dinlemiştir. Baysal bu roman ile Türk romanına bir tepki gösterir. Umudunu yitirme aşamasına gelmiş veya yitirmiş, hayatta hiçbir amacı olmayan, yaşama tutunamamış, devletin dahi unutmuş olduğu ve o güne kadar Türk edebiyatında ihmal edilen bir konu olan ezilen insanın/küçük insanın portresini çizmeye çalışır. Yazar, bu roman ile birlikte yüzyıllardır süregelen sosyal statü farkının insanlar üzerinde doğurmuş olduğu uçurumu bir gözlemci edasıyla aktarır. Sanatçı, bu romanı ile birlikte ezilenleri, dışlanmış/yok sayılmış insanları kalın çizgilerle ve bir ressam dokunuşuyla çizmeye çalışır. Çünkü yazar, toplumun yalnızca burjuvalardan, ağalardan, para babalarından ibaret olmadığını, aksine toplum içerisinde fakir, ezilen ve ırgatların da olduğunu göstermeye çalışır. Bu açıdan romancı bu roman ile birlikte topluma 'artık pembe gözlüklerinizi çıkarıp bu insanları da görün' demek ister. Türk edebiyatını artık romantik aşk ve baldır bacak edebiyatı yapmaktan kurtarmak ister ve gerçek sorunlara, toplumun sorunlarına doğru çevirmeye çalışır (Kabaklı, 2002, s.394).

Faik Baysal'ın ilk romanı olan *Sarduvan*, edebiyat camiasında önemli bir yer edinir. Celalettin Ezine'ye göre; Baysal'ın bu romanı bazı hata ve aksaklıklara rağmen Türk romanının uzun yıllardır beklemiş olduğu orijinalliği ve garplılığı müjdelemektedir. Tanzimat sonrası, Türk edebiyatında bir gelenek haline gelen Fransız tesirine Baysal hiç kapılmaz. İlk romanı *Sarduvan* ile birlikte kendine öz bir başkalık ve ayrılık belirtmekle beraber, nakil, mükaleme, tipler, psikolocya, tahlil ve küllün esasında on dokuzuncu asrın sonları ve yirminci asrın başlangıcı Rus romanının ufak ölçekte bir örneğidir. Roman içerisinde bulunan karşılıklı konuşmalar, tasvir ve tipler de bir Gogol, Çehov, Gorbatoov ve daha çok Gorki'den parçalar görmek mümkündür. Türk edebiyatı içerisinde bulunan Fransız tesirini dışlayan ve onun yerine muazzam bir Rus roman tekniğini kullanan Baysal, *Sarduvan* ile birlikte Türk edebiyat tarihinde bir aşama teşkil eder (Ezine, 2007, s.65-66).

Sarduvan romanı, köy ve köylü sorunsalına yönelmenin ilk somut örnekleri arasında bulunduğundan dolayı önemli bir romandır. Kâni Ekşioğlu'na göre; tam anlamı ile bir burjuvazi geleneğine şartlanmamış olması, çağdaşlarını derin bir korkuya sevk eder ve bir taraftan da öncü bir gerçekçi anlayışın temel taşı olmayı başarır. 1944 senesinde romanın yayımlanması başlı başına bir sorun olur. Bazı yayınevleri bu romanın çok riskli olduğunu söyler ve bu büyük sorumluluğun altına girmeyi kabul etmez. Yayınlama şartı olarak, üç yüz sayfalık bir bölümün romandan çıkarılmasını şart koşmuşlardır. Bu şekilde bile *Sarduvan* romanı, o dönemde büyük ses getirir. O dönemin ilerici gerçekçileri bu romanı içten alkışlar. Roman, batının burjuva kesimine hoş vakit geçirtmeyi romancılık sananlar tarafından saldırıya uğrar ve önü kesilmeye çalışılır (Ekşioğlu, 2007, s.68).

Köy ve köylü gerçekliğini tüm çıplaklığı ile anlatması, yayımlandığı dönemde bazı kesimler tarafından şaşkınlık ve takdir ile karşılanırken, bazı kesimlerde ise tiksinti uyandırır ve ilgisizlikle karşılanır. Bu hususta Tahir Alangu, gerçekleri bu ölçüde anlatması nedeni ile *Sarduvan* romanının natüralist açıdan ele alınmasını ve bu açıdan benzer bir romanın olmadığını altını çizer. Kişilerin yaşayışları, toplumun sorunları, bunların bağlantıları, kötülük, açlık, merhametsizliğin baskısı altında kişilerin ezilmesi romanda anlatılır. Yazar, romanda anlattıklarının dışında kalmayıp, her bireyin kendisi ile olan ilintilerini fazla duygusal ve tutkulu bir anlatımla okuyucuya indirger (Alangu, 2007, s.69).

Romanın ana kahramanı Sarduvan köyüne altın bulma umudu ile gelen işsiz, yoksul, ezilen grubun temsilci olan Kavruk'tur. Romandaki olayların başlangıcı Kavruk'un Sarduvan köyüne gelişi ile başlar. Sarduvan köyüne ağa olmak, zengin olmak için gelen Kavruk, hayal ettiğini ve umduğunu bulamamasına rağmen kendi köyü olan Arpacık köyüne geri dönmez ve Sarduvan'da kalmaya karar verir.

Altın bulmak için geldiği bu köyde açlık ve yoksulluk ile mücadele içerisine giren Kavruk, tek çareyi hırsızlık yapmakta bulur. Maksut'un fırınından ekmek çalan Kavruk, onun adamları tarafından acımasızca dayak yer. Bu dayak olayından sonra Sarduvan'dan ayrılmaya karar veren kahraman, yolda sosyal düzenin yıkıcı unsurlarından biri olan Tulum Halis ile karşılaşır, bu karşılaşmadan sonra onunla arkadaş olur ve bir süre onun evinde misafir olarak kalır. Daha sonra Tulum Halis'in onunla cinsel bir ilişkiye girmesini istemesinden dolayı evden ayrılır. Ertesi gün kendini Erenler köyünde bulur. Orada bulunan bir türbeye girer ve Pembe isminde bir kadın ile tanışır. Sosyal adaletsizliğin ve ağa-köylü çatışmasının roman içerisindeki başlangıç noktası bu tanışma ile başlar. Pembe, Kavruk'u alarak evlerine götürür ve kocası Meram Ağa ile birlikte ona aş ve kalacak yer verir. Bir zaman sonra Kavruk'u oyuna getirerek bir ay boyunca su dolabını ona çevirtirler. Kavruk, bir ayın sonunda alın teri dökerek hak ettiği parasını Meram Ağa'dan alamaz ve hırsızlık ile suçlanır. Bu iftiradan sonra Keko, Kavruk'u tutuklayarak köyün dışında bulunan bir kulübeye kapatır. Orada Dost Necû ile tanışır. Meram Ağa bir zaman önce Dost Necû'ya da iftira atmıştır. Kavruk, içerde kaldığı süre zarfında hep Meram Ağa'dan alacağı intikamı düşünür ve bu intikam düşüncesi romanın sonuna kadar devam eder.

Kapatıldığı kulübeden çıktıktan sonra yaşamını devam ettirmek için Koloğlu adında zengin bir kişinin yanında işe başlar. Kavruk, burada çalıştığı süre zarfında Koloğlu'nun iki karısıyla da ilişkiye girer. Daha sonra Koloğlu ölünce çiftlikten ayrılır.

Sarduvan'dan ayrıldıktan sonra bir süre Erenler köyünde kalan Kavruk, istediğini elde edemeyince tekrardan Sarduvan'a geri döner. Buraya döndükten sonra Kaptan Dursun adında bir kahveci ile tanışır. Bir süre onunla birlikte kalır ve Karadeniz'e gitme hayalleri kurar. Fakat Dursun'un ani ölümü üzerine bu hayalini gerçekleştiremez. Dursun'un ani ölümü üzerine yine başıboş kalan Kavruk, bu sefer de Bulama adında bir kişiyle tanışır. Bulama, topal ve cinselliğe aşırı düşkün bir kişidir. Topal bacağı ve cinselliğe düşkünlüğü yüzünden dikkatleri üzerine çeker. Bir süre iki arkadaş olarak sokaklarda kalırlar. Bir zaman sonra eski mezbahanece Rafet'in evine sığınır. Onlardan sonra Eda isminde bir kız da Rafet'in evine sığınır. Bir zaman sonra Bulama, Eda'yı yanına alarak Sarduvan'ı terk eder. Rafet'in hasta oğlu da bir zaman sonra ölür. Bu acıya dayanamayan Rafet intihar eder. Bir zaman sonra köye Kaymakam Bey'in geleceği söylenir. Bütün köy onun için hazırlıklara başlar. Fakat köye gerçek bir Kaymakam değil dolandırıcı bir kişi gelir. Kaymakam olarak kendini tanıtan bu kişi, köye traktör getirme vaadiyle köylünün bütün parasını alarak köyden ayrılır. Daha sonra gerçek Kaymakam köye gelir. Fakat köylü ona inanmaz ve onu taşıyarak köyden kovar.

Kavruk, Rafet'in ölümü sonrası tekrar sokaklarda kalmaya başlar. Bu esnada Erenler köyünün Muhtar'ın eski yaveri olan Keko ile Sarduvan'da karşılaşır. Bu karşılaşmadan sonra Kavruk, Keko ve ailesinin yanına misafir olur. Maddi sıkıntılar içerisinde mücadele veren Keko, ailesini çok zor geçindirmektedir. Bu duruma bir zaman sonra isyan eden karısı, iki çocuğunu ve Keko'yu terk eder. Karısının terk etmesinden sonra Keko, önce çocuklarını gazla zehirleyerek öldürür ve sonrada kendisi intihar eder. Kavruk'ta Keko'ya kendisinin de intihar edeceği yolunda söz vermesine rağmen son anda intihar etmekten vazgeçer.

Tekrar kendisinin sokaklarda bulan Kavruk, bir süre sonra Abut ile tanışır. Abut da tıpkı Kavruk gibi Meram Ağa tarafından yıllar önce dolandırılmış bir kişidir. İki arkadaş Meram Ağa'dan intikam almak için onu aramaya koyulurlar. Bu arama esnasında Eda'nın babası İlyas Usta ile tanışırlar. İlyas Usta kızı için bir duvak yaptırmıştır. Fakat kızına bu hediye veremediği için ölür. Bu ölümden sonra Kavruk ve Abut duvağı alarak giderler. Bir süre sonra yolda tanıştıkları Katamur isminde bir kişi onlardan gizlice duvağı alır ve gider. Bu olaydan sonra iki arkadaş kavga etmeye başlar ve Kavruk Abut'u yanlışlıkla öldürür. Daha sonra yeniden yalnız kalan Kavruk, romanın son kısımlarında Meram Ağa'yı bulur. Fakat Meram Ağa, adını Hacı Üveyz olarak değiştirmiştir ve bir köye muhtar olmuştur. Köylü tarafından çok sevilen ve korunan Meram Ağa'nın yanına dahi yaklaşamayan Kavruk, romanın son kısmında yalnız ve aç bir şekilde hayatına devam eder.

Kırsal kesimde adaletsizliğin müsebbipleri genellikle muhtar ve ağadır. Şehir ortamında ise bunların yerini işveren yani patronlar alır. Bazen politikacılar ve din adamları da bunlara dâhil olur. *Sarduvan* romanında adaletsiz düzen, ağa ve muhtar çemberinde oluşmaya başlar. Bu çember yer yer din adamları ve kaymakam ile genişleme evresine geçer. Açlığın ve beden sömürücülüğünün yoğun olarak görüldüğü bu eserde, sosyal çatışma unsurları da bu durumun temel etkeni olarak gösterilir. Baysal, küçük yaşlarda uğramış olduğu bir iftiranında etkisiyle yaşamı boyunca ezenlerin, insanları sömürenlerin ve adaletsizliğin karşısında durur. Nitekim sanatçı, çocukluğunda maruz kaldığı bu iftiranın şahsiyeti üzerindeki derin tesirlerini şu cümlelerle özetler:

“Bu iftira bende derin bir yaranın oluşmasına vesile olmuştur. Öyleki bu haksızlık karşısında ilk kez yüreğimde haksızlığa karşı bir isyan başlamıştır. Ayriyeten bu iftira sonrasında bu tür insanlardan da gün geçtikçe soğudum ve onları bir canavar olarak görmeye başladım” (Andaç, 2001, s.169).

Bu duruşunu romanlarında açık bir şekilde gösterir. Baysal'ın romanlarında, adaletsizliğe sebep olan unsurlar yozlaşmış bireyler ve yozlaşmış devlet adamlarıdır. Adaletsizliğe, ezilene ve haksızlığa karşı çok hassas olan Baysal, bu hassasiyetini eserlerinde açık bir şekilde gösterir. Baysal'ın romanlarının genelinde yer alan adaletsizlik gerçeğinin

uygulayıcıları, toplum içerisinde yer edinmiş zengin kesim ve devletin gücünü arkasına almış olan idari mekanizmasıdır. Sarduvan romanı içerisinde yer alan adaletsizlik olgusu, romanın genel yapısına da tesir eder. Baysal'ın, Sarduvan adlı romanından önce kaleme almış olduğu "Adalet" başlıklı şiiri, Sarduvan romanının ön habercisi gibidir:

"Ben seni arıyorum beş kıt'ada,
Adalet, türkülerimle ben seninim.
Sevip sevecekelrimle, söyleyeceklerimle,
Bütün gözyaşlarımla ben seninim.
Deli divâne Diyojen bir fenerle,
İnsan aramıştı güpegündüz.
Ben seni arıyorum Adalet..." (Can, 2011, s.16).

Yazar, ilk romanı olan *Sarduvan*'da sosyal adaletsizlik temasını geniş bir perspektiften ele alır. Bu romanda sosyal adaletsizlik, ağa-köylü, ezen-ezilen, zengin-yoksul, iktidar-halk ikilemi üzerinden aktarılmaya çalışılır. Ezen-ezilen kutupluluğunda ezen tarafı temsil eden kişiler; Meram Ağa, İmam Cerviz, Muhtar ve Kaymakamdır. Ezilen tarafın temsilcileri ise; Kavruk, Abut, Dost Necu, Bulama ve Dursun gibi yoksul insanlardır. Bu iki zıt kutup arasındaki sosyal çatışmalar romanın sonuna kadar aralıksız devam eder.

Ezen-ezilen kutupluluğunda, ezilen tarafı temsil eden yoksul kişiler için iki yol sunulur. Bu kişiler; "ya kurban olmayı seçecek ya da düzene karşı asi olacaklardır" (Moran, 2002, s.319). Bu bağlamda Sarduvan romanındaki kahramanların asi olmaktan ziyade kurban olmayı seçtikleri görülür.

Sarduvan'a ağa olmak, zengin olmak hayaliyle gelen Kavruk, bu köyde haksızlık ve açlık sorunsalı ile karşılaşır. Sarduvan köyünde, güçlüler hüküm sürmekte güçsüzler ise bu duruma boyun eğmektedirler. Bu köy ve romanın ilerleyen safhalarında okuyucunun karşısına çıkan diğer köyler sosyal adaletsizliğin bütün oluşum nedenlerini barındıran mekânlardır. Bu mekânlarda güçlü/güçsüz ikileminin oluşmasındaki en belirleyici etken ise paradır.

Kavruk, altın bulmak ve zengin olmak için geldiği bu köyde, haksızlığın ve adaletsizliğin katı otoritesiyle karşılaşır. Baysal, Sarduvan köyü özelinde köy ve köyde yaşayan insanları farklı bir pencereden ele alır. Cumhuriyetin ilk yıllarında romantizm ile yoğrulmuş memleketçi edebiyat eserlerinde karşımıza çıkan saf/masum köylü ve köy gerçeğinin aksine köyde hüküm süren yaşamın aksayan yanlarını göstermeyi tercih eder. "İnsanların aklındaki, saflığın, insanlığın, temizliğin hakim olduğu "Anadolu köyü" imajını yıkan ve gerçekçi bir pencereden bakarak bir ortam çizer" (Akdağ, 2017, s.87). Baysal, bu romanıyla birlikte köy

ve köylüye bakış açısını duygusal bir çizgiden çıkararak, gerçekçi bir perspektiften ele almaya çalışır.

Çoğu yazarın değinmek istemediği, toplumun göz ardı ettiği, iktidarın ise ulaşamadığı köylüler, esasında Cumhuriyeti kuran iradenin/ideolojinin ifadesiyle “milletin efendileri”dir. Baysal, bu gerçekleri insanların görmesi gerektiğini, Ahmet Kabaklı’ya verdiği bir röportajda şöyle dile getirir:

“Sarduvan, Adapazarı ve Arifiye arasında bir köy. İnsanların pembe gözlüklerini çıkarıp bunları görmesi lazım artık. Türk edebiyatı aşk ve kadın temalarından sıyrılıp artık topluma ve toplumun kanayan yaralarına değinmelidir” (Kabaklı, 2008, s.393).

Faik Baysal, Sarduvan romanına “Aranızda bu köyü bilen var mı? Kırk, elli evlik bir köy. Taflan yeşili tepelerin arasında yitip giden eski bir Rum kasabası. Yaşlıların dediğine göre yakın zamana kadar burada Rumlar oturuyormuş. Yıllar önce bunların çoğu küp küp altınlarını toprağa gömerek yabancı ülkelere kaçmış, bazıları da yalancıkdan Müslüman olup oldukları yerde kalmışlardı” (Baysal, 2012, s. 13). cümleleriyle köyü tanıtarak başlar.

Sarduvan köyü, güçlü insanların kesesini illegal yollardan doldurduğu, güçsüz insanların ise hayatta kalmak için amansız bir mücadele vermek zorunda kaldıkları bir yerdir. Sosyal adaletsizliğin açıkca kendini gösterdiği bu köyde insanlar yoksulluk ve katı bir gerçeklik içerisinde kıvranıp durmaktadır. Bu köyde güçsüz kesimin temsilcisi olan bu insanlar adeta nefes alıp veren birer ölüdür.

Burada insanların yaşadığını, hatta öldüğünü bile söylemek yanıltıcıydı. Yaşamak da neydi? Sadece yemek içmek, solumak, yatıp uyumak mıydı? Bunu söyleyen ya deli ya da aptaldı. Vurdumduymaz görünen, onurlarına düşkün olan, en berbat işlerde çalışan, elden ayaktan kesilince bedava ekmek yemiş olmamak için kendi yaptıkları el tezgâhlarında pala bezi dokuyan, çapurya diken, oduna giden, kiremit ocaklarında toprak karan, tarlalarda ekin biçip mısır kıran, dolunay Nane Tepesi’ne konmadıkça evlerine dönmeyen, bu korkunç çabaya karşın yine de yarı aç yarı tok gezen hırsız, katil, aptal, avanak, n’olursa olsun herkes birer ölüydü. Yoksulluk ve acı denen ifrit bir keneydi Sarduvan’ın ensesinde (Baysal, 2012, s.18).

İkili çıkar ilişkilerinin yoğun olarak görüldüğü bu köy, kişiler arası kutuplaşmaların da doğmasına neden olur. Çıkar ilişkisi bağlamında muhtarların ve ağaların birbirlerini desteklemesi, din adamlarının, çıkarları uğruna dini kendilerine kılıf olarak seçmesi, jandarmaların elinden, rüşvet vererek ve yalan söyleyerek kurtulan eşkılayalar ve niceleri Sarduvan köyünde çıkar ilişkisinin göstergesidir. Çıkar ilişkilerinin bu kadar yoğun olması, kutuplaşmaların da doğmasına neden olur.

“Çıkarını tehlikede olduğu gibi şu çıkar denen kepezelik esneyen, omuzunun altından küstahça tüküren, gerinip tepinen, söven ve öldüren acımasız bir yaratıktı Sarduvan’da” (Baysal, 2012, s.18).

Sarduvan, Kavruk için hayalini kurduğu saygınlığı ve ağalığı getirmez. Ona yalnızca açlığı ve yoksulluğu sunar. Bundan dolayı Kavruk, sosyal düzenin bozucu unsurlarının başında gelen ağaları, düzenbazlıkla suçlar. Onlar ağa ya da paşa olmak için türlü hileler yapar ve yoksul insanların emeğini sömürerek buralara gelir.

Sokaklarda doğup büyüdüğümünden bana saldıran o köpeklerden biri de bendim. Bereket versin kokumu çabuk aldılar. Benim ağa ya da paşa kılığına girmiş bir düzenbaz olmadığımı anlayınca kuyruklarını kısıp gözlerimin içine baka baka yanımdan çekip gittiler. Gördüm, hepsi de çok üzgün ve süzgündü. Bu yüzden hiçbirini dönüp arkasına bakmadı. Onlara kırılmadım, bunu anlamaları gerekti (Baysal, 2012, s.19).

Sarduvan köyünde yaşayan insanlar, ezen-ezilen bireyler olarak mutlak surette ikiye ayrılır. Bu iki zıt kutup romanın sonuna kadar mücadeleye devam eder. Köylü üzerinde baskı kuran ve ezen tarafı temsil eden ilk kişi Muhtardır. ‘Muhtar’, köyde söz hakkı olan tek kişidir. Açlık ve sefalet içerisinde yaşayan ve mücadele veren köylünün aksine, Muhtar refah ve rahatlık içerisinde yaşamını sürdürmektedir. Onu diğer bireylerden ayıran en belirgin nesne *evinin penceresinde bulunan perdedir*. Çünkü penceresinde perde olan tek ev ona aittir. Romandaki çatışma unsurlarının oluşmasında Muhtar en tepede bulunmaktadır. Muhtar olarak bilinen kişinin bir ismi dahi yoktur: “Ondan dolayı Muhtar olarak anlatılan kişinin şahsı değil, üzerinde bulunan makamı romanda ön plana çıkarılmaktadır” (Akdağ, 2017, s.88). “Mahkeme kadıya mülk değildir” bilinciyle hareket etmeyen, şahısların geçici, makamların ise kalıcı olduğu gerçeğine uzak olan insanoğlu son tahlilde bulunduğu makamın ya sahibi ya da esiri olur.

Mevcut muhtar, bir eşkıya tarafından öldürülür. Onun yerine gelen muhtar ise aynı düzenin savunucusu olur ve ezen-ezilen kutupluğu aynı şekilde devam eder. Kişilerin değişmesi, muhtarlık makamı etrafında oluşan güç zehirlenmesini değiştirmez. Muhtarın köy ve köylü üzerinde oluşturmuş olduğu baskı, yeni bir sosyal problemi yani eşkıyalığı doğurur. Muhtara, ‘Dur!’ diyebilecek bir gücün ya da otoritenin köye gelmeyişi halkı eşkıyalıktan/eşkıyadan (Böğürtlü) medet ummaya kadar götürür.

“Bu arada acayip, inanılmaz bir şey oldu. Ağzından hiç düşürmediği, ‘Kime yansan kime şu halımdan? Gel yiğidim, gel böğürtlüm gel. Ha kurtar bizi bu zalımdan’ türküsü bütün Sarduvan’ın ağzına, düştü” (Baysal, 2012, s.182).

Umduğu desteği iktidarın kırsaldaki gölgesi olan kaymakamdan bulamayan köylü, sosyal çatışmanın sonucu olan eşkıyalığa başvurur. Eski muhtar’ın ölümü halk için bir cinayet değil, adeta bir kurtuluş olur. Bu kurtuluşu da onlara sunan Böğürtlü adında bir eşkıyadır. Bir zaman sonra Böğürtlü, yeni gelen muhtar tarafından bir pusu ile öldürülür. Sosyal düzenin olmadığı bu ortam, karşılıklı işlenen cinayetler ile devam eder.

Hiyerarşiye göre, muhtardan sonra köylü halkın düzenini sağlayacak olan kişi Kaymakamdır. Köylü için Kaymakam demek, devlet demektir. Devletin bir başka gölgesi olan muhtardan kurtuluş aracı onlar için kaymakam olacaktır. Fakat roman boyunca köylü tarafından beklenir ve köye geç gelmesinden dolayı olayların aşırı derecede büyümesine etki eder.

Sarduvan ahalisi, her an Kaymakamın geleceğini ve bu bozuk sosyal düzenden onları kurtaracağını umut eder.

-Gelmez, gelmez, dedi. Buraya Kaymakam filân gelmez. Geçen gün de gelecekti, hani nerede?

-Kavlaşan, adamları kapı dışarı edecek gibi olan Dursun sanki bir kova dolusu hamsi tutmuş gibi birden yumuşadı.

-Muhtar'ın koşuşturmasına bakarsan gelecek, dedi.

-İnşallah.

-Bir işiniz mi var Kaymakam Beyle?

-İşimiz olmaz olur mu? Bu deysus muhtarı alsın başımızdan. Doğru dürüst birini getirsin buraya. Herif n'oldum delisi oldu. Suçlu suçsuz demeden basıyor herkese sopayı. Hükümet mi Muhtar burada? (Baysal, 2012, s.164).

Fakat umutla beklenen, geleceği için provalar yapılan Kaymakam Bey, *Sarduvan*'a bir türlü gelemmez. Sosyal adaletsizlik bu kısımda bir daha kendini gösterir ve sahte bir kaymakam, günün birinde köye gelir. Traktör vaadi ile kandırılan köylü halk, bütün parasını bu sahte kaymakama kaptırır:

İşte bundan anlaştım o fabrikayla. Bir tarlam vardı babamdan kalma, hemen sattım. Buraya almak istediğim traktörün parasının yarısını ödedim. Daha ne yapayım? Param olsa hepsini öderdim. Size canım feda olsun. Eğer, yok, 'Biz traktör mıraktör filân istemeyiz' dersiniz o başka (...)

-Çok yaşlı, kirpikleri beyazlanmış bir köylü:

-Neyi Kaymakam Bey? Diye sordu.

-Traktörü traktörü?

-İstiyoruz elbette (Baysal, 2012, s.307).

Bir süre sonra asıl kaymakam köye gelir. Fakat köylü halk onun gerçek kaymakam olduğuna inanmaz ve onu linç ederek köyden kovar. Bu şekilde sosyal düzen sağlanamaz ve köylü muhtarların, ağaların altında ezilmeye, hor görülmeye devam eder. Kaymakam da tıpkı Sarduvan köyüne hiç uğramayan adalet gibi çok uzun bir süre gelmez. Geldiğinde ise yine 'adalet' gibi noksan bir şekilde gelir. Bu olaydan sonra hem Kavruk hem de köy halkı, aslında kaymakamın o kadar da yüce biri olmadığına, muhtar ve ağa gibi hatta kendileri gibi bir insan olduğuna kanaat getirir:

“Kulakların çınlasın senin emi Bulama. Bacağı gibi ruhuda total herif. Kaymakamlarda senin benim gibi insanlarmış da haberimiz yokmuş. Bir kez daha gördüm ve inandım. Sarduvan’da da kazanan hep yalandı, yalan” (Baysal, 2012, s.310).

Köy ve köylüyü anlatan romanlarda sosyal çatışmayı oluşturan kutuplar ağa-köylü, muhtar-köylü, ezen-ezilen, zengin-yoksul gibi konular olur. Bu kutuplaşmanın oluşması, kişiler arası ayrımın ve bu ayrıma bağlı olarak toplumsal yozlaşmanın ortaya çıkmasında etkin bir rol oynar. Bu yozlaşma bir zaman sonra bireyler arasında nefret duygusunun büyümesine neden olur ve sosyal adaletsizlik buhranın doğmasının önünü açar. Bundan dolayı ana kahraman Kavruk, toplumda oluşan adaletsizlik anlayışını kendi zihninde sorgulamaya başlar:

Onun küçük kafasına göre ekmek çalmak dayakla cezalandırılması gereken bir suçtu. Açlıktan ölmek üzere olan bir insanın böyle bir suçu işlemesinin suç olmadığını bu akılsız herife hiçbir zaman anlatamazdım. Dövülmesi gerekenler ekmek çalanlar değil, onu göz göre göre açlığa mahkum eden ve kendi karınlarını utanmadan doyuranlardı (Baysal, 2012, s.41).

Ana kahraman Kavruk, Sarduvan köyüne ağa olmak, zengin olmak, saygı duyulan bir birey olmak için gelir. Ancak onu bu köyde karşılayan arzuları değil, sosyal adaletsizliğin katı hâkimiyeti olur. Bu köyde güçlüler güçsüzleri ezer ve onların emeğini sömürür. Kavruk, bu köyde yalnızca açlıkla ve hırsızlıkla karşılaşır (Aydemir, 2011, s.105). Kavruk, günlerdir aç olmasından dolayı fırından ekmek çalar. Bundan dolayı da adaletsizliğin görünüm biçimlerinden biri olan dayak ile karşılaşır:

Biri kollarımı kanırıp arkama kenetledi, öteki de rezil yumruğunu çeneme dayadı. Başıma arkaya doğru itti, ana avrat dümdüz gittikten sonra suratımın ortasına tükürdü. Yağlı, düğümlü ipliyle yüzüme gözüme rastgele vurmaya başladı. Ben kuduz, sırtlan, aygır, leş kargaları gördüm. N’olup bittiğini bile anlayıp dinlemeden beni evire çevire acımasızca döven iki bacaklı bir hayvanı yeni görüyordum daha (Baysal, 2012, s.35).

Kavruk sözü edilen hırsızlık esnasında gördükleri karşısında büyük bir şaşkınlığa uğrar. Günlerce bir lokma ekmek bulamayan ana kahraman, ekmeğin nasıl israf edildiğini şahit olur. Kendisinin açlıkla mücadele verdiği günlerde, böyle israfların yaşanması Kavruk’u topluma ve toplumu bu zihniyete mahkum eden kesime isyan etmeye sürükler. Baysal, bu yozlaşmış düzende ortaya çıkan adaletsizliğin kokusunu fırından yeni çıkmış ekmek kokusuyla karıştırarak hem okuyucuya hem de kahramanına hissettirir.

“Ziyan etme Maksut, dedi. Baksana, yemiyor işte. Hepsini yere attı. Bacak kadar çocuk ekmek yer mi hiç?” (Baysal, 2012, s.32).

Kavruk, toplum içerisinde oluşan sosyal adaletsizliğin yalnızca bireyler aracılığı ile (ağa, muhtar, kaymakam, imam) oluşmadığının farkına varır. Görmüş ve tecrübe etmiş olduğu adaletsiz düzeni doğaya bağlar. Daha sonra da bu durumun oluşmasında, isyankâr bir söylemle Allah’ın haksızlık yaptığını düşünür:

“Zalim de kimdi? Belki Keko ya da Muhtar Efendiydi. Yağmayan yağmur, gelemeyen Kaymakam Bey, kuruyup taş kesilen toprak, çocukları birden sarartıp karınlarını şişiren sivrisineklerdir. Allah yukarıdaydı, her şeyi görüyordu. Bu olup bitenlere neden sesini çıkarmıyordu ya?” (Baysal, 2012, s.185).

Sosyal adaletin tesis edilebilmesi için bireyler ve toplumlar yaşam standartları bakımından eşit olmalıdır. Fakat adaletsizliğin toplum içerisinde bu kadar hızlı yayılması ve para'nın bu kadar çok söz sahibi olması, eşitlik anlayışını ortadan kaldırmaktadır. Kavruk, bu düzenin böyle devam etmesi halinde, bir sürüngenden farksız olduğunda altını çizmektedir:

“Kralı, ırgatı, böyle bir odada açıyordu gözlerini dünyaya. Peki, ama ikimizde aynı yoldan geldiğimize göre ben niye ırgatım, o niye kraldı? Bu hepsinden de çirkindi, iğrençti” (Baysal, 2012, 75).

Baysal, Sarduvan romanında ana kahraman Kavruk'u, adaletsiz bir düzenin hüküm sürdüğü bir köyde, hayatta kalma mücadelesi vermeye çalışan bir kişi olarak karşımıza çıkarır. Sosyal statü farkının gün geçtikçe bireyler üzerindeki etkisinin artması ve devamında oluşan hayat standartlarının bozulması bireylerin düşünce yapısında negatif yönlü bir değişime neden olur:

“Yaşamak benim hakkım değildi. Bu ne biçim adaletti? Dünyaya çırlıçıplak gel, gücün yeter ise ye iç, giyin kuşan. Yetmezse yedi kat yerin dibinde bir karıncanın ayak sesini bile duyan Allah'ın gözü önünde öl git” (Baysal,2012, s.24).

Ağa-köylü çatışmasının yoğun olarak işlendiği *Sarduvan* romanında gücü elinde bulunduran kesimin temsilcisi olan Meram Ağa ile güçsüz kesimin temsilcisi olan Kavruk arasında geçen konuşma, sosyal adaletsizliğin ve statü farkının sert ve acımasız tarafını açıkça göstermektedir: “Buyur fakirim, buyur, dedi. Çok yorulmuşa benziyorsun. Gir içeride biraz dinlen” (Baysal,2012, s.84). Kavruk ve onun temsil ettiği toplumsal tabakaya ‘fakirim’ diyerek hitap edilmesi, bireyler arası statü farkının roman içerisindeki somut göstergelerinden birisidir.

Kavruk, Meram Ağa'nın yalanlarına kanar ve onun su değirmenini bir ay boyunca çevirir. Bir hayvanın yapması gereken bu işi bir insanın yapması çok manidar bir durumdur. Kavruk, yaşadığı bu durumdan şikayetle onu bu duruma iten düzene ve düzenin işleyişini sağlayan kesime itiraz eder:

Açık söyleyeyim, ben de bir eşektim. Hem de benden daha ucuz başka bir eşek de yoktu dünyada. Bundanda gurur duyuyorum. Katmerli, halis muhlis eşek olup da kendilerini insan diye yutturmaya çalışan sahtekârlardan değilim ben. Eşek olduğumu da kimseden saklamıyorum ben. Ben isteyerek eşek de olmadım. Ağa babalarımızla paşa babalarımız eşek olmadan bana ekmek vermediler de ondan. Bu görkemli kuyruğumla arka bacaklarım onların (Baysal,2012, s.95).

Meram Ağa'nın su değirmeninde otuz gün boyuna çalışan Kavruk, emeğinin karşılığını alamaz ve hırsız olarak halkın önüne çıkarılır. Bozuk sosyal düzende, emek sömürücüleri

hayatlarını idâme ettirirken, sömürüye maruz kalan bireyler hırsızlık damgası ile karşı karşıya kalır. Bu durum romanda Kavruk üzerinden anlatılmaya çalışılır:

“Nereye götürüyordu bu sersem de beni, nereye götürüyordu böyle? Ne hakkı vardı beni herkesin gözü önünde rezil etmeye? Hırsız Meram Ağaydı, niye ona hiç dokunmamıştı? Bağ bostan sahibiydi de ondan korkuyordu adam belki” (Baysal, 2012, s.122).

Kavruk, uğramış olduğu hırsızlık iftirasından sonra hayata bakış tarzını tamamen değiştirir. Artık onun için hayatta kalmak yemek, sıcak bir yatak ya da iyi bir yaşam değildir. Kavruk için bundan sonraki en önemli şey Meram Ağa’dan alınacak olan intikamıdır. Meram Ağa üzerinden asıl intikamını bu hayattan ve bu hayatı bu hale getiren bozuk sosyal düzenden alacaktır.

Gelmeyen Kaymakam, köye hiç uğramayan adalet ve açlıkla mücadele eden insanlar... Bu gerçeklikler aslında adaletsiz düzenin ezilen kısmında bulunan halkı açık bir şekilde anlatmaktadır. Haksızlık ve adaletsizlik adeta hem Sarduvan köyünün değişmez bir gerçeğidir hem de Kavruk’un ölene kadar yanında taşıyacağı bir giysidir.

Kavruk, Abut ve Necu üçlüsü aslında Sarduvan romanında anlatılan sosyal bozukluğun somut temsilleridir. Bu üç karakter, roman içerisinde farklı zamanda ve farklı yerlerde tanışmalarına rağmen düşman olarak aynı kişiyi görmektedir. O kişi, Meram Ağa ya da yeni ismi ile Hacı Üveyz’dir. Üç kişiyi de dolandıran ve bu adaletsiz düzende onları ezen, sömüren ve benliklerine karşı yabancılaştıran kişi aynıdır. Farklı yerde ve zamanda bu üç mağdur kişiyi ana kahraman Kavruk aracılığı ile bir araya getiren Baysal, sosyal adaletsizliğin ve sömürgeciliğin tek bir yerde bulunmadığının, her topluma ve her kesime yayıldığının mesajını vermeye çalışır.

Romanda sosyal adaletsizlik olgusu, bir çember etrafında dönüp durmaktadır. Çemberin dışını oluşturan kesim güçlü ve zengin taraf olurken, çemberin içerisinde sıkışıp kalan kesim ise; güçsüz ve fakir olan taraftır. Romanda ise çemberin dışını oluşturan kişiler; Muhtar, Meram Ağa, Tulum Halis, İmam Cerviz ve Kaymakam olurken, çemberin içerisinde sıkışıp kalan kişiler ise; Kavruk, Dost Necu, Bulama, Abut gibi ezilen ve dışlanan kişiler olur.

4.2. REZİL DÜNYA

Faik Baysal’ın ikinci romanı *Rezil Dünya*, 1957 senesinde Remzi Kitabevi tarafından yayımlanır. İlk romanı olan *Sarduvan* ile köydeki sorunları anlatan ve bu sorunların köylüye nasıl yansıdığını işleyen yazar, *Rezil Dünya* romanıyla birlikte şehir yaşamındaki sıkıntılara yönelir.

Baysal, *Rezil Dünya* romanında bulunan ana karakter Rafet üzerinden toplumda etki bırakan II. Dünya Savaşı yıllarını yoksulluk/işsizlik/açlık çemberinde ele alarak, yaşananları anlatır. (Güngördü, 2019, s.123). Mekân olarak İstanbul'u seçen Baysal, hiç beğenmediği hatta iğrenç olarak nitelediği Boğaziçi ve Büyükkada romantizminden eserini uzak tutar ve Sarduvan romanında olduğu gibi bu romanında da bir avuç İstanbul kadınından ve insanların akıllarını bulandıran parfüm kokularından bahsetmez. Bireysel aşk, mutluluk, şehvet gibi konulardan uzak kalarak toplumsal konulara yönelmeyi tercih eder. Ana teması yine insan ve insanın yaşamış olduğu adaletsizlikler olur. *Sarduvan* romanında bir köy delikanlısı olan Kavruk ile sosyal sıkıntıları anlatan yazar, *Rezil Dünya* romanında bu durumu kolej mezunu yarı aydın bir genç olan Rafet aracılığıyla dile getirir (İslam, 2001, s.102).

Baysal, hikâyelerinde yer yer değindiği kendi yaşam serüvenini *Rezil Dünya* romanında tümüyle ele alır ve romanda çocukluğunda görmüş ve yaşamış olduğu sıkıntıları anlatır. Bu roman bir nevi *Sarduvan* romanında gündeme getirilen meselelerin şehir düzleminde ele alınmasıdır. Roman, açlık ve işsizlik ile mücadele veren bir gencin gün geçtikçe topluma karşı nasıl yabancılaştığını ve onları nasıl düşman olarak gördüğünü anlatmaktadır. Baysal, *Rezil Dünya* romanında, bilgi ve birikiminden başka bir şeye sahip olmayan bir gencin/aydının yaşamını ele alır. Romancı bu romanında birey olmak için mücadele veren ana karakterin, anakent ortamında bulunan toplumun tabanları altında ezilişini anlatır ve zorluklar ve kötülükler karşısında pasif bir direniş gösteren bir kişinin hikâyesini konu edinir. Baysal'ın bu romanında toplum tarafından oluşturulmuş düzensiz yapıda mücadele veren ve tutunmaya çalışan bir karakter görünmektedir. Yazar, sosyal adaletsizliğin hâkim olduğu bir ortamda, mücadele veren bir insanı analiz etmeye çalışır. Yazar'ın bu romanı otobiyografik bir hüviyettir. Çocukluk yıllarından askerlik yıllarına, oradan da Çerkeş depremine kadar gördüğü, duyduğu ve yaşadığı olayları zaman zaman bu romanında anlatır (Alangu, 1965, s.706).

Rezil Dünya romanında yazar, olayların kurgusal yapısını oluştururken yaşanmış olayları anlatmaya özen gösterir. Yazar'ın yayımlanmış olduğu eserleri arasındaki bu roman yaşadıklarına ve gördüklerine en yakın eserdir denebilir. Romanda, ana kahraman Rafet üzerinden Baysal, kendi düşünce ve fikriyatını anlatmaya çalışır. Yazar'ın Rafet'i okuyan bir insan olarak karşımıza çıkarması, adaletsiz düzen karşısında bir eleştiri yapılabileceğini ve boyun eğilmeyeceğinin mesajını vermek içindir. Köy ve kasaba romanlarında ana karakter üzerinden cahil ve bilgisiz halkı anlatan yazar, bu eserlerinde kendine bir sözcü bulamaz. Bu romanı ile birlikte yeni oluşturmuş olduğu karakterle kendini bütünleştirmiş ve düşüncelerini onunla birlikte anlatma/aktarma şansını bulur (Akdağ, 2017, s.21).

Roman, Adapazarı Tığcılar Mahallesi'nde doğmuş olan ve annesi ile babasını hiç görmemiş, dedesi ve babaannesinin gözetimi altında büyütülen Rafet'in sıkıntılı yaşamını anlatır. Rafet'e şefkatli davranan tek kişi büyükannesidir. Annesini hiç tanımayan Rafet'in tek aşkı çocukluk yıllarında tanıdığı Dürriye'dir. Dedesinin otoriter olmasına karşın mutlu bir çocukluk geçirir. Rafet, dedesi tarafından iyi bir eğitim alması ve kötü arkadaş ortamından uzaklaşması için İstanbul'da bulunan Saint Joseph Fransız Lisesine yatılı olarak gönderilir. Dedesinin aldığı bu karar üzerine Adapazarı'ndan ayrılan Rafet İstanbul'a gelir. Eğitimine başladıktan sonra dedesini ve babaannesini kaybeden Rafet, okul yılları boyunca sıkıntılı bir süreç yaşar. Bu okulda tam on iki yıl okuyan Rafet, mezun olduktan sonra arzuladığı hayat biçimine ulaşamaz ve 'Rezil Dünya' ile tanışmış olur.

İşsiz ve parasız bir şekilde yaşamını sürdürmeye çalışan Rafet, Matmazel Elena'nın pansiyonunda kalmaya başlar. Parası olmayan Rafet, pansiyonda kaldığı süre zarfında herhangi bir ücret ödeyemez ve Elena'ya borçlanır. Bir süre sonra borçlarının birikmesinden dolayı arkadaşı Mekin ile birlikte pansiyondan kaçır. Bir zaman sokaklarda kalan Rafet, bu süre zarfında Balıkçı Halis isimli şahısla tanışır. Halis, Rafet'e yardım eder. Ona aş ve kalacak yer verir. Bir süre sonra arkadaşı Mekin uyuşturucudan dolayı vefat eder. Ölüm haberini Misbah'ın kahvehanesinde öğrenen Rafet onun aracılığı ile Mühürdar Gazinosu'nda işe başlar. Gazino sahibi Baba Kazım, Rafet'e kalabileceği bir yer verir. Kazım, Müslümanlığı kabul etmiş bir Rum'dur. Rafet, Baba Kazım ölene kadar onun gazinosunda çalışır. Baba Kazım'ın ölümü üzerine işten ayrılan Rafet, sonrasında Elena'nın ve Bakkal Cilas'ın borcunu ödemek için geri döner fakat ikisini de orada bulamaz. Bir süre işsiz kalan Rafet, taşındığı yeni mahallesinde bulunan Bakkal Petro'nun kızına özel ders vermeye başlar. Yeni mahallesinde tanıştığı arkadaşları tarafından özel ders verdiği öğrencisinin kaçırılması sonrası insanlara ve topluma olan güvenini yavaş yavaş kaybeder.

Bu olaydan sonra yine işsiz kalan Rafet, bu seferde Ankara'da bulunan spikerlik işine başvuru yapar. Bu başvuru sonrası Ankara'ya giden Rafet, orada Dertlioğlu ve Artovalı isimli kişilerle tanışır. Başvuru yaptığı spikerlik işinde hakkı yenen Rafet, kaldığı otelden ayrılarak askere gider.

Askerlik yaptığı süre zarfında bir roman yazan Rafet, özel bir izin alarak romanını bastırmak için yola çıkar. Konaklamak için Çerkeş'e gelen Rafet, burada Çerkeş depremini yaşar ve romanın tek nüshasını da göçük altında bırakarak geri döner. Askerliğini bitirdikten sonra İstanbul'a dönen Rafet, arkadaşı Neco'nun evinde romanını tekrardan yazmaya başlar. İstanbul'da Balıkçı Halis ile yeniden karşılaşan Rafet, onu daha yakından tanıma imkânı yakalar. İstanbul'da bulunan bir fabrikaya iş görüşmesine gittiği zaman orada çocukluk aşkı

Dürriye ile karşılaşır. Dürriye fabrikanın sahibi ile evlenmiştir. Dürriye, Rafet'i görür lakin tanımamış gibi yapar. Daha sonra Dürriye Mercedes marka bir arabaya biner ve oradan uzaklaşır. Rafet arabanın peşinden koşarken, roman biter.

Sosyal adaletsizlik gerçeği, *Rezil Dünya* romanında ana kahraman Rafet üzerinden anlatılır ve diğer roman kişilerinin de aracılığıyla söz konusu mesele somutlaştırılır. Ana kahraman Rafet, o yılların en revaçta olan okullarının başında gelen Saint-Joseph Lisesi'nde eğitimini almış, aydın/kültürlü bir genç olarak karşımıza çıkar. Okulu bitirdikten sonra dünyanın acı ve adaletsiz gerçeği ile karşılaşır ve Baysal'ın da söylediği gibi 'Rezil Dünya' ile yüzleşmiş olur.

Rezil Dünya romanı genel çerçevede ele alındığında sosyal adaletsizliğin ve insanlara yapılan zulüm gerçeği üzerine kurgulanır. Romanda sosyal adaletsizlik gerçeği, başta Rafet olmak üzere toplumun dışladığı diğer kahramanların yaşantıları üzerinden anlatılmaya çalışılır. Sosyal adaletsizlik teması romanın başından sonuna kadar farklı olaylarla aktarılır. Rafet'in ve çevresinde bulunan arkadaşlarının düzenli bir iş bulmak istemelerine rağmen bu hedefe ulaşamamaları da sosyal adaletsizliğe bağlanmaktadır. Sosyal düzenin bozuk olmadığı bir ortam ve her kesimden insana eşit davranılması isteği roman kahramanlarının tek arzusudur (Aydemir, 2011, s.108).

Rafet, sosyal adaletsizliğin yoğun olarak görüldüğü bu ortamda düzenin kurulacağı güne kadar, ezilen insanlara sahip çıkılması gerektiğini ve bununda illegal bir yolla sağlanabileceğini şu şekilde dile getirir:

Dünyamız düzelinceye ve gerçek sosyal düzen kuruluncaya kadar acımasız sermayenin unuttuğu ve bir armut köçekliği gibi sokaklara fırlayıp atılan bu insanlara, namuslu ya da sahtekâr olan bireylerin sahip çıkması gerekti. Benim felsefem ve politikam buydu. Bundan şaşmadığım için de çok mutluluk duyuyorum (Baysal, 1994, s. 149).

Rezil Dünya romanındaki karakterlerin, sosyal düzen içerisindeki konumları ve arzuladıkları isteklere ulaşamamaları adaletsiz düzenin var olduğunun en somut örnekleridir. Mekin'in iki simit alamadığı için intihara yönelmesi, Elena'nın sevdiği erkeği almak için biriktirmeye çalıştığı parayı biriktirememesi¹, yaşamını yazarlık ile idâme ettirmeye çalışan Dertlioğlu'nun sefalet ve acınası hayatı, sosyal adaletsizliğin göstergelerinden bazılarıdır (Aydemir, 2011, s.108).

İkinci Dünya Savaşı'nın roman içerisinde yer alması ve bu savaşın doğurmuş olduğu ekonomik sıkıntılar, akabinde buna bağlı olarak da toplum merkezli bir değişimin ortaya

¹ Matmazel Elena bir kadındır. Onların geleneğine göre evlenmek isteyen kız, evleneceği erkeği almak için başlık parası vermek zorundadır. Bundan dolayı parası olmadığı için evlenemez.

çıkması gibi temalar İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin göstergesidir (Aydemir, 2011, s.108). Romanda sosyal adaletsizliğin ortaya çıkmasındaki en temel etken olarak İkinci Dünya Savaşı'nın bırakmış olduğu olumsuz sonuçlar gösterilir. Roman içerisinde bu durum şöyle aktarılır:

“Korkunç savaş canavarı gelip sınırimıza dayandı. Onbaşı Hitler'in bize saldırmayacağını özel bir mesajla bildirmesine karşın yine de korku içindeydik. Ekmekler çamurdu, şeker artık bir zengin yiyeceğiydi”. (Baysal, 1994, s.188).

Savaş ortamının doğurmuş olduğu fırsatçılık ve karaborsacılık gibi illegal durumlar toplumsal düzlemde adaletsiz yapının ortaya çıktığını gösterir. Bu durum hem bireyler arası çıkar ilişkilerinin artmasına hem de zengin-fakir çatışmasının ortaya çıkmasına neden olur.

Rezil Dünya romanı genel çerçevede değerlendirildiğinde sosyal adaletsizliğin, birey olmak için mücadele veren kişilerin ve toplumun sosyal ve yaşamsal dengesini bozguna uğrattığı görülür. Bu gerçeklik de toplum nazarında sömürü ve hırsızlığın, yaşamın devam etmesi için bir dayanak/bir haklılık gerekçesi biçiminde algılanmasına neden olur (Aydemir, 2011, s.108). Roman kahramanı Rafet bu durumu alaycı bir şekilde şöyle açıklar:

Yaşasın mal mülk, soygun ve namussuzluk. Milyonların parolası buydu şimdi. (...) Yaşamaya bak sen, dünyaya bir kez gelir insan. Öldür; ama yaşa, çal, çırp; ama yaşa. Hayat, öldürme ve birbirini soyup soğana çevirme yarışıdır. Tökezleyen düşüp gider. Kimse başını çevirip de bakmaz bile arkasından (Baysal, 1994, s. 236).

Açlık ve yoksullukla mücadele veren toplumlarda hayatta kalmak ilk amaçtır. Bunun için farklı yollara başvurulabilir. Özellikle sömürünün var olduğu düzende, sömürüye maruz kalan kesimin bir önemi yoktur. Sömürülenler sömürenlerin nazarında adeta bir nesnedir.

Romanın baş kahramanı Rafet, romanın başından sonuna kadar sürekliliği olan bir işe sahip olamamıştır. Rafet'in düzenli bir işe sahip olamamasının altında yatan ana etmen toplumdaki adaletsiz düzendir. Sömürücü düzende insanlar bir meta olarak görülür fakat, Rafet bu durumu kabul etmez. Çok iyi bir okuldan mezun olmasına rağmen, diplomasının gerektirdiği işi yapmak istememektedir. *Rezil Dünya*'da sosyal adaletsizlik, ana kahraman Rafet'in okulu bitirip çalışmaya başlayacağı dönemde kendini daha yoğun bir şekilde göstermeye başlar. Kafasında kurgulamış olduğu adaletli düzeni savunan roman kahramanı, diplomasını kullanarak sömürü düzeni içinde kendine bir yer edinmek istemez (Kurt, 2009, s.163). Rafet, sömüründüzeni karşısında muzdarip olduğu bu durumu eleştirel bir şekilde dile getirir:

Filozof kafalarına ve politikacıların ayak oyunlarına uyup da bin insanı çiğneyip geçmeli miydi yani? Dünyamız düzelinceye ve gerçek sosyal düzen kuruluncaya kadar acımasız sermayenin unuttuğu ve bir armut köçeliği gibi sokaklara fırlatıp atılan bu insanlara, namuslu ya da sahtekar olan bireylerin sahip çıkması gerekti. Benim felsefem ve politikam buydu (Baysal, 1994, s.149).

Adaletsiz bir düzenin söz konusu olduğu ve dolayısıyla eşitsizliğin yürürlükte olduğu toplumlarda bazı bireyler bu duruma isyan edebilir. Bu isyan kendisinden ziyade toplumu ve insanlığı kurtarmaya yönelik olmalıdır. Rafet, bu tutumdan yola çıkarak ezilen/yok sayılan insanlara bir kurtarıcı olmayı ister ve bu yolda kendini bir görevli olarak görür. Toplum içerisinde her ne kadar sömürüye destek veren kişiler varsa da bu adaletsiz düzene başkaldıracak kişilerde mevcuttur. Romanda bu çizgide hareket eden ve bir savaş veren kişi Rafet olur.

Rafet'in arkadaşı olan Mekin, yazar tarafından sosyal adaletsizlik temasının işlenmesi için kullanılır. Ana kahraman, Mekin'i romanda 'Dünyada yiyecek iki simidi olmayan Mekin' ifadesiyle anlatır. Açlık ile mücadele veren Mekin, karnını doyurmak ve yaşamsal fonksiyonlarını devam ettirmek için yalan söylemekten asla çekinmez. Romanda intihar ederek ölen Mekin insan sömürgeciliğinin ve sosyal adaletsizliğin kurbanı olarak gösterilir. Mekin ile birlikte başlık parasını biriktiremeyen Elena, illegal yollara sapmayan ve karaborsacılık işine girmedigi için bir türlü zengin olamayan Misbah, yazarlık yaparak geçimini sağlayamayan Dertlioğlu da sosyal adaletsizliğin diğer kurbanları olur (Kurt, 2009, s.163).

Baysal'ın hayatından izlerin yer aldığı bu romanda, sosyal adaletsizliğin doğurmuş olduğu olumsuz sonuçlar, mekânlar üzerinden aktarılır. Bu mekânlardan birisi Baysal'ın da bir zamanlar bulunduğu ve roman kahramanı Rafet'in de askerlik görevini yaptığı Kurşunlu'dur. Baysal'ın da bu köyde yaşamakta olan insanlar hakkındaki olumsuz düşünceleri, *Rezil Dünya* romanının ana kahramanı Rafet üzerinden şöyle aktarılır:

Osmanlı İmparatorluğu'nun unuttuğu yüzlerce köyden biriydi bu Kurşunlu da. Küçük, yıkık, dökük birkaç dükkân. Peynir, şeker, sigara, gaz ve pazen. Yalnız daha bitmedi. Bu evlerin biraz, insan olanı hemen ağlatan bir de içyüzü var. Sert bir toprak parçası üstünde eski, lime lime bir kilim, kapkara bir tencere, bakır bir tepsi, teneke bir gaz lambası için kırpıntıyla dolu dolu bir-iki şilte. Tavan direklerinde sallanıp duran kara kabaklar, soğan demetleri, kırmızıbiberler, duvarların oyuklarından bakan sıtmal çocuklar ve ağır tarla işlerinin maskaraya çevirdiği kadınlar ve iki aydan daha kısa bir sürede bir ahtapot gibi her yanı sarıveren otlar ve ısırganlar Kurşunlu buysa Bayramören ve Çardakköy başka mıydı sanki? (Baysal, 1994, s.239).

Rezil Dünya romanı, toplum içerisinde oluşmuş olan adaletsiz düzene karşı yazılmış bir eleştirinin romanıdır. Eserin başından sonuna kadar dâhil olan ve Rafet'in hayatında da bulunan bütün roman kişileri aracılığıyla Rafet, insanların bu adaletsiz düzendeki yaşam şartlarının ne kadar farklı olduğunun ve gelir düzeylerinin eşit bir şekilde dağılım göstermediğini gözlemler. Yazarın *Rezil Dünya* romanından önce yazdığı *Sarduvan* romanı köydeki sosyal tabakalaşmayı gözler önüne sererken, bu romanı ile birlikte şehir ortamındaki sosyal tabakalaşmayı anlatır. Fakat her iki ortamda da ezen-ezilen ilişkisi gösterilir (Akdağ, 2017, s.92-93).

Toplumsal statü farkının yoğun olarak görüldüğü çevrelerde, kişiler arası sınıf farkları göze çarpmaktadır. Zengin/güçlü kesim her daim yaptıklarını ve yapacaklarını altın katarlarında tartarken, fakir/güçsüz kesimi odun kantarına layık görürler.

“Miras da neydi? Kambur neden sarhoş, neden köpekti? Bunları kimseye sormakta aklıma gelmedi. Sorsaydım n’olacaktı sanki? İnsanların ölünceye kadar birbirlerini yendiklerini, herkesin kendini altın terazisinde, başkalarını da odun kantarında tarttığını nereden bilecektim?” (Baysal, 1994, s.15).

Zengin-fakir ikileminin yoğunluklu olarak görüldüğü ortamlarda bireyler arası statü farkı ortaya çıkabilir. Bu statü farkından dolayı da zengin kesim fakir kesimi yok sayabilir. Halk arasında sıkça kullanılan “davul dengi dengine diye çalar” atasözü bu iki sınıf arasındaki statü farkının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu durum roman kahramanı Rafet’in dilinden şöyle anlatılır:

Of of, yoksulluk başa bela, dedi. Başını göğsünden çekti, içinde giderek büyüyen ve bazı kenef kafalı insanların suç ve ayıp saydıkları yoksulluğunun ağırlığına dayanamıyormuş gibi sırtını duvara dayadı. “Benim hiçbir şeyim yok. Güzel bir pabucum bile yok.” Hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. Gözyaşları sedef boncuklar gibi içime yığılıverdi (Baysal, 1994, s.29).

Adaletsiz düzende yapılan iyiliklerde karşılık beklenmektedir. Çoğu insan bu adaletsiz yapıda karşılık beklemeden başka bir kişiye yardım etmemektedir. Hatta bu çarpık düzende sevgi dahi çoğu zaman karşılığı alınmadan kimseye verilmemektedir. Dünya güçlü insanların oluşturmuş olduğu çemberin içerisinde döner. Güçsüz insanlar ise bu çemberin dışında yaşam mücadelesi vermeye çalışır. Fakat roman kahramanlarında biri olan Mustafa, hizmetçiler arasında bulunan bir kadını çok sevmektedir. Çünkü o kadın Mustafa’yı karşılıksız sevmektedir. Aradan uzun yıllar geçmesine rağmen o kadını unutamaz. Hayatta karşılık beklemeden ona sevgi veren nadir insanlardan bir olmuştur. Mustafa, romanda bu durumu şöyle açıklar:

“Bir kadın vardı hele, onu hiç unutamadım işte. Hiçbir işine koşmadığım, bir kez bile kahve ya da şekerini almadığım halde beni çok severdi nedense. Ne zaman karşılaştık gözümün içine bir ana gibi sıcak sıcak bakar, yanıma yanıma sokulurdu hep” (Baysal, 1994, s.8).

Sosyal adaletsizlik bazen karşımıza fakir-zengin, bazen muhtar-köylü, bazen de alt sınıf-üst sınıf ikilemi ile çıkmaktadır. Üst sınıfta bulunan bireyler alt sınıfa mensup olan kişileri sömürme yoluna gider. Baysal, bu romanında üst sınıfı temsil eden zengin kesimin arkasına politikacıları alarak halkı ezdiğini ve onları sömürdüğünü göstermeye çalışır. Sömürenler bir nevi sivrisineklere benzetilmektedir. Sivrisinekler önce avını gözetim altında tutar ve daha sonra en uygun anında kanı emmek için harekete geçer. Sömürücü düzende de güçlü kesim güçsüz kesimin en savunmasız anını kollar ve arkasına almış olduğu idari mekanizma ile de bu sömürüyü meşrulaştırmaya çalışır.

Oysa bu asalakların, en azından insanlar kadar onursuz, alçak ve rezil olan bu hayvanların hiçbirini beni bedavadan yiyecek, sömürecek kadar olmasa da temel, fırsatçı, korkak, vurgun vurmak için hep geceyi bekleyen, amaçlarına ulaşınca dek çalmaktan bıkmadıkları senfonileriyle avını uyutmaya çalışan bu yüzüstü yalnız (...) Yüce politikacılarımız gibi hepsi de onların kanıyla beslenip yaşıyordu mahallede zaten (Baysal, 1994, s.16).

Modernleşme ile birlikte doğu kültüründen hızlı bir şekilde batı kültürüne geçişlerin belirtilerinden bir tanesi de insanların artık yalnızca kendilerini düşünmesidir. Doğunun dayanışma ve birliktelik duygusu, yanlış batılılaşma ve oluşmaya başlayan yenedünya düzeninde modernleşme kapsamında kapitalizmin ortaya çıkması bu dayanışmayı bitirme aşamasına getirir. Birey yalnızca kendini düşünmeye ve hayatta kalma mücadelesi vermeye başlar. Adaletsiz bir toplumsal yapıda bireylerin gün geçtikçe bencilleşmesi ve çıkar ilişkilerinin artması toplumsal ortamda kendini göstermeye başlar.

“Ağlamanın sızlamanın insanlara vız geldiğini, herkesin kendi hesabını yaptığını ve duyguların yalnız masal kitaplarında geçerli olduğunu anladım” (Baysal, 1994, s.33).

Çarpık düzende, insanlar ekonomik olarak sıkıntılar yaşamaktadır. Güçlü ve zengin kesim, güçsüz ve fakir kesimin emeğini sömürmekte ve onların üzerinden rant elde etmektedir. Bu bağlamda güçsüz ve fakir kesimin vermiş olduğu yaşam mücadelesinin bu bozuk düzende hiçbir önemi yoktur. Yeni oluşmaya başlayan dünya düzeninde artık sahne adaletsizliğidir. Dünya eski dünya değildir. İnsanlar bencil ve acımasızdır. Adaletsizliğin hüküm sürdüğü bu düzende ayakta kalmak çok zordur. Modernitenin ve kapitalizmin ortaya çıkması ile birlikte artık her şey para demektir. Bu bağlamda adaletin de bir değeri/ederi vardır. Bu değeri/edere sahip olan birey adaletsiz bir dünyada kendince bir adalet sağlamış olur.

“Dünya yalancıların, ahlâksızların, alçak ve namussuzlarındı. Böyle bir dünyada yer yoktu bana. Ekmeğin, zeytinin, etin ve şarabın yanısıra adaletin de frankla satıldığı bir dünyada ne işim vardı benim? Kitaplarımı kapadım, vicdanımı rafa kaldırdım ben de” (Baysal, 1994, s. 47).

Sosyal adaletsizliğin ortaya çıkmasındaki en temel etmen paraya/metaya sahip olma tutkusudur. Bireylerin yaşamlarını devam ettirmesi ve toplumda bir yer alabilmesi için para kaçınılmaz bir ihtiyaçtır. Fakat parayı bir ihtiyaç olarak değil de bir güç mekanizması olarak kullanan kişiler paranın kölesi olmaktadır. Paranın kölesi olan kişiler bu durumun etkisi ile birlikte toplumun alt sınıfını oluşturan bireyleri de kendine köle etme isteğiyle hareket ederler. Bu zincirleme ilişki kapsamında para, güç zehirlenmesini; güç zehirlenmesi ise kişiler arası sınıf çatışmalarını doğurur.

“Yaşamak için para gerekti. Çarpık düzenin bize oynadığı çirkin oyun buydu. Paran varsa yaşarsın, yoksa ölüp gidersin. Namussuzların, güçlülerin koyduğu kural böylesine basit, rezil, acımasız ve insanlıktan uzaktı” (Baysal, 1994, s.54).

Para sömürüyü oluşturan kesim için birincil kaynak olurken, fakir sınıfın temsilcileri için bir parça ekmek dahi olamamıştır. Sınıfsal çatışmaların ortaya çıkmasında büyük bir role sahip olan ekonomik olgular, bireyler arası adaletsizliğin çıkmasına da neden olmuştur. Para sömüren kesim için gücün göstergesi iken sömürülen kesim için ise ulaşılamayan bir nesnedir.

Para hırsızların, soyguncuların, bir avuç düzenbazındı. Kulakları, parmakları, bilekleri altın ve elmadan görünmeyen kuş beyinli karıların düğün ve derneklerde göbeklerine yapışıp kalmaya, kravatlı soyguncuların sigaralarının ucunda yanıp kül olmaya razı olan sömürü düzeninin bu kâğıt parçası bizim için yavan bir dilim ekmek bile olmaya razı değildi (Baysal, 1994, s.55).

Sosyal yapıda adaletsizliğin ortaya çıkmasındaki en büyük etmenlerin başında paranın getirmiş olduğu gayriahlaki durumlar vardır. Adaletsiz bir düzenin oluşumunda başat unsurlardan biri, paranın sağladığı gücü elinde bulunduran zengin sınıftır. Bu kesimin yaratmış olduğu dünyada insan olmak, nefes almak, yaşamak önemli değildir. Bir çemberin içinde hayatını yaşayan para babaları, çemberin dışında bulunan toplumu yok saymaktadır. Para, bu oluşum içinde saygınlığı ve değeri rezil bir şekilde sağlamaktadır. Parası olmayan kişiler ise, para babalarının gözünde cansız bir varlıktan, bir eşyadan farksızdır.

Bir daha oraya girmeye hakkım yoktu. İçerdekiler gibi insan olmasına insandım ben de. Bu özelliğim bir değer olmaktan çok uzaktı. Dünyada konuşan, insan değil yalnızca paraydı. Bütün kapıları ardına kadar açan, el ayak öptüren, sahtekâr ve soyguncuları iktidar koltuğuna oturtan, yalanı ve rezilliği alkışa tutturan, erdem ve namusu, Allahı bile alıp götüren oydu (Baysal, 1994, s.180).

Yoklukla mücadele etmeye başlayan birey, sosyal adaletsizliğin hâkim olduğu ortamlarda istemeden de olsa yaşamsal fonksiyonlarının devamı için hırsızlık yapmak zorunda kalabilir. Adaletsiz düzende burjuva sınıfının temsilcileri, proletarya sınıfının iş gücünden faydalanıp karşılığını vermediğinde emekçi sınıf hırsızlığa başvurabilir. Açlık ile mücadele eden kişinin gözünde, para babaları da buralara gelmek için çalıp çırpmıştır. Bir yerlere meşru olmayan yollarla gelen kişiler, açlıkla mücadele eden bireylere aptal olarak bakmaktadır. Çünkü onlar tarafından boyun bükme ve gayrimeşru işler yapmak normal karşılanmaktadır. Değer yargılarını ve ahlaki normları kaybetmiş olan kişiler için her yol mubah olarak görülür.

“İstesem simitlerden birini kimse görmeden kolayca çalabilirdim. Hırsızlık yaptıktan sonra ölmeye razıydım. Ama sahtekâr ve düzenbazların gözünde ben bir aptaldım. Bu değerlendirme her dönemde geçerliliğini hiç yitirmeyen, elleri kirli olanların kullandıkları bembeyaz bir çift eldivendi” (Baysal, 1994, s.181).

Ana kahraman Rafet, okul hayatının bitmesi ile birlikte 'Rezil Dünya' ile karşılaşır. Bu rezil dünyaya tutunmakta git gide zorlanan Rafet, parasızlığın getirdiği açlık buhranı içinde kıvrılır ve insanlara borçlanmaya başlar. Matmazel Elena'nın pansiyonunda bir süre kalır ve ona bir ödeme yapmadan gider. Rafet'in borçlandığı bir başka kişi ise; mahallenin bakkalı Cilas'dır. Bu problemlerin devam etmesinden dolayı Rafet, artık ezen-ezilen ikileminde ezilen

sınıfın temsilcisi olur. Rafet ile birlikte Misbah, Balıkçı Halis, Baba Kazım, Mekin gibi romanda yer alan kişiler de şehir ortamında verilen amansız mücadelede ezilen halkın acı bir resmidir.

Rezil Dünya romanında sosyal adaletsizlik mekânsal düzlemde de anlatılmaya çalışılır. Baysal, yalnız kişiler üzerinden değil, semtler aracılığı ile de sosyal adaletsizliği romanda işler. İstanbul'da Etmeydanı, Ortaçeşme gibi yerler bu temanın anlatılması açısından dikkat çekici mekânlardır. Ana kahraman Rafet, 'ahır, gübre, saman' kokan Ortaçeşme'de yaşadığı dönemlerde kendisi gibi yoksul, aç, sefil bir hayat süren kişilerle tanışır (Akdağ, 2017, s.95).

Rezil Dünya romanındaki kişilerin geneli sosyal adaletsizliğin etki alanına girmiş ve maddi anlamda sıkıntılar yaşamıştır. Ana kahraman Rafet, romanın başından sonuna kadar toplumun alt kısmında yaşayan insanların içerisinde bulunmuş ve okuyuculara onların hikâyelerini anlatmıştır. Bundan dolayı sosyal adaletsizlik gerçeği romanda fazlasıyla didaktik bir şekilde işlenmiş bir ana tema olarak karşımıza çıkar (Kurt, 2009, s.66).

Paranın bir zaman sonra amaç değer olmaya başlaması toplumsal ortamda bulunan her canlının aç ve perişan duruma gelmesine etki etmiştir (Yaşar, 2023, s.128). Baysal'ın hayatından izler taşıyan bu roman, Rafet üzerinden okuyucuya aktarılmaya çalışılmıştır. Rafet'in çocukluk yıllarında dedesinden gördüğü haksızlıklar ve dayak daha sonra yaşamış olduğu adaletsizlikler Rafet'in hayatını yönlendirmesine neden olur.

4.3. DRİNA'DA SON GÜN

Faik Baysal'ın *Drina'da Son Gün* adlı romanı 1972 yılında Sinan Yayıncılık tarafından basılır. Romancının vatanperver ve milli duyguları yoğun olan insanları ele aldığı bu roman, 1939-1945 yılları arasında gerçekleşen İkinci Dünya Savaşında Yugoslavya'da bulunan Türklerin durumlarını okuyucuya aktarır. Konusunu ve kahramanlarını gerçek bir olaydan alan Baysal'ın bu romanı Sırp lider Mihailoviç ve Çetnikler'in Yugoslavya coğrafyasında bulunan Türklere zulümlerini ve bu zulümlerin etkisiyle nasıl göçe zorlandığını göstermektedir.

Baysal'ın bu romanı yazmasındaki en büyük neden, insanın başka bir insana yaptığı işkenceyi göstermektir. İnsanlığın canavarı olan Mihailoviç ve acımasız/ruhsuz Çetniklerin yaptığı zulmü tüm çıplaklığı ile göstermek ve bu gibi durumların ortadan kaldırılmasını anlatmak ister (Andaç, 2001, s.198).

Baysal, dünya üzerinde yapılan tüm savaşlara karşı olduğunu söylemektedir. "Ben her zaman yapılan tüm savaşların karşısında durdum" (Andaç, 2001, s.197). Yazar, yapılan

savaşların sonucu ne olursa olsun bir kazananın olmadığını ve her savaş sonunda insanlığın kaybettiğinin altını çizer.

Baysal, *Drina'da Son Gün* romanını savaş ortamını bizzat yaşayarak yazmamıştır. Olayların başlangıcına, gelişimine ve sonucuna tanıklık etmemiştir. Baysal'a göre yazar, kaleme aldığı bütün eserlerine direkt olarak tanık olmak zorunda değildir. Bu ifadeye destek olarak *Savaş ve Barış*'ın yazarı olan Tolstoy'u vermiş ve onun eserinin konusunu örnek olarak göstermiştir. 1828 senesinde doğmuş olan Tolstoy'un 1812 senesinde gerçekleşen Napolyon'un Rusya'ya yapmış olduğu saldırıyı görme ihtimalinin olmadığını altını çizer. Fakat savaşı ve savaşın etkisi ile oluşan ortamı Tolstoy'dan daha iyi anlatan şu ana kadar kimse olmamıştır (Andaç, 2001, s.197).

Gerçek ve yaşamış bir olaydan konusunu alan *Drina'da Son Gün* romanı, asırlardır bir arada yaşamakta olan Türk, Sırp ve Hırvatların aniden birbirlerine nasıl düşman olduklarını ve birbirlerini acımasızca öldürmeye yeltendiklerini tüm çıplaklığı ile anlatmaktadır.

Roman, Karadağ'ın kuzeyinde bir şehir olan Taşlıca'ya hareket eden bir otobüs yolculuğu ile başlar. Otobüs Sırp, Türk ve Hırvatlardan oluşan bir kabileyi taşımaktadır. Aracın içerisinde bulunan ve romanın başkişilerinden biri olan Azamoviç ve diğer yolcuların, Sırlar ve Almanlar tarafından yolları kesilir ve araçtaki bazı insanlar öldürülür. Otobüs içerisinde gerçekleşen bu olaylar aslında romanın genelinde anlatılan olayların izdüşümü gibidir. Otobüsteki insanlar farklı etnik kimliklere sahiptir. Araç, farklı dinden ve siyasi görüşten olan yolcularla doludur. Otobüs biraz ilerledikten sonra Almanlar tarafından durdurulunca Sırp olan yolcular öldürülür. Daha sonra Sırlar otobüsün önünü kesince, araç içerisinde bulunan Türk ve Hırvatlar öldürülür. Fakat bu olaylar sırasında otobüste bulunan Türk, Sırp ve Hırvatlar arasında birbirlerini koruyan kimi yolcular da bulunmaktadır.

Selmanoviç'in çiftliğinde çalışan Azamoviç, otobüste ölmekten kurtulur ve çiftliğe gider. Burada aylardır ulaşamadığı arkadaşı Sırp Mordaç ile karşılaşır. İç savaş başlamadan önce barış yanlısı olan Mordaç'ın, savaş başladıktan sonra görüşleri ve fikirleri değişir. Görüşleri değiştikten sonra Türk düşmanı olan Neniç Puça'nın kurmuş olduğu çeteye dâhil olur. Lakin yıllardır yanında çalıştığı Selmanoviç ve çok sevdiği dostu Azamoviç'e kin duymadığı için, çiftliğe yapılacak baskını haber vermek için gelir. Mordaç, baskını haber vermeye geldiği sırada onu takip eden Alman askerleri çiftliğin etrafını sarar. Bunu gören Mordaç, evde bulunan gizli bölmeden kaçır. Dostu Mordaç'ı korumaya çalışan Azamoviç ise Alman askerleri tarafından tutuklanır.

Selmanoviç ve ailesi Azamoviç'in Almanlar tarafından tutukladığını bilmemektedir. Savaş'ın başlamasından sonra Londra'da bulunan oğulları Dünder ile aylardır ortalıkta

görünmeyen Mordaç için Selmanoviç ve eşi Şevval Ana endişelenmektedir. Bir zaman sonra iç savaş daha şiddetli bir hal alır ve Selmanoviç'in çevresinde bulunan kişiler öldürülmeye başlar. İlk olarak Selmanoviç'e gözdağı vermek için komşusu Osmaniç sırp lar tarafından öldürülür. Selmanoviç köklü bir ailenin başı olduğu için, arkadaşları ve Doktor Meroviç tarafından örgütlenip, halkı çevresinde toplaması için ikna edilmeye çalışılır. Azamoviç'ten günlerdir haber alamayan Selmanoviç ona bakmak için çiftliğe gider. Çiftliğe giderken yol üzerinde Sırp lardan oluşan bir çetenin Saima adında bir kıza tecavüz ettiklerini görür. Bu vahşete şahit olan Selmanoviç arkadaşlarının kurmasını istediği örgütü kurar ve o örgütün lideri olur. Bir süre sonra Azamoviç'in Almanlar tarafından tutukladığını öğrenen Selmanoviç, çok uğraşmasına rağmen onu kurtaramaz. Bu olaydan sonra Azamoviç ve Neniç'in metresi olarak düşünülen/konuşulan Sırp Mitza'da Alman askerleri tarafından acımasızca hapis hane nin avlusunda kurşuna dizilerek öldürülür. Selmanoviç, kurmuş olduğu örgüte Türk-Divisia adını verir ve başına geçtiği örgüt ile Sırp çetelerine birkaç baskın yaparak ismini duyurur.

Selmanoviç, kardeşi ile görüşmek için bir süre sonra Belgrat'a gider. Fakat kimseyi orada bulamaz. Belgrat'tan ayrıldıktan sonra yolda Pub Duiyç'in kurmuş olduğu Sırp çetesine esir olur. Sırp çetesinin içerisinde yıllar önce askerde Selmanoviç'in yardım ettiği Stevan da bulunmaktadır. Selmanoviç'e borçlu olan bu genç, onu öldürmek isteyen Sırp çetesinin elinden kurtarır ve ona kaçması için yardım eder. Tam bu esnada Selmanoviç'in kurduğu Türk-Divisia adlı örgüt bölgeye gelir ve diğer çete üyeleri ile birlikte Stevan'ı da öldürür. Selmanoviç, Stevan'ın ölmesine çok üzülür. Öte yandan Selmanoviç'in oğlu Dünder, Almanların Londra'ya düzenlediği bir hava saldırısı esnasında ölür. Fakat bu durumdan Selmanoviç ve ailesinin haberi yoktur.

Bu olaylar olduğu esnada Sırp lar tarafından kaçırılan Müftü Bedroviç ve onu kurtarmak için vazifelendirilen Halit Miyasiç tam kaçacakları zaman Sırp lar tarafından öldürülür. Romanda anlatılan karışıklıkların başlangıç aşamasında Selmanoviç'e karşı her hangi bir düşmanlık beslemeyen fakat Selmanoviç'in Türk Divisia adlı örgütü kurması ile birlikte Selmanoviç'e cephe alan Mordaç ve arkadaşları Selmanoviç'in çiftliğine bir baskın düzenlerler fakat bu baskın sırasında Türk-Divisia adlı örgüt tarafından yakalanırlar ve Mordaç sorguya alındığı esnada kendini öldürür.

Savaşın bir türlü bitmemesi ve o bölgede bulunan Türk nüfusunun yaşam koşullarının günden güne zorlaşması onları bu bölgeden, topraklarından göç etmeye mecbur bırakır. Bu yüzden Selmanoviç de ailesini Türkiye'ye gönderir. Bu göç sırasında Peder Yuvan onların sınırı geçmesine destek olur. Bu sırada bir saldırı sonucu Peder Yuvan öldürülür. Selmanoviç'in karısı Şevval Ana ve kızları Türkiye'ye gitmek üzere yolculuğa devam eder.

Romanda adaletsizlik teması, savaşın getirmiş olduğu olumsuz koşullar üzerinden okuyucuya aktarılır. Roman, 1940'lı senelerde Yugoslavya'da başlayan iç savaş nedeniyle ortaya çıkan Sırp çetelerinin Türklere karşı uygulamış olduğu zulümler ve işkencelerden bahseder. Sosyal adaletsizlik bu romanda yan tema olarak kullanılır. Ana tema ise savaştır.

Yazar bu romanında, Alman lider Hitler ve Sırp kökenli Mihailoviç ve Neniç arasında başlamış olan bir savaşın Sırp, Alman, Türk ve Yugoslav halkına nasıl yansıdığını ve adaletsizliğin bir savaşla başlayıp nasıl çığ gibi büyüdüğünü anlatır. Dünya üzerinde tek güç olma arzusunun liderlerde oluşturmuş olduğu güç hırsı halkı yokluğa ve sefalet kadar sürükler. Liderler arası çatışmanın bir toplumu teşkil eden farklı unsurları birbirine nasıl düşman ettiği ve neticede bu unsurları yıkıma götürdüğü, halkın adaletsiz bir ortamda yaşam mücadelesi vermeye çalıştığı bu romanda anlatılır.

Savaşın başlaması ile birlikte oluşmaya başlayan emniyetsiz ve güvensiz ortam Vişegrad istikametine ilerleyen otobüsün içerisinde de hissedilir (Barış, 2021, s.44). Otobüs Alman askerleri ve Sırp çeteleri tarafından baskına uğrar. Bu baskınlar esnasında araçta bulunan yolcular etnik kökenleri dolayısıyla şiddete maruz kalır.

Savaş koşulları ve bu koşullara bağlı olarak da ortaya çıkan adaletsizlik gerçeği kişiler arası zıtlıkları/çatışmaları ortaya çıkarmaktadır. Bu zıtlıkların/çatışmaların başında güçlü-güçsüz ve ezen- ezilen ikilemi gelmektedir. Savaş ortamında güçlü olan kesim güçsüz olan kesimi her daim ezmektedir. Romanda Almanlar kendi ideolojilerine karşı olan herkesi yok etmektedir. Bu durumun aynısını Sırp çeteleri de etnik kökeni farklı olan kişilere uygulamaktadır. Devletlerarası çıkan bu savaşlarda yine en büyük zararı halk görmektedir.

Aralarında Almanca bir şeyler konuştular, sonra hep birlikte giymekten sıçan ölüsüne dönmüş olan çizmeleri teker teker ve dikkatle gözden geçirmeye başladılar. Aradıklarını bulamayınca bir süre ne yapacaklarını düşündüler. Sonra biri adamı ensesinden tuttu, öteki de pantolon kemerinden sımsıkı yakaladı, zavallıyı kalabalığın arasından bir kedi gibi sürükleyerek çıplak ayak otobüsten aşağı yuvarladılar (Baysal, 2013, s.21).

Sosyal adaletsizlik gerçeği romanın genel ölçeğinde savaş durumu ile bağlantılı olarak verilir. İkinci Dünya Savaşı'nın getirmiş olduğu olumsuzlukları konu alan bu romanda Almanlar, Yugoslavya'yı işgal etmiş, bu işgalden sonra da Naziler bu bölgedeki halka türlü işkenceler etmeye başlamıştır. Eziyetlerin ve zulmün başlangıcı, romanda halkı taşıyan bir yolcu otobüsündeki olayla anlatılmaya başlar. Alman askerleri, farklı etnik kökenden insanların bulunduğu otobüsün önünü keserek, özellikle Sırlara karşı çeşitli eziyetler yaparlar.

İnsanoğlu savaş ortamında olsa da bir parça ekmek için yaşam mücadelesine devam etmek zorundadır. Savaş ve savaşın getirmiş olduğu ortamda ölüm ile burun buruna gelirse bile açlık ölümden daha beter olduğu için insan ölüm ile açlık arasında bir ikilemde kalabilir. Savaş

sırasında insan bir kere ölür. Fakat savaşın getirmiş olduğu yoksulluk ve zulmün etkisiyle açlıkla mücadele edilmesi insan için daha çetindir. Alman askerlerinin saldırısı sonucu soğukkanlılığını koruyan otobüs şoförü de bunun farkındadır. Çünkü savaş başladığı günden itibaren açlıkla yüzleşmemek adına ölümü göze alarak bu işi yapmaktadır.

Yolcuların arasında yalnız şoförle muavini soğukkanlılıklarını yitirmemişlerdi. Savaş başlayalı beri başlarından buna benzer birçok olay geçmişti. Artık kan ve silah görmeye alışmışlardı. Ömürlerini tekerlek üstünde geçirenler için de bu iki şey çok önemliydi. Ekmek bu gibiler için tehlikelerle dolu bir yolun üstündeydi ve ölümü göze almayanları yolun sonunda ölümden de beter olan açlığın beklediği bilinen bir gerçektir (Baysal, 2013: s.22).

Savaşın başlaması ile birlikte insanların yaşamaları için gerekli olan temel gıdalara ulaşım da zorlaşır ve liderlerin etkisiyle de farklı etnik kimliğe sahip insanlar birbirlerine düşman olur. Bu aşamadan sonra devletlerarasında başlayan savaş giderek yüzyıllardır bir arada yaşayan ve farklı etnik kimliklere/dillere/inançlara sahip olan insanlara da sirayet eder. Bu gerçeklik de toplumsal düzlemde bir arada yaşama kültürünü ortadan kaldırma noktasına getirir. Toplum içerisinde birlik ve yardımlaşmanın körelmesi ile birlikte kişiler arası adaletsizlik olgusu ortaya çıkmaya başlar.

“Kin anaforu hâlâ yatışmamıştı ve arabanın içinde yutacak birini arıyordu. Birdenbire yumruklar havayı dövmeğe başladı. Savaş insanları rezil etmişti. Kin ve nefret yedikleri ekmeğe, içtikleri suya bile sinmişti” (Baysal, 2013, s.32).

Romanın ilerleyen safhalarında Alman askerleri işgalin getirmiş olduğu güç zehirlenmesi ile Sırp bir kadın olan Mitza’ya tecavüz etmeye girişir. Alman askerlerinin bu vahşetini adeta bir çılgılık halinde Mitza şu cümlelerle dile getirir:

Şu yaralara iyi bakın. Bu sırtımı, insanlığın mutluluğu için dövüştüğünü söylediğiniz adamlarınız sigaralarıyla yaktı. Bu yetmiyormuş gibi bir de bana birbirlerinin yanında tecavüz etmeye kalktılar. Bir de ‘Toprak ve Ana’ bayramı düzenliyorsunuz. Önce askerleriniz için bir insanlık bayramı düzenleseniz daha iyi edersiniz (Baysal, 2013, s.189).

Almanların sergilemiş oldukları bu vahşete benzer eylemleri Sırp Çetnikleri de sergiler, onlar da özellikle Türklere karşı acımasız ve canice davranır (Aydemir, 2011, s.109). Savaş ortamında bu iki durumdan da etkilenen yine masum halk olur. Köy ortamında ağaların, muhtarların, şehir ortamında patronların ve müdürlerin, savaş ortamında ise komutanların ve askerlerin acımasız ve sert tutumlarından mustarip olan her zaman halk olur. Drina’da Son Gün romanında Çetniklerin yapmış olduğu acımasız ve canice uygulamalar şöyle anlatılır:

Çünkü Çetnikler bütün işlerini otomatik silahla görüyorlardı, yürekleri de taş gibi katıydı. Baskını yapıyorlar, arkalarında yalnız mezarlıklar bırakıyorlardı. Canının bağışlanması için bir yalvaran olursa kafasına ilk kurşunu yiyen o oluyordu. Karşı koymaya kalkışacak olursa bu suçunu cezasız bırakmıyorlar, en ilkel ve korkunç işkenceleri gülererek uyguluyorlar, tırnak söküp ya da çok keskin bir bıçağın sipsivri

ucuyla kurbanlarının sırt derisini yüzüyorlar, bazen de insanın en olmadık bir yerine şiş sokuyorlardı (Baysal, 2013, s.39).

Savaş ortamının getirmiş olduğu sert ve katı uygulamalar bölgede bulunan köylere ve kasabalara doğru yayılır. Özellikle bölgede yoğunluklu olarak Çetniklerin, toplu katliamlara girişmeleri ve Türklerin bulunduğu köy ve kasabaları yakıp yıkmaları anlatılır. Türklerin çoğunluklu olarak yaşadığı Nevesni de bu durumdan etkilenir. Bu kasabada yaşanan katliamlar şu şekilde dile getirilir:

“Çetnikler, yemyeşil Nevesni’yi tırpanla biçer gibi biçmişlerdi. Korkunç baskın gece yarısından sonra olmuştu, ortada Nevesni ilçesi diye bir şey kalmamıştı. Kifinaselo Köyü de yok olmaktan kendini kurtaramamıştı” (Baysal, 2013, s.229).

Savaşın getirmiş olduğu açlık ve zulmün etkileri, halk arasında ayrışmalara ve düşmanlığa doğru bir evrilme durumu yaratabilir. Yaşamsal fonksiyonlarını sağlayacak olan ihtiyaçlara ulaşmada zorlanan kişiler, paranın ve parayı elinde bulunduran kişilerin buyruğu altına girmeye başlar. Bu aşamadan sonra parayı elinde bulunduran kişilerin kendi işlerini yoluna sokmak için halkı kullanmayı seçmesi onların karakterinin açık bir göstergesi olur. Özellikle savaş ortamında karaborsacılık ve sömürüye yönelen zengin kesim, fakir kesim üzerinden geçinme yoluna gider ve sosyal adaletsizlik bu olgular çerçevesinde ortaya çıkar.

Aramızda bizden görünüp de onlardan olan bazı alçaklar var. Bu sizi hiç şaşırtmasın. Böyle zamanlarda her ulustan hainler çıkabilir. Bazı insanların gözünde para, namus ve onurdan daha değerlidir, bu gibiler de akıllarından çok kurnazlıklarıyla geçinirler. Onlara kızmak değil acımamız gerekir (Baysal, 2013: s.366).

Drina’da Son Gün romanında genel ölçekte savaş ve savaşın getirileri/götürüleri ele alınmaktadır. Farklı etnik kökene sahip olan kişilerin yıllarca dostça yaşadıkları bir ortamda bir anda birbirlerine nasıl düşman oldukları anlatılır. Böylece savaşa neden olan liderlerin emellerine ulaşmak adına insanların hayatlarını nasıl yok saydıkları gözler önüne serilir. Romanda savaş, toplumsal düzeni bozan bir gerçeklik olarak ele alınır ve sosyal adaletsizlik açlık ve zulüm gibi olgularla somutlanır.

4.4. ATEŞİ YAKANLAR

Faik Baysal’ın *Ateşi Yakanlar* romanı 1991 yılında Armoni Yayıncılık tarafından yayımlanır. Romanda zaman 1919-1922 yılları arasındır. Yakın tarihimize yönelen yazar, Kurtuluş Savaşı’nın öncesinden başlayarak, İzmir ve çevresinde filizlenen bağımsızlık mücadelesini anlatmaya çalışır.

Faik Baysal, Toplumcu gerçekçi çizgide kaleme aldığı romanlardan sonra edebiyatta bir boşluk olarak gördüğü tarihi romana yönelmeyi seçer. Yazarların da pek bu alana doğru

eğilmediğini gören Baysal, böyle bir roman yazmaya karar verir. Tarihi roman ile beraber anı türünde eserlerin de edebiyatımızda yeterince olmadığına altını çizer (Andaç, 2001, s.198).

Tarihi bir roman yazmaya karar verdikten sonra, ilk olarak reformcu ve aydın bir kimliğe sahip olduğuna inandığı Sultan İkinci Mahmut'un hayat hikâyesini konu alarak tarihi bir roman yazmaya başlar. Fakat geniş bir bilgi ve dokümana ulaşamayınca yakın dönem tarihimizi ele alan bir roman yazmaya karar verir (Aydemir, 2011, s.57). Bu karardan sonra gazete kupürlerinde gözüne çarpan 'İzmir'de düşmana karşı ilk kurşunu kim sıktı?' yazıları ve tartışmaları Baysal'ı böyle bir roman yazmaya iter. Milli Mücadele dönemini İzmir üzerinden anlattığı *Ateşi Yakanlar* romanını bu şekilde yazmaya başlar (Akdağ, 2017, s.22).

Baysal, *Ateşi Yakanlar* romanında bulunan kişilerin ve yaşanan olayların çoğunluğunun gerçek olduğunun altını çizer. Bu tarihi bilgilere ise dönemin önemli tarihçilerinden olan Reşat Ekrem Koçu'dan aldığını söyler. *Ateşi Yakanlar* adlı romanında geçen olayların neredeyse hiçbirisi tarih ile alakalı yazılan romanlarda yoktur ve romanda anlatılan olayların neredeyse hepsi utanç duyulacak cinayetlerdir. Roman içerisinde bulunan kişiler gerçek kişilerdir. Yalnızca isimleri değişmiştir (Andaç, 2001, s.58). Faik Baysal'ın bu romanında Kuvayı Milliye ordusunun kurulma aşaması ve bu ordunun ortaya koymuş olduğu mücadele kısım kısım verilir. Roman içerisinde düşman mevzilerine de yer verilmesi önemlidir.

Faik Baysal'ın bu romanı 1991 yılında *İnanç Dergisi Roman Ödülü*'nü kazanır. Baysal *Drina'da Son Gün* romanından sonra yakın tarihe ilgisini *Ateşi Yakanlar* romanı ile devam ettirir. Bununla birlikte o döneme kadar yayımlanan Kurtuluş Savaşı dönemini konu alan diğer romanlar kadar dikkat çekmediği için *Ateşi Yakanlar* romanı üzerinde yeterince durulmamıştır.

Roman, Kaymakam Bey'in, Yarbay Arif Bey'i makamında ziyaret etmesiyle başlar. Bu ziyaretten sonra vatan ve millet için birlikte hareket etme kararı alırlar. Bu ikilinin yakınlaşmasından sonra vali, onlara cephe almaya başlar ve başkentten (İstanbuldan/Padişahattan) gelecek emirleri aynen uygulamaya sokmak ister. Vatan toprakları büyük ölçüde işgal altındadır ve Yunan ordusu İzmir'i işgal etmek üzeredir. İzmir işgal edilmeden birkaç gün önce Mustafa Kemal Samsun'a çıkmıştır.

Öte yandan Kaymakam Bey Millî Mücadeleden yana olduğu için Rumlar tarafından bir suikast ile öldürülür. Akabinde Kaymakam'a yardımcı bulunan Doktor Edip'in kızı Sahure de tecavüze uğrar ve Rumlar tarafından öldürülür. Millî Mücadelenin bir başka savunucusu olan Yarbay Arif, başkentten emirlerini yerine getirmediği için bir süre sonra görevden azledilir. Görevden azledilme yazısı geldiği gün İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilmiş olur. Bir direniş hikâyesinin başladığı bu anda, düşmana karşı ilk hareket gazeteci Hasan Tahsin ile Yarbay Arif tarafından gelir.

İşgal kuvvetlerinin İzmir'e girdiği andan sonra İzmir halkı Yunanlılara karşı bir direniş gösterir ve silahlanmaya başlar. İşgal eylemlerinin yoğunlaşmaya başladığı bu günlerde Yarbay Arif bir süre sonra geri çekilerek bir köyde Karakeçili Alayını kurar. Eşinin yalnız başına İzmir'de kalmasından endişelenen Yarbay, yardımcısı Yağmurcuoğlu ile eşini İstanbul'a gönderir. Yarbay'ın eşi Raziye Hanım'ı İstanbul'a sağ salim ulaştıran Yağmurcuoğlu bir süre İzmir'de dolaştıktan sonra o da Karakeçili alayına katılır. Yarbay Arif'in yeni bir görev vermesi ile tekrardan İstanbul'a dönen Yağmurcuoğlu orada Osman Nevres'e yapılacak olan suikast girişimini engeller. Yağmurcuoğlu daha sonra Millî Mücadelenin ünlü savunucusu olan Musto ile İstanbul'da tanışır ve bir zaman sonra görevini başarıyla bitirmiş bir komutan olarak Karakeçili Alayına tekrardan geri döner.

Savaş ortamının doğurduğu bir gerçeklik olarak karaborsacılık net çizgilerle toplum üzerinde kendisini göstermektedir. Yoğunluklu olarak piyasada bulunan temel gıdalar zengin tüccarlar tarafından saklanmakta ve değerinin üzerinde halka satılmaktadır. Savaşın başlayacağını hissedilmesi, elinde temel gıda bulunduran tüccarlar için bir fırsat olmuş ve ahlaki normlar yok sayılmış ve sosyal adaletsizlik gerçeği ortaya çıkmıştır.

Biliyorsunuz yarbayım, piyasa çok durgun, alışveriş neredeyse durdu. Halk bir şeyler olacağı beklentisiyle gıda stoku yaptığından çarşıda pazarda aranan her şey bulunmuyor. Varsa bile bazı vicdansızlar bunları el altından çok pahalıya satıyor. Örneğin şeker ve çay ortadan kayboldu. Oysa evler hanlar şeker ve çayla tıkabasa dolu (Baysal, 1991, s.9).

Savaşın hissedilmesi ile birlikte ana gıda olarak görülen her ürün değerinin kat kat üzerinde 'parası olanlara' verilir. Parası olmayan kişiler ise bu ürünlere ulaşmakta zorlanır. Bu noktada karşımıza fakir-zengin ikilemi çıkar. Yoksul kesim bu temel gıdalara rahatlıkla erişemezken zengin kesim çok rahat bir şekilde erişebilmektedir. Malın değerinin üzerinde satılması ile birlikte halkın çoğu açlık ve sefalet buhranı içerisinde debelenmektedir.

Sosyal adaletsizliğin söz konusu olduğu yerlerde/dönemlerde hırsızlık, karaborsacılık, eşkıyalık gibi sosyal düzeni bozan birtakım durumlar ortaya çıkar. Yaşamsal gıdalara ulaşamamanın yaratmış olduğu etki ile birlikte bazı kesimler/insanlar bu eşitsizliği/sosyal adaletsizliği illegal yollara başvurarak çözmeye çalışır. Savaş ortamının yarattığı olumsuz koşulların sonucu olarak ortaya çıkan yozlaşma gerçeği, para (nesne) ile insan (özne)'nin birbirlerine olan konumlarını da değiştirir. Artık paraya hükmeden insan yerine, insana hükmeden para vardır. Bu yozlaşmışlık karşısında zaman zaman insanlar sessiz kalmayı tercih edebilir. Sözü edilen bu gerçekliğin temel sebeplerinden biride devletin sosyal düzeni bozucu bu unsurlara karşı müdahale etmemesi/edememesidir.

Aman aman, inşallah. Yalnız bu canilerle başa çıkmak çok zor. Gözlerini kırpmadan adam öldürüyorlar. Geçen gün pazarda bir köylü kadının döve döve boynundaki altınını

alıp kaçmışlar. İki kişiymişler, sonra bunlardan biri dönüp ateş etmiş, düştüğü yerden ayağı kalkıp arkalarından koşmaya başlayan kadıncağız vurulup ölmüş. Onca insan arasından biri çıkıp da kadına yardım etmemiş. Ne günlere kaldık Yarabbi, herkes kendi canının telaşına düştü. Ben bu katillerin günün birinde bize de saldırılarından korkuyorum (Baysal, 1991, s.21).

Paranın dahi karaborsaya düşmesi zengin kesimi bir anda dokunulmaz yaparken fakir kesimin ise mevcut düzensizlikte ezilmesine öte yandan, adaleti sağlayacak kişilerin rüşvet alması, adalet olgusunun para karşısında zayıflamasına neden olur. Bu bozuk sosyal düzende yok sayılan yine fakir ve ezilen halk olur.

“Herkesi enayi sanıyor galiba. Erlerimizden birine hakaret eden Andrea adındaki Rum’u babasından aldığı rüşvet karşılığında hapisten kurtardığını bilmeyen yok. Başkomser de validen nasiplendi elbet. Bu koca imparatorluk sizin gibi namusuna toz kondurmayan rüşvetçiler yüzünden battı” (Baysal, 1991, s.43).

Sosyal düzenin bozulması ile birlikte gayriahlaki durumlar gün geçtikçe normal karşılanmaya başlanır. Toplum sosyal adaletsizliği kanıksamaya başlar ve açlığın doğurduğu olumsuz koşullar sonucu gayriahlaki durumları meşrulaştırma yoluna gider. Bu meşrulaştırma ile birlikte bozuk düzene karşı durmaya çalışan bireyler ise yok sayılır ve yargılanır. Bu yargılamayı yapan kesim ise ahlaki değer yargılarını paranın gölgesinde yok sayar.

Yolsuzluk, hırsızlık, ahlaksızlık artık utanılacak ayıplar ve suçlar olmaktan çıkmıştı. (...)Bugüne kadar kendini satmayı becerememişti. Bütün sorun buradaydı. Namus belasına takılıp kalmış, bu yüzden beklediği balık oltasına hiç vurmamıştı. Neyin altını biraz karıştırırsan kokusuna insanın burnu dayanmıyordu. Değerler, yargılar alt üst olmuştu (Baysal, 1991, s.270-271).

Toplum açlığın ve yoksulluğun etkisi ile paylaşma duygusundan uzaklaşır ve bencil bireylerden oluşan bir sosyal bütün halini alır. Bu bencilliğin temel sebebi savaşın getirmiş olduğu karaborsacılık ve rüşvettir.

“İki köpek yokuşun ucunda bir kemik parçası için dalaşıyorlardı. Bu hayvanların da insanlardan hiç farkı yoktu. Anlaşma yerine hemen kavgaya tutuşuyorlardı” (Baysal, 1991, s.301).

Savaş ve savaşın etkisi ile insanlar önce kendi benliklerine daha sonra da toplumsal yapıya yabancılaşır. Sosyal dengesizlik değer yargılarını alt üst eder ve insanlar yardımlaşma olgusunun çok uzağında bir yaşam düzeni kurmaya çalışır. Toplumun bu tutumu zengin kesimi daha zengin yaparken fakir kesimi daha da fakirleştirir. Bu yapı içerisinde de sosyal adaletsizlik olgusu devam eder.

Ayakta içkisini yudumlayanlar da vardı daha. Kadınlar durmadan konuşuyor, bir yandan da uzaktan uzağa birbirlerini çekiştiriyorlardı. Dedikodu çoktan başlamıştı. Soylu soysuz, çöpçü dilenci, zengin yoksul, insan her yerde aynıydı. Bu üstünlük masalları kendi kendimize uydurduğumuz palavralardı. Toplumlar arasındaki çatışmaların, savaşların nedeni bu raflar ya da bölmelerdi (Baysal, 1991, s.323).

Savaş, ortamında zengin-fakir, ezen-ezilen, soylu-soysuz aslında aynı konumda yer almaktadır. Savaş, toplumun bu farklı kesimlerini bir araya getiren bir gerçekliktir. Fakat güçlü kesim, güçsüz kesime nispeten yaşamak için gerekli ihtiyaçlara ulaşma imkânı daha kolay olduğu için, üstün görülmektedir. Üstünlük insani ve ahlaki olgulardan ziyade para olgusu üzerinden ele alınmaktadır.

4.5. VOLİ

Baysal'ın *Voli* romanı 1997 senesinde Telos Yayınevi tarafından yayımlanır. Yakın tarihimizi konu alan romanlar (Drina'da Son Gün, Ateşi Yakanlar) yazdıktan sonra bu romanı ile birlikte yeniden sosyal hayatın sıkıntılı yönlerini anlatmaya başlar.

Baysal, vatan ve millet gibi kutsal değerlerin nasıl yozlaştırıldığını, adliye tarihinde 'Tabut Davası' ya da 'Yeğen Davası' olarak anlatılan bir davadan yola çıkarak romanın kurgusunu oluşturur (Aydemir, 2011, s.59).

Köy ve köylüden yola çıkarak taşradaki yozlaşmayı *Sarduvan* romanı ile anlatan Baysal, bu romanı ile birlikte şehir ortamındaki sosyal yaşamın nasıl çöküşe gittiğini anlatmaya çalışır. Bununla birlikte Baysal, bu romanında yalnızca toplumun nasıl bir çöküş yaşadığını anlatmaz. Ek olarak devlet kademesinde bulunan idari mekanizmanın ve ahlaki duyguların nasıl yok sayıldığını da tüm çıplaklığı ile gözler önüne serer. Yazar bu romanında bireyler ve devlet kademesinde bulunan kişiler arasındaki yolsuzluğun nasıl ortaya çıktığını anlatır.

Voli romanında Baysal, iş insanlarından hukukçulara, eğitimcilerden polisler kadar tüm meslekler aracılığı ile toplum içerisindeki sosyal çözümleri aktarır. Roman genel olarak ana kahraman olan Saido'nun çevresinde dönmektedir (Akdağ, 2017, s.24).

Saido'nun uyuşturucu kaçakçılığı yaptığı esnada, dolandırıcılıktan dolayı mahkemeye düşmesi romanın ana kurgusunu oluşturmaktadır. Mahkeme sürecinin sürekli uzaması, Saido'nun vicdani/insani değerlerini sorgulamasına yol açar. Romanda yalnızca ana kahraman Saido'nun değil, mahkemeye/davaya dâhil olan herkesin bir süre sonra değer yargılarını ve adalet anlayışlarını sorguladıkları görülür.

Roman, Saido'nun (Sait Devlet), yeğeni olarak anlattığı Zehra Çetnik için düzenlemiş olduğu bir cenaze merasimi ile başlar. Cenaze, Saido'nun ayarladığı bir cenaze arabası ve yine kendisinin ayarladığı sürücü ile İstanbul'a defnedilmek için yola çıkarılır. Arabayı eski bir suçlu olan Hızlı Bekir ve romanın ortalarına doğru sahte bir imam olduğu anlaşılan Derya Kıtık İstanbul'a götürmektedir. Tabut da cenaze yerine uyuşturucu bulunmaktadır. Saido'nun bir rakibi olan Tenekeci Sadiroğlu bunu bilmektedir ve bundan dolayı Derya Kınık'ı, arabada

bulunan uyuşturucuları alabilmek için aralarına yerleştirir. Araba İstanbul'a yaklaştığı sırada uyuşturucuyu ele geçiremeyeceğini anlayan Derya Kınık, Saido'nun adamı olan Hızlı Bekir'i öldürür. Daha sonra cenaze arabasıyla birlikte kaçır. İstanbul'a girdikten sonra polislerin düzenlemiş olduğu bir operasyon esnasında tabutu polisler kaptırır. Saido'nun bulunduğu şehirde görev yapan ve onun çevirdiği usulsüz işlerden haberdar olan komiser Hadi'nin ihbarı ile İstanbul'daki emniyet güçleri uyuşturucuları ele geçirir. Polisler ve uyuşturucuyu teslim alacaklar arasında büyük bir çatışma çıkar. Saido'nun ve Tenekeci'nin çoğu adamı ölür. İstanbul'a bu iş için bizzat giden komiser Hadi de çatışma esnasında ölenler arasındadır. Derya Kınık bu olaylar yaşanırken oradan kaçmayı başarır. Daha sonra bu karmaşık olay mahkemeye taşınır.

Suçlu olarak gösterilen Saido, kendisini savunması için Sungur Koparan'ı² avukat olarak tutar. Saido'nun tutmuş olduğu bu avukat parayı çok sevmektedir. Bundan dolayı dava süresince Saido'dan çok para alır. 'Yeğen veya Tabut' davası olarak bilinen bu dava uzadıkça Sungur Koparan'ın da şöhreti artar.

Sungur Koparan'ın araya girmesiyle valinin ve kaymakamın mahkeme üzerine kurduğu baskılar bir sonuç getirmez ve Saido bu davadan bir türlü aklanamaz. Çok uzun sürmesine karşın, mahkeme bir türlü olayın aslına ulaşamaz. Tabutta gerçekten uyuşturucu olup olmadığı, Zehra'nın gerçek bir kişi ve Saido'nun akrabası olup olmadığı anlaşılamaz. Saido çözilemeyen bu karmaşık durumdan sonra hapis haneye girer. Eski güçlü ve zengin günlerine bir türlü dönemez. Parası ve şöhreti yok olduktan sonra kimse onun yanına artık gitmez. Bazen gözetimli serbestlikten faydalanarak kendi yaptırdığı hastane inşaatında çalışır. Yalnız ve kimsesiz kaldığı zorlu günlerinde onun yanında olan tek kişi, hayır için yaptırdığı bir okulun müdiresidir.

Bir zaman sonra davayı yürüten yargıç görevi bırakır. Onun yerine gelen yeni yargıç davanın tekrar görülmesini uygun bulur. Lakin Saido kendi içinde bir hesaplaşmaya başlamıştır ve artık bu davanın tekrar görülmesi ve serbest kalma ihtimali onu pek ilgilendirmemektedir. Bir süre sonra bu iç hesaplaşma sonucunda kendisini hapis hanenin demirlerine asarak canına kıyar.

Voli romanında sosyal adaletsizlik gerçeği romanın ana temasını oluşturur. Toplumda ortaya çıkan çarpık düzen, zengini daha zengin, fakir kesimi ise daha fakir bir hale getirir. Roman içerisinde bulunan iş insanları, bürokrat kesim ve avukatlar gelir düzeylerini adaletsiz

² Sungur Koparan'ın eğitilmiş bir kişi olmasına karşın halkı ezen tarafta yer alması yozlaşmış bir eğitilmiş sınıfın oluşumunu gösterir.

bir şekilde yükseltirken, gelir düzeyi düşük olan gruplar aşırı derecede sıkıntı yaşamaktadır. Bu gerçeklik yoksul kesimi bir takım illegal yollara başvurmaya iter (Aydemir, 2011, s.111).

Voli, rezil bir düzenin, Saido'nun adamlarından Mert'in ifadesiyle "Saidolaşan" bir dünyanın romanıdır. Ezen-ezilen ikilemi *Voli* romanında açık bir şekilde görülür. Roman, bu iki cephenin çatışma ve mücadelesi üzerine kurgulanır (Akdağ, 2017, s.95).

Yazar, romanda her fırsatta adaletsiz düzeni eleştirir. Trafığın sıkışık olduğu bir durumda generalin arabasına yol açılması ve diğer arabaların ise o sıkışıklıkta bırakılmasına sürücüler şöyle tepki verir: "Demokrasiye bak sen, demokrasiye" (Baysal, 1997, s.113).

Ekonomik olgular üzerinden adaletsizliği anlatmayı seçen yazar, zengin ve fakir kesim arasında uygulanan adalet anlayışını eleştirmektedir. Bu eleştiriyi memur ve iş adamlarını karşılaştırarak yapar. Romanda, çok zor durumda kaldığı için kendi hesabına on bin lira geçiren memurun on beş yıl ceza alması, iş adamlarının ise bankaları milyonlarca dolar dolandırıp hiçbir ceza almaması adaletsizliğin somut bir göstergesi olarak yer alır. *Sarduvan* romanında Kavruk'un ekmek çalmasına hırsızlık olarak bakmayan yazar, *Voli* romanında da kendi üzerine para aktaran altı çocuk sahibi olan memuru bir suçlu olarak görmez. Baysal, bu durumu bireyin hayat standartlarının düşük olması sebebiyle bir mücadele olanağı olarak görür. Bu bağlamda denilebilir ki yazara göre çarpık düzende ezilen kesimin aç kalmamak için ekmek çalması ya da küçük bir memurun kendi üzerine para aktarması bir suç olarak değil hayatta kalmak için bir zorunluluk olarak görülmelidir (Akdağ, 2017, s.95-96).

Romanda bu durum ile karşı karşıya kalan bir başka kişi ise Cahit Karkas'tır. Mesleki olarak çok iyi bir konumda olmasına karşın kaçakçılık yapar. Fakat daha sonra bu durumdan çok pişman olur ve bu pişmanlığını mahkeme salonunda dile getirir. Yüksek inşaat mühendisi olmasına karşın ekonomik olarak sıkıntılı zamanlar geçirir ve kaçakçılık işlerine mecburen girer. Çok iyi bir eğitim almış olmakla birlikte uzun bir süre hak ettiği bir işe giremez. Çarpık sosyal düzende aradığı işi bulamayan Cahit Karkas, yoksulluk gerçeği ile karşı karşıya kaldığı için illegal bir yolu zorunlu olarak tercih eder (Akdağ,2017, s.96). Yazarın romanda böyle bir karakter tasarlamasının amacı yozlaşmış toplum yapısının ve sosyal adaletsizliğin bir insanı nasıl gayrimeşru yollara sürüklediğini göstermeye yöneliktir. Bu bağlamda Cahit Karkas, romanın ana teması olan sosyal adaletsizliği şu şekilde dile getirir:

"Aç kaldıysam suçlu ben değilim. Hizmet edeceğiz diyerek milleti kandıranlar görevlerini yapmıyorlarsa bunun suçlusu ben olamam elbette" (Baysal, 1997, s.299).

Romanın ana kahramanı Saido, halk arasında Devlet Saido lakabı ile bilinmektedir. Ticaret ile uğraşan bu kişi etrafına parası ile hükmeden bir iş adamıdır. Ezen-ezilen ikileminde

ezen tarafı temsil eden kahramanın bu tutumu yalnızca toplumsal düzlemde sergilediği eylemlerden değil, söylediği şu sözlerden de anlaşılmaktadır:

Bana hainlik yapanın sonu budur. Hiç dinlemem. Hemen keserim suyunu. Kararı ben verir, ben uygularım. Benimle iyi geçinmek gerek. Ben bu güne lâğımlardan çıkıp geldim. Bir de kalkmış bana bunu dün de anlatmışsın diyorsun. Elbette anlatacağım. Elâlemin sıçtığını temizlemek nedir biliyor musun sen? (Baysal, 1997, s.20).

Paranın bireyi etkisi altına alması ve devamında bireyin güç zehirlenmesi yaşayarak kendini toplumdan üstün görmeye başlaması Saido’da görülmektedir. Toplumun çarpık sosyal düzende maddi olarak çöküş yaşaması ister istemez toplumu Saido’ya ve onun gibilerine muhtaç olmaya iter. Bu muhtaçlığı gören Saido ve onun gibiler ise ezilen kesimi yok saymaya ve onları bir köle olarak görmeye başlar. Romanda Bekir ile Mert’in arasındaki diyalog bu gerçekliği somutlar niteliktedir.

“-Yo, ondan değil canım. İşler nasıl?

-Bombok. Ekmek her yerde hergelelerin ağzında.

-Evet evet. Dünya çok rezilleşti.

-Saidolaştı desene şuna.

-Ben umudumu daha yitirmedim. Akıllı davranırsak bu vartayı da atlatırız. Kolay kolay ölmeye razı olmayalım” (Baysal, 1997, s.25).

Sosyal adaletsizliğin ağırlıklı olarak görüldüğü bu romanda güçlü kesim güçsüz kesimin üzerinden zenginleşmektedir. Paranın sağlamış olduğu gücü elinde bulunduran zengin kesim, bir parça ekmeğe muhtaç olan kişileri buyruğu altında tutmayı başarır. Roman içerisinde “saidolaşmak” ifadesiyle vurgulanan durumun altında yatan en belirgin etken paranın, Saido ve onun gibilerinin tekelinde bulunmasıdır. Böylece Saido ve benzerleri paranın sağladığı iktidarla ezilen sınıf üzerinde hüküm sürmeye devam ederler.

Zengin kesimin, işlerini yürütmek için bürokrasi sınıfını elde tutmasının tek yolu paradır. Güçlü kesimin işlerini yürütmek için bürokrasiyi para ile elinde tutması/satın alması genel işleyişi zedeler ve çarpık sosyal düzen toplum üzerinde etkisini gösterir.

Adamını gördünmü yaparsın. Para bu. Kim dayanmış bu güne kadar meretin tükürdüğüm suratına? Keraneciye geçende rasladım. Şu Kardeşler Lokantası var ya orada işte. Ağzım bir karış açık kaldı. Namussuz Belediye Başkanı’yla yaprak döner yiyiyordu tıkabasa. Beni görmezlikten geldi herif (Baysal, 1997, s.29).

Gayriahlaki durumları normalmiş gibi göstermeye çalışan güçlü kesim, bunu görünürde halkın yararına işler yaparak illegal eylemlerini hasıraltı eder. Böylece halk nazarında iyi bir görüntü çizerek, perde arkasında sergiledikleri yolsuzlukların üstünü kapama yoluna gider. Romanda bu durum şu şekilde anlatılır:

Yakında bir hastane de yaptıracağım. Bütün hastalara bedava baktıracağım. Şu beğenmedikleri Saido kimmiş görsünler bakalım. Canı cehenneme. Komser momser vız

gelir bana. Ben yoksul babasıyım. Para otlarım ama otlatırım da. O eşşoğlueşekler gibi kasa faresi değilim. Göreceksin oğlum. Gelecek seçimlerde Belediye Başkanı, daha sonra da buranın Valisi olacağım. Halka hizmet etmek neymiş herkes görecektir o zaman (Baysal, 1997, s.42).

İnsani olguların ‘para’ karşısında yok sayılması ve paranın söylenen sözden/fikirden kıymetli olması toplumsal düzeni bozar. Toplum nezdinde bireylerin bir önemi kalmamış para toplum için nesne olmaktan sıyrılıp toplumu nesneleştirmiştir.

Bir ayağını öpmediği kaldı. İnsanın değil paranın sözü geçiyordu her yerde. Soylu da soysuz da, haklı da haksız da yalnız oydu. Bir sarayda, bir genelevde de başköşede idi. Temiz ya da kirli, dinsizin de dindarın da sevgilisiydi. Hepimizin elinde, cebinde, koynunda, gönlünde idi (Baysal, 1997: s.64).

Sosyal adaletsizliğin yoğun olarak görüldüğü toplumlarda kişiler arzuladıkları konuma/statüye ulaşmak için bazı gerçeklere göz yummak durumunda kalabilir. Zengin kesimin maddi olarak ulaşmış olduğu refah düzeyini eleştiren fakir kesim, zenginliğe ve saygınlığa ulaşmak için onların yolunun izlenmesi gerektiğini düşünür. Onlar gibi olmanın çalmaktan geçtiğinin altını çizer. Romanda bu durum Komiser Nafi’nin ağzından şu cümlelerle aktarılır.

Meslekte eskidikçe alkış ve övgülerin bir aldatmaca olduğunu, pohpohların karın doyurmadığını sen de göreceksin. Yalnız bu acı gerçeği anlamakta fazla gecikeyim deme sakın. Sonra benim gibi oturduğün sofrada boş tabakları yalarsın sen de. Kaşığı çorbaya çabuk çalmaya bak. Bu sersemlik uykusundan uyanalım artık. Bu ülkede insan çaldıkça yaşar (Baysal, 1997, s.113).

Çarpık sosyal düzende kanunların uygulayıcılarını ellerinde tutan zengin kesime nispeten, para karşılığında adaletten vazgeçmeyen nadir insanlar da vardır. Bu nadir insanların birisi de ‘Tabut Davası’ dosyasına bakan Yargıç Ekspres Nuri’dir. Bu davanın Saido için olumlu sonuçlanmasını isteyen avukatın para teklifine ve bürokrasi baskısına rağmen doğru bildiği yoldan ve adaletten vazgeçmez. Toplum tarafından bu tutumu her ne kadar ‘enayilik’ olarak görülse de vicdani olgular maddi olguların önüne geçer.

Suçlu avukatlarını terleten, uzun uzun düşündüren bir yanı da bir namuskolik olmasıydı. Ailesiyle birlikte küçücük bir evde oturuyordu. Hiçbir rüşvetçi daha bu güne kadar ona bir paket sigara vermeye bile cesaret edememişti. Görkemli yemek davetlerini bile elinin tersiyle itivermesi bazılarında hayranlık duyguları uyandırıyor, kimileri de ‘‘Bu kadar da enayilik olmaz artık’’ demekten kendilerini alamıyorlardı (Baysal, 1997, s. 187).

Adalet olgusu yozlaşmış bireyler için çok ucuz bir konuma düşmüşken, insani erdemleri muhafaza eden bireyler için ise toplum düzeninin ve yapısının zedelenmemesi için önemlidir. Toplumda adaletsiz düzenin oluşmasındaki en büyük neden adaletin kanunlarla değil para ile sağlanmış olmasıdır. Adaletin para ile sağlanması ‘‘namus’’ olgusunun da yıkılmasına yol açar.

“Ülkemizde adalet ne kadar pahalıysa namus denen acayip yaratık ta bir avuç kabak çekirdeği kadar ucuzdu” (Baysal, 1997, s.220).

Romanda yer alan işadamları Saido ve Nizamettin Tortul, avukat Sungur Koparan ve Zati Yağmur gibi isimler sosyal adaletsizliğin toplumda ortaya çıkmasını sağlayan kişiler olarak gösterilir. Öte yandan Hızlı Bekir, Komiser Hadi ve bazı devlet memurları da çarpık düzende, sosyal adaletsizliğin kurbanları olarak karşımıza çıkar.

Baysal, sosyal adaletsizliği ve toplumdaki çarpık düzeni açık bir şekilde okuyucuya aktarmaya çalışır. Güçlü kesimin kişiler üzerinde uygulamış olduğu manipülasyon ve adaletsizlik farklı yollar ve konular üzerinden eleştiriye tabii tutulur.

Ana kahraman Saido, romanda ezen tarafı temsil eder. Saido, toplumsal düzlemde sosyal adaletsizlik gerçeğinin işlenmesinde mühim bir konuma sahiptir (Aydemir, 2011, s.111). Saido’nun sergilemiş olduğu adaletsizlik roman içerisinde şöyle aktarılır:

“Saido gerçekten bir devletti. Oldukça da güçlü bir ordusu vardı. Bu ordunun erleri gırtlaklarına kadar borç içindeydi. Adamların kendisine hep borçlu kalmaları için onlara Mamalar gibi yardım ve iyilik görünümü altında elinden geleni yapmaktan geri kalmıyordu” (Baysal, 1997, s.23).

Roman içerisinde sosyal adaletsizlikten etkilenen kişilerin başında Komiser Hadi gelmektedir. Meslek hayatı boyunca işini hakkıyla yapar ve buna rağmen maddi ve manevi olarak sıkıntılar çekmiştir. Romanda, meslektaşları Nafi tarafından öldürülmesi onu bozuk sosyal düzende sistemin kurbanı olarak gösterir. Komiser Hadi, içinde bulunduğu bozuk sosyal düzeni şu şekilde anlatır:

Namuslu bir insan yok muydu şu ülkede? Olmaz olur mu hiç? Hem de yüzlerce vardı. Ama tümü de yalnızdı. Devlet neredeydi ya? O da hırsız ve soyguncuların poposundaydı. Yüzyıllardan beri sürüp giden bir yağmaydı bu. Elini çabuk tutarsan küpünü dolduruyordun (Baysal, 1997, s. 82).

Komiser Hadi’den sonra sosyal adaletsizliğin çemberinde sıkışıp kalan bir başka kişi ise, Ekspres Nuri olur. Bir hâkim olan Ekspres Nuri, ekonomik anlamda rahat bir hayat sürmemektedir. Dürüstlüğü ve adalet anlayışını her şeyden üstün görmesine karşın yozlaşmış düzen onu sistemin dışına iter ve işinden eder. Ekspres Nuri’nin ağzından bu durum şöyle anlatılır:

“Düzen bozuktu, yasalar çağ dışıydı. Ekonomik durum Donkişot kadar komik ve düşündürücüydü. İnsanı kurtarmak yerine hükümet, destekleriyle ayakta durabildiği holdinglerin cebine durmadan para pompalıyordu” (Baysal, 1997, s.228).

Saido’nun yasa dışı işlerinin başında olan Mert bu işlerden dolayı sürekli olarak hapis haneye girip çıkar. Saido onu yasa dışı işlerinde kullanır ve onu elinde tutmak için sürekli olarak vaatlerde bulunur. Aslında Mert de çarpık düzende ezilen tarafı temsil eder. Fakat ilerde ezen tarafa yani zengin tarafa geçmenin hayalini kurar. Bu uğurda Saido’ya baba olarak hitap

eder. İnsanların zengin kesimin yaptıklarına karşı sessiz kalması ve boyun eğmesi Mert'in gözünden ezilmenin bir simgesi olarak gösterilir. Mert, her ne kadar Saido'ya baba olarak hitap etse de arkasından 'saltanat süren lağım faresi' der ve bir zaman sonra onun da sonunun geleceğini söyler. Mert yıllardır çekmiş olduğu açlığın ve yoksulluğun sorumlusu olarak iş adamlarını suçlar.

Ezilen kesim, servet ve makam sahibi olan kişilere karşı merak ve kıskançlık içerisinde. *Voli* romanı ekonomik olguların ağır bastığı ve buna bağlı olarak da bireyler arası sosyal statü farkının anlatıldığı bir romandır. Günün sonunda mesleğini layıkıyla yapmak isteyenler bir cezaya tabii tutulur, mesleğini kötüye kullananlar ise ceza almak bir yana ödüllendirilir. Fakat ana kahraman Saido, yazar tarafından 'Suç ve Ceza' ikileminde önce suçlu kabul edilir ve daha sonra da ceza olarak canına kıydırılır. Bu şekilde de hiçbir suçun cezasız kalmayacağı gösterilmiş olur.

4.6. MADAM BAMBU

Faik Baysal'ın ölümünden kısa bir süre önce yazdığı son romanı "*Madam Bambu*" Can Yayınları tarafından okuyucuyla buluşturulur. Romanda hayata dair bir amacı ve beklentisi kalmamış olan Senar Kul'un ruhsal sorunları anlatılır. *Madam Bambu*, belediye mezbahasında çalışan ve daha sonra emekliliğe ayrılan veteriner hekim Senar Kul'un, hayat arkadaşını kaybettikten sonra yaşadığı yalnızlığı ve içinden çıkılması imkânsız olan derin bunalımını konu edinen bir romandır. Eşini kaybettikten sonra hayatı ve kendini sorgulamaya başlayan Senar Kul, tedavi görmek için bir psikoloğa başvurur. Başkişinin roman boyunca karşısına çıkan kadınlar, onun buhranlı ve bunalımlı hayatını daha da sıkıntıya sokar. Senar Kul ile birlikte eser içerisinde bulunan diğer kişilerde de görülen bunalım evresi cinselliğe bağlanmaktadır. Senar Kul'un, Mavi Motel'de tanıştığı insanlar toplumsal düzlemdeki ahlaki, siyasi çözümleri kişiler üzerinden okuyucuya yansıtması açısından önemlidir. Başkişi yozlaşmış olan sistemin yok etmeye başladığı kişilerden yalnızca birisidir. Romanda işlenen ana tema bireylerin kendileriyle ve daha sonra da toplumla yaşamış olduğu çatışma ve bu bireylerin ruhsal bunalımlarıdır (Akdağ, 2017, s.24).

Madam Bambu romanı, yazarın kendisine ait olan "Hayallerimin yattığı içimdeki mezarlığa gömün beni de" (Baysal, 2002, s.1), epigraf cümlesi ile başlamaktadır. Baysal'ın diğer romanlarına nispeten bu romanında tanıtık, güçlü, akılda kalıcı bir karakter yaratır. *Madam Bovary*, *Goriot Baba*, *Raskolnikov* gibi Senar Kul da ölümsüz bir kahraman olmayı başarır (Can, 2011, s.131).

Romanın ana kahramanı bir dönem belediye mezbahasında çalışmış ve emekli olmuş eski bir veteriner hekimidir. Eşinin ölümü sonrası geceleri bir türlü uyuyamayan Senar Kul, duyduğu garip uğultulardan sonra bir psikoloğa görünmeye karar verir. Doktor, Senar Kul'a yalnız kaldığı için böyle şeylerin olabileceğini söyler ve en kısa zamanda birisiyle evlenip kalabalık olmayan, sakin/sessiz bir yere tatile gitmesini önerir. Bu öneriden sonra Senar Kul, biriktirmiş olduğu parasını banka hesabına yatırarak, bir süreliğine ufak bir kasabada bulunan Mavi Motel'e gider. Mavi Motel'in sahibi Senem Hanım'dan çok etkilenen ve ondan hoşlanmaya başlayan kahraman, bu kadının kendisinden yaşça büyük olmasına çok üzülür. Daha sonra motelde bulunan kişilerle yeni dostluklar kurmaya başlayan Senar Kul, eski öğretmen olan Hami Bey ile tanışır. Hami Bey'in bir zaman sonra intihar etmesi Motel'de başlayacak yeni bir maceranın da habercisi olur. Hami Bey'in ani ölümü kuşkulara yol açar ve evlilik dışı bir ilişkiden doğmuş olan kızı Hande Hanım babasının ölümünü araştırmak için Mavi Motel'e gelir.

Otel sahibinden sonra Hami Bey'in kızıdan da hoşlanmaya başlayan kahraman, bu defa da genç yaşta olmadığına üzülür. Ana kahramanın geldiği bu yeni yerde dostluk kurduğu bir başka kişi ise, Kaptan isimli şahıstır. İlerleyen süreçte Kaptan'ın manevî oğlu olan Johny, Hande'den hoşlanmaya başlar. Hande'nin, Johny'i hırsızlık yaptığı gerekçesiyle suçlaması Johny'de derin bir yara açar ve bir süre sonra üzüntüden dolayı rahatsızlanır. Hande Hanım da Johny'e karşı boş değildir ama bu durumu gizlemeyi tercih eder.

Doktorun tavsiyesi ile dinlenmek ve stres altında kalmamak için geldiği bu kasabada ana kahraman bir anda kendisini esrarengiz olayların içerisinde bulur. Hande Hanım babasından yadigâr olan yüzüğü denize düşürür. Bunun üzerine Johny yüzüğü almak için denize girer ve yüzüğü çıkarır. Fakat kısa bir süre sonra nefessizlikten ölür. Bu duruma aşırı üzülen Hande Hanım, kendisini suçlamaya başlar. Tüm bu olanlar rağmen bu kasabada temelli olarak kalmaya karar veren ana kahraman, İstanbul'da bulunan evini satmak için bir süreliğine Mavi Motel'den ayrılır. Evin satışını yapmak için bir emlakçı ile anlaşılan kahraman, evine bir türlü talip bulamaz. Yalnız yaşamaya devam eden Senar Kul, bir yaşam arkadaşı henüz bulamamıştır. Öte yandan romanın son bölümünde Hande Hanım, Senar Kul'u arayarak hamile olduğunu söyler. Bebeğin, Kaptan'ın oğlu Johny'den olduğunu ve Kaptan'ın da torununa bakacağını bildirir. Bu durumdan kuşkulanan Senar Kul, Kaptan'ı arayarak Hande'nin söylediklerinin yalandan ibaret olduğunu öğrenir. Hande'nin kendisini dolandıracağı kanısına varan Senar Kul, bir daha asla onunla iletişime geçmez.

Madam Bambu romanında sosyal adaletsizlik ana kahraman Senar Kul üzerinden verilmeye çalışılır. Romanın geneline bakıldığında sosyal adaletsizlik yan tema olarak ele

alınır. Ana kahramanın usulsüz yollara başvurmaması, onun toplum içerisinde kaybeden sınıfa dâhil olmasına yol açar. Senar Kul'un roman içerisinde karşılaştığı insanlar genellikle mali yönden sorun yaşayan insanlardır (Kurt, 2009, s.393). Zengin-fakir arasındaki statü farkının gün geçtikçe daha da görünür olması, toplum içerisinde sosyal adaletsizliğin doğmasına neden olmaktadır. Sosyal dengesizliğin düzeltilmesi için devlet desteğine ihtiyaç vardır. Fakat zengin kesim buna engel olmaktadır.

-Toplum içinden çökerten bu vebayı ancak sosyal bir devlet önleyebilir. Vatandaşın ağzındaki çürük diştten bile sorumlu olan bir devlet.

-Güzel bir hayal bence.

-Evet, zenginler buna izin vermez.

-Bu acıları çekmeye mahkûmuz demek.

-Gördüğüm kadarıyla dünyamız bir savaşa doğru gidiyor. Yoksullar ve zenginler savaşına (Baysal, 2002, s.13).

Senar Kul'dan sonra roman içerisinde sosyal adaletsizlik anlayışı, Hami Bey üzerinden verilmeye çalışılır. Romanda Hami Bey, bir kıza tecavüz suçlaması ile karşı karşıya kalır. Suçsuz olmasına rağmen bir yılı aşkın bir süre hapiste yatar. Masumiyeti sonradan belli olmasına karşın karısı ve çocukları tarafından dışlanır. Toplum ve ailesi tarafından sapık olarak görünen Hami Bey, kendini büyük bir boşluk içerisinde hisseder. Adaletsizliğin sert yüzü ile tanışan kahraman, toplum tarafından da ötekileştirilmeye başlar. Baysal'a göre bu durum ülke genelinde adaletin olmadığı ve her daim "kör ve topal" olarak devam edeceğinin bir işareti olarak gösterilir (Aydemir, 2011, s.112).

Sosyal dengenin zamanla sosyal dengesizliğe evrilmesinin nedenlerinden biri güçlü kesimin güçsüz kesimi yok sayması ve onları sömürmesidir. Doğada nasıl ki güçlü olan canlılar güçsüz olanları avlıyorsa, toplumsal düzlemde de güçlü olan taraf güçsüz olan tarafı ezmektedir. Doğal yaşamda bu durum her ne kadar normal karşılanıp ekosistem olarak algılansa da toplumsal yaşamda bu durum sosyal adaletsizliği doğurur. Roman kahramanı Senar Kul, bu durum karşısındaki isyanını şu şekilde anlatır:

Buna ilahi düzen ya da adalet diyenlerin kulakları çınlasın. Bu ne biçim dünya böyle. Aslan zebranın, kurt kuzunun, kartal tavşanın peşinde. Güçlü güçsüzün eti butu sayesinde yaşamını sürdürüyor. Kısacası birbirimizi yiyoruz. Çok bilmişlere göre bu kepezeliğin bir adı da "Doğa Dengesi". Ben bunu kabul edemiyorum. Sürekli olarak birileri tarafından yenmek korkusuyla yaşamak bir işkenceden başka bir şey değil (Baysal, 2002, s.23).

Toplumsal yaşamda gözlenen ekonomik dengesizliğin uç boyutlara ulaşması kişilerin ruhsal dünyasını da derinden etkiler. Kapitalist düzende para gün geçtikçe insanları nesneleştirmeye başlar. Ezen ve ezilen sınıf arasındaki farkın uçuruma dönüşmesinin ana

nedenlerinin başında paraya ve güce sahip olma hırsı gelir. Kapitalist düzenin toplumsal düzlemde sebep olduğu yıkımı Baysal, şu cümlelerle özetler.

“Kapitalizm bir ahtapottu. Bütün kollarıyla sımsıkı dolandığı halkın kanını emiyordu. Ölüm kusan silah üretimiyle, filmleriyle dergi ve kitaplarıyla, kilise ve camileriyle” (Baysal, 2002, s.86).

Madam Bambu romanında, sosyal adaletsizlik her ne kadar toplumsal ortamda ekonomik olgulara bağlansa da bu durumun bir takım politik nedenleri de vardır ve bireyler güçlünün yanında yer almadığı sürece dışlanmaya ve ezilmeye mahkûmdur. Buna bağlı olarak ortaya çıkan adaletsizlik gerçeği bir zaman sonra şehrin ve insanların sosyolojik yapısını bozmaya doğru gider (Akdağ, 2017, s.98).

Kişiler bazen gördükleri ve duydukları karşısında sessiz kalmaktadır. Sener Kul’da görmüş olduğu bir durum karşısında sessiz kalmayı seçer. Bunu bir süre sonra korkaklık olarak yorumlayan Senar Kul, bu durumdan zamanla utanmaya başlar. Bu utanma ve korkaklık durumunu şu şekilde anlatır:

“Memurluk kanıma işlemişti. Korkağın, pısırsığın biriydim hâlâ. Yalnız bu kadar mı? Siliktim, kişiliksizdim, ikiye bölündüm, ayakta gezen bir ölüydüm. İnsanı insan yapan her şey, bir dilim ekmeğe satmıştım” (Baysal,2002, s.151).

Madam Bambu romanında bireyin bunalım ve yalnızlığına değinen Baysal, yer yer adaletsiz düzene de bir eleştiri yapar. Yazar, bireyin bunalım ve yalnızlığını sosyal adaletsizliğe bağlamamış olsa da, Senar Kul’un yalnızlıktan kurtulmak için gittiği kasaba ve bu kasaba da tanıdığı kişiler üzerinden adaletsizliği anlatmaya çalışır.

Faik Baysal’ın altı romanı içerisinde bulunan *Sarduvan* ve *Drina*’da *Son Gün* romanında ülkü değer ve karşıt değer karşılaştırması bu şekilde yapılmıştır. “Dramatik Aksiyonu Sağlayan Değerler Açısından Basat’ın Tepegöz’ü Öldürdüğü Destan” adlı makaleden yola çıkarak tablo oluşturulmuştur. (Sezer, 2019, s.87-88).

Tablo 3: *Sarduvan* ve *Drina*’da *Son Gün* Romanında Kora Şeması

	Tematik Güç (Ülkü Değer)	Karşıt Güç (Karşı Değer)
Kişi	Kavruk, Bulama, Dost Necu, Abut, Dursun.	Meram Ağa, İmam Cerviz, Muhtar, Kaymakam.
Kavram	Adalet, Düzen, Hak, Hukuk.	Adaletsizlik, Sömürücülük, Haksızlık.
Simge	Başkaldırı, İntikam, Emek.	Para, Mal, Toprak.
Kişi	Rıza Selmanoviç, Mehdi Azamoviç, Mirza, Müftü Bedroviç.	Neniç, Mihailoviç, Mordaç, Alfons Karr.

Kavram	Adalet, Düzen, Hak, Barış.	Adaletsizlik, Savaş.
Simge	Adalet, Düzen, Hak, Barış.	Para, Toprak, Hırs.



SONUÇ VE ÖNERİ

Sonuç

Faik Baysal, 1922 yılında Adapazarında doğmuştur. Lise öğrenimini Saint Joseph Fransız Lisesinde tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı bölümünde yükseköğrenimini tamamlar. Askerlik yıllarında ‘Karıma Mektup’ başlıklı şiiri yayımladıktan sonra bir süre hapiste yatar. İlk romanı *Sarduvan* 1944 yılında yayımlanır. Daha sonra sırasıyla *Rezil Dünya*, *Drinada Son Gün*, *Ateşi Yakanlar*, *Voli* ve *Madam Bambu* romanlarını yayımlar. Romanları dışında şiir, hikâye vb. türlerde de eserler verir. Toplumcu yazarlar arasında kendine yer edinen Baysal, romanları başta olmak üzere diğer türlerde de sosyal adaletsizlik temasını ele alır. Eserlerinde edebi konuşmalara ve ideolojik söylemlere değinmez. İdeolojik ve edebi söylemlerden uzak durması onu çağdaşları arasında pek tanınmamasına neden olur. Genel ölçekte eserlerinde küçük insana, insanların yoksul ve adaletsiz yaşamına yer verir. 2002 yılında son romanı *Madam Bambuyu* yayımladıktan sonra aynı yıl içerisinde vefat eder.

Bu araştırmada Faik Baysal’ın hayatı ve eserleri sosyal adaletsizlik çerçevesinde incelenmiştir. 1944-2002 yılları arasında eser veren Baysal, dönemin toplumsal yapısından etkilenecek, sosyal adaletsizlik bağlamında eserlerini kaleme almıştır. Bu çalışmada ilk olarak marksizm ve toplumcu gerçekçilik kavramı ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde ise Baysal’ın hayatı, sanat anlayışı ve eserleri teknik açıdan incelenmiştir. Son bölümde romancının yer yer köy ve köy sorunsalına, şehir ortamındaki bireyin yaşam mücadelesine, savaş ve savaşın getirmiş olduğu olumsuz koşullara ve küçük insanın yalnızlığına değindiği *Sarduvan*, *Rezil Dünya*, *Drinada Son Gün*, *Ateşi Yakanlar*, *Voli* ve *Madam Bambu* romanları tematik açıdan ele alınmıştır. Genel ölçekte bu altı roman sosyal adaletsizlik üzerinde şekillenir.

Toplumcu gerçekçi ve marksist anlayış sosyalist düşünceye göre şekillenmiş bir toplum oluşturmayı amaçlar. Marksist felsefede alt yapı üst yapıyı etkiler. Toplumcu gerçekçi anlayışta eser veren yazarlar, ezilen halkın sesi olur. Toplumda emek-sermaye, köylü-ağa, ezen-ezilen, işçi-patron vb. ikiliklerin ortaya çıkması sınıfsal çatışmalara neden olur. Bu çatışma unsurları toplumcu yazarların eserlerinde başat konular olarak görülür. Toplumcu gerçekçi sanatçılar, statü farklarını eleştirerek yeni bir toplum inşa etmeyi amaçlar.

Anadolu’daki köylerin sorunlarını ele alan yazarlar ağa-ırgat, muhtar-köylü, ezen-ezilen kavramları üzerinden eserlerini kaleme alırlar. Üreten köylü ve mahsülün sahibi olan ağalar üzerinden çatışma unsurları ortaya çıkar. Bunun üzerine toplumcu gerçekçi eserler yazılır. Toplumcu yazarlar, 1950’lerden sonra köy sorunsalını bırakıp kentlere yönelirler.

Makineleşmenin artması göç olgusunun ortaya çıkmasına neden olur. Kentlere göç eden köylü nüfus yaşamlarını devam ettirmek için fabrikalarda çalışmaya başlar. Böylece 1950'lerde fabrikalaşma ile ortaya çıkan işçi sınıfı ve doğurduğu sorunlar toplumcu gerçekçiliğin gündemi olur.

Bu araştırmada, ele alınan eserler sosyal adaletsizlik çerçevesinde sırasıyla incelenmiştir. Faik Baysal'ın ilk romanı olan *Sarduvan* köy ve köylü sorunsalını anlatması bakımından önemli bir romandır. Yazar'ın bu romanı burjuvazi geleneğine şartlanmamış, köy ve köylü gerçekliğini açık bir şekilde dile getirmiştir. Bundan dolayı naturalist açıdan ele alınabilir. Toplumun sorunları, kötülük, açlık vb. gibi durumlarda kişilerin ezilmesi ve sosyal adaletsizlik ile karşılaşmaları romanın genel kurgusunu oluşturur. Romanda adaletsiz düzen, ağa ve muhtar karakteri üzerinden anlatılır. Yer yer de din adamları ve kaymakam düzensiz yapının oluşmasını sağlar. Romanın genel yapısında ikili çıkar ilişkileri dikkat çeker. Ağa ve muhtarların birbirine destek çıkması, din adamlarının dini kötü emelleri için kullanması vb. gibi durumlar çıkar ilişkilerinin somut örnekleridir. Köy ortamında çıkar ilişkilerinin bu derece yoğun oluşu, kutuplaşmalara neden olmuştur. *Sarduvan* romanındaki kutuplaşmalar ağa-köylü, muhtar-köylü, ezen-ezilen, zengin-yoksul, iktidar-halk olarak sınıflandırılabilir. Bu kutuplaşmalar kişiler arasında ayrılmaya neden olur. *Sarduvan* romanı içerisinde yer alan adaletsizlik olgusu, romanın genel yapısını oluşturur.

Rezil Dünya romanında düzensiz bir toplum yapı görülmektedir. Bu düzensiz yapıda yaşam mücadelesi veren ve tutunmaya çalışan kişi/kişiler vardır. *Rezil Dünya* romanı sosyal adaletsizlik ve zulüm üzerine kurgulanır. Adaletsizlikler romanda Rafet ve diğer karakterler üzerinden aktarılır. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve buna bağlı olarak da ekonomik sıkıntıların artması toplumda adaletsiz bir yapının ortaya çıkmasına neden olur. Karaborsacılığın artması temel gıdalara ulaşımı zorlaştırır. Zengin kesim temel gıdalara rahatlıkla ulaşırken, fakir kesim ulaşamamaktadır. Bu durum zengin-fakir ikilemini ortaya çıkarır ve bunun sonucu olarak toplumda sosyal adaletsizlik olgusu görülür. *Rezil Dünya* romanında 'para' adaletsizliğin ortaya çıkmasındaki önemli sebeplerden birisidir. Birey yaşamak ve toplumda var olabilmek için paraya ihtiyaç duyar. Bu gerçeklik alt sınıftakileri, zenginlerin belirlediği/dayattığı koşullar altında yaşamaya mecbur bırakır ve bunun sonucu olarak emek sömürücülüğü ortaya çıkar. Para, işveren/zengin insanlar için bir gücün/iktidarın işareti iken işçi/fakir insanlar için ise ulaşılamayan bir nesnedir. Romandaki insanların arzularına/isteklerine ulaşamamaları adaletsiz bir yapıdan dolayıdır.

Baysal, *Drina'da Son Gün* romanıyla beraber savaş ve savaşın getirmiş olduğu olumsuz ortamı anlatır. İkinci Dünya savaşında Yugoslavya'da yaşayan Türklerin sıkıntılarına değinen

yazar, savaş koşullarının ortaya çıkardığı adaletsizlikleri söz konusu eder. Savaşın sert ve acımasız gerçeğinin sonucu olarak romanda insanlar asırlardır yaşadıkları topraklardan göç etmek zorunda kalırlar. Savaşlar liderlerin/komutanların isteğiyle başlar ve biter. Liderlerin/komutanların güç hırsına kapılıp halkı düşünmeden yaptığı bu savaşların sonucu/faturası halka yansır. Fakir/güçsüz halk her savaşın sonunda yokluğa/sefaletе sürüklenir. Savaş ortamında fakir/güçsüz kesim bir parça ekmek için mücadelesine devam eder. Zengin kesim, fakir kesime nispeten temel gıdalara rahat/kolay bir şekilde ulaşır. Savaş ile birlikte gelen açlık ve zulüm toplumda ayrışmalara ve düşmanlığa neden olur. Karaborsacılığın etkisiyle temel ihtiyaçlara ulaşımın zorlaşması fakir kesimi mecburen paraya ve parayı elinde bulunduran kişilere yöneltir. Zengin kesimin fakir kesimi bu doğrultuda kullanması sosyal adaletsizliği doğurur. Genel ölçekte savaş ve savaşın getirileri/götürüleri romanın genelinde ele alınır. Savaş toplumsal düzeni bozmuş ve bu bozulma sonrası açlık ve zulüm başlamıştır.

Faik Baysal, toplumcu romanlar yazdıktan sonra yakın tarihi anlatan bir romanın Türk Edebiyatında pek olmadığını görünce *Ateşi Yakanlar* romanını kaleme alır. Yazar Kurtuluş Savaşı'nın öncesinde başlamış olan bağımsızlık mücadelesine/Kuvayı Milliye ordusunun mücadelesine yer verir. Akabinde savaşın getirmiş olduğu olumsuz yaşam koşullarına ve bu koşulların topluma yansımalarını ele alır. Savaş ile birlikte toplumda sosyal dengesizlikler ortaya çıkmaya başlar. Değer yargılarını kaybetme aşamasına gelen kişiler, yardımlaşma olgusundan uzaklaşır ve farklı bir düzen kurar. Bu tutum zengin insanları daha zenginleştirirken, fakir kesimi ise iyice fakirleştirir. Bu şekilde de sosyal adaletsizlik olgusu sert bir şekilde kendini gösterir. Sosyal adaletsizlik devamında hırsızlığı, karaborsacılığı ve eşkıyalığı getirir. Kişiler yaşamını devam ettireceği gıdalara ulaşmakta sorun yaşar. Bu sorun sonrası adaletsizliğin çözümünü illegal yollara başvurmakta bulur. Savaş ortamının yarattığı kötü ve düzensiz koşullar toplumda yozlaşmanın çıkmasına neden olur. Zengin-fakir ikileminin yoğun olarak görüldüğü bu ortamda malın/ürünün değerinin çok üzerinde satılması halkın çoğunu açlığa ve sefaletе iter. Para dahi bu savaş ortamında karaborsaya düşer ve zengin sınıfı bir anda dokunulmaz bir konuma getir. Bu gerçeklik rüşveti ortaya çıkarır ve adalet kavramı para karşısında ortadan kalkar.

Voli romanında sosyal adaletsizlik zengin-fakir ikilemi üzerinden gösterilir. Romanda yer alan iş insanları, bürokrat kesim ve avukatlar gelir düzeylerini gayri meşru olarak yükseltirken, gelir seviyesi yaşam standartların altında olan gruplar ise büyük sıkıntılar yaşar. Bu tür sıkıntılar ile karşılaşmaları onları illegal yollara iter. Zengin kesim gayri meşru yollardan yükselttiği gelirinin hesabını vermez iken, fakir kesim cezaya tabii tutulur. Bu da toplumda adalet anlayışının taraflı bir şekilde ilerlediğini gösterir. Zengin kesim gayri meşru işlerini

yaptırmak amacıyla parayı bürokratları elde tutabilmek için kullanır. Halka hizmet etmek ve toplumdaki düzeni sağlamakla yükümlü olan bürokrat kesim, para karşısında bu görevini unuttur. Böylece devlet kurumlarındaki genel işleyiş zedelenmiş olur ve düzensiz yapı toplum içerisinde kendini gösterir. Her ne kadar zengin kesim kanun sağlayıcılarını ‘para’ aracılığıyla ellerinde tutsa da bu duruma karşı çıkan kişiler de vardır. Bu kişiler toplum nezdinde bir değer görmese de onlar için insani hasletler maddiyattan daha önemlidir.

Faik Baysal son romanı olan *Madam Bambu*’da bireysel temalara yer verir. Hayata karşı bir beklentisi olmayan Sener Kul’un ruhsal sorunları nedeniyle, toplumsal yaşamdan nasıl uzaklaştığını anlatır. Kişinin hayat arkadaşı olarak nitelediği karısını/kocasını kaybetmesi o kişiyi yalnızlığa ve bunalıma sürükler. Bu romandaki ana karakter de karısını kaybettikten sonra yalnızlık ve derin bir bunalım ile karşı karşıya kalır. Romanda sosyal adaletsizlik ana tema olmaktan ziyade, yan tema olarak verilir. Roman içerisinde zengin-fakir ikilemi rahatlıkla hissedilir. Bu zengin-fakir ikileminde, zengin taraf usulsüz işler yaparak kazanç elde ederken yargılanmaya tabii tutulmaz. Fakat fakir kesim bu yolu seçmediği için toplum tarafından yargılanır. Sosyal adaletsizliğin oluşmasında ekonomik olgular ön plandadır. Fakat bu durumun ortaya çıkmasına politik ve siyasi nedenlerin de etkisi olur. Güçlü/zengin tarafın yanında yer alan siyasi kanat, fakir/güçsüz tarafı yok sayar. Bu dışlanma/yok sayılma ile birlikte de ortaya çıkan adaletsiz düzen, toplumsal düzenin bozulmasına neden olur.

Faik Baysal’ın romanlarının sosyal adaletsizlik çerçevesinde incelendiği bu çalışmada toplumcu gerçekçi çizgide eser veren yazarın kimi romanlarını kendi hayatından izler taşıdığı, bununla birlikte dönemin sosyal, kültürel ve ekonomik şartlarının da Faik Baysal’ın romanlarına içerik düzleminde katkı sağladığı görülür. İçinde yaşadığı toplumun sıkıntılarına karşı duyarsız olmayan Baysal’ın romanları kendi dönemi içinde çok ses getirmese de yaşadığı dönemin sorunlarına/gerçeklerine ışık tutmuştur.

Öneri

Faik Baysal, romanlarında temel olarak toplumsal yaşamda gözlenen adaletsizliği anlatmaya çalışmıştır. Sosyal adaletsizlik gerçeği Baysal’ın romanlarında başat meselelerden birisi olarak yer alır. Bu çalışmada sosyal adaletsizlik gerçeğinin yazarın roman türünde vermiş olduğu eserler üzerinden irdelenmeye çalışılmıştır. Faik Baysal üzerine yeterli ölçüde akademik çalışmanın olmaması gerçeğinden hareket eden bu çalışma daha sonra sanatçı hakkında yapılacak olan çalışmalara kaynak olacaktır. Nitekim sanatçının romanları başta olmak üzere diğer edebi türlerde vermiş olduğu eserleri farklı bakış açıları ekseninde çalışma konusu yapılabilir. Ayrıca Baysal’ın yayımlanmış altı romanı dışında 1952-1953 yılları arasında *Yeni*

İstanbul gazetesinde 138 tefrika olarak kalan *Küçük İnsanlar* adlı romanı da kitap halinde yayımlanabilir ve bu roman üzerine de akademik çalışmalar yapılabilir.



KAYNAKÇA

- Akdağ, A. B. (2017). *Faik baysal'ın romanlarında sosyal meseleler* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 481438)
- Alangu, T. (1965). *Cumhuriyet sonrası hikâye ve roman 1940-1950*. İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Alangu, T. (2007). “Sarduvan” *faik baysal: gül sancılı adam*. Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Andaç, F. (2001). *Söz uçar yazı kalır/ yüzyılın son tanıkları 1: Denemeler söyleşiler*. İstanbul: Can Yayınları.
- Anık, M. (2006). Bir modernleş(tir)me projesi olarak köy entitüleri. *Dîvân İlmî Araştırmalar*, 20(1), 279-309.
- Aydemir, M. (2011). *Faik Baysal'ın hayatı, sanatı ve eserleri üzerine bir inceleme* (Doktora tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 748511)
- Aytaç, A. (2022). *Muzaffer buyrukçu'nun öykü ve romanlarında yapı ve izlek* (Doktora tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 748511)
- Barış, T. (2021). Balkan coğrafyasına fenomenolojik bir yaklaşım denemesi: Drina köprüsü ve drina'da son gün örneği. *Balkan Dil ve Edebiyat Dergisi*, 3(2), 27-51.
- Başboğa, Ö. (2017). *Orhan kemal'in hikâyelerinde eleştirel ve toplumcu gerçekçilik* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 465787)
- Baysal, F. (1991). *Ateşi yakanlar*. İstanbul: Armoni Yayıncılık.
- Baysal, F. (1993). *Sarduvan*. İstanbul: Can Yayınları.
- Baysal, F. (1994) *Rezil dünya*. İstanbul: Can Yayınları.
- Baysal, F. (1997). *Voli*. İstanbul: Telos Yayıncılık.
- Baysal, F. (2002). *Madam bambu*. İstanbul: Can Yayınları.
- Baysal, F. (2007). *Gül sancılı adam*. Trabzon: Kültür Yayınları.
- Baysal, F. (2013). *Drinada son gün*. İstanbul: Nemesis Kitap
- Bunarcıoğlu, Ş. D. (2008). *1966-1967 yılları arasında yayımlanan türk romanlarında toplumcu gerçekçilik* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 231097)
- Can, Ş. (2011). *Faik baysal'ın romanlarında şahıslar dünyası* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 296225)
- Cömert, S. (2013). *1946-1954 dönemi türk romanlarında toplumcu gerçekçilik* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 340262)
- Çankaya, E. (2013). Köy edebiyatı ve türk edebiyatında köye “içerden” bakış doğuşu, etkileri, sonuçları. *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(4), 423-488.

- Çankaya, E. (2013). Türk köyü köy edebiyatına nasıl yansdı? Köy enstitülü yazarlarda tematik eğilimler. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(7), 49-64.
- Dede, K. (2021). Türkiye’de köy romanını yeniden yorumlamak: Modernleşme ve alegori. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 38(2), 357-369.
- Dinçer, F. (2008). 1968-1969 yılları arasında yayımlanan türk romanlarında toplumcu gerçekçilik (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.
- Ekşioğlu, K. (2007). “Faik baysal ve sarduvan” *faik baysal: Gül sancılı adam*. Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. 68
- Enginün, İ. (2002). *Cumhuriyet dönemi türk edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Enginün, İ. (2020). *Cumhuriyet dönemi türk edebiyatı*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Eren, G. (2019). Marksist sanat anlayışı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 42, 107-117.
- Ergin, O. (1977). *Türkiye maarif tarihi*. Trabzon: Eser Matbaası.
- Erkoç, M. S. (2012). Marek hlasko ve sabahattin ali’nin öykülerinde toplumsal-siyasal eleştiri (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Ertuğrul, Ö. (2005). 1955-1959 dönemi türk romanında toplumcu gerçekçilik (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 186478)
- Ertürk, A. S. (2016). *Küreselleşen dünyada küreselleşemeyen sosyal adalet*. Ankara: Alter Yayınları.
- Ezine, C. (2007). Sarduvan romanı hakkında bir manifest ve faik baysal’ı takdim’’ *faik baysal: Gül sancılı adam*. Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları: 65-67
- Gezer, Ş. (2011). 1977 yılında yayımlanan türk romanlarında toplumcu gerçekçilik (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 285974)
- Güllüpcinar, F., & Yılmaz, E. (2020). Fakir baykurt ve kemal tahir’in yapıtlarında zenginlik, yoksulluk, emek ve sermaye. *Çalışma ve Toplum*, 4, 2197-222.
- Gündüz, O. (2018). *Cumhuriyet dönemi türk edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Güngördü, O. B. (2019). Türk romanında II. dünya savaşı dönemi almanya’sı imgesi. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 89, 121-142.
- Güriz, A. (2013). *Adalet kavramının belirsizliği”, adalet kavramı* (Yay. Haz. A. Güriz). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Gürsoy, Ü. (2007). *Faik baysal ve hikâyeciliği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hobsbawm, E. (1995). *Sosyal isyancılar*. Ankara: Sarmal Yayınevi.
- Irmak, E. (2018). *Eski köye yeni roman*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- İnan, A. (1989). *İzmir iktisat kongresi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları
- İslam, A. (2001). Üç roman bir yazar: Faik baysal’ın sarduvan, rezil dünya ve voli adlı romanlarına ilişkin bir değerlendirme. *Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 101-126.
- Kabaklı, A. (2002). *Türk edebiyatı V*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

- Kabaklı, A. (2008). *Türk edebiyatı V*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Kabaklı, N. (2012). Türk edebiyatı'nda etnografik bir yazın olarak "bizim köy". *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(1), 1331-1337.
- Kaplan, R. (1997). *Cumhuriyet dönemi türk romanında köy*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kart, B. (2019). Sosyal adaletsizlik, insan hakları ve "mültecilik". *Düşünme Dergisi*, 16, 19-32.
- Kongar, E. (1985). *Toplumsal değişme kuramları ve türkiye gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kongar, E. (2014). *Toplumsal değişme kuralları ve türkiye gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Korkmaz, R. (2016). *Sabahattin ali insan ve eser*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Kör, F. (2010). *1974 yılında yayımlanan türk romanlarında toplumcu gerçekçilik* (Yüksek lisans tezi). Yürkseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi'nden edinilmiştir. (Tez No. 270822)
- Kuçuradi, I. (2007:b). *Felsefe ve sosyal adaletsizlik; insan hakları kavram ve sorunları içinde*. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kurdakul, Ş. (2002). *Çağdaş türk edebiyatı, cumhuriyet dönemi 1*. İstanbul: Everest Basım Yayın.
- Kurt, E. (2009). Faik Baysal'ın romancılığı (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.
- Marks, K., & Engels, F. (2021). *Komünist manifesto*, (Çev. Celal Ünser, Nuri Deriş). İstanbul: Can Yayınları
- Mete, C. (2021). *Tonguç ışığında köy enstitüleri*. Muğla: Milas Belediyesi Kültür Yayınları.
- Moran, B. (2002). *Türk romanına eleştirel bir bakış*. Ankara: İletişim Yayınları.
- Okçuoğlu, A. (2007). "Faik baysal'dan dinlediklerim" *faik baysal: Gül sancılı adam*. Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. 115-123.
- Oktay, A. (1986). *Toplumcu gerçekçiliğin kaynakları*. Ankara: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları.
- Oktay, A. (2008). *Toplumcu gerçekçilik'in kaynakları sosyalist realizm üstüne eleştirel bir çalışma*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Ötgün, C. (2008). Sanat yapıtına yaklaşım biçimleri. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (1)2, 159-178.
- Özçelebi, H. (2007). Türk edebiyatında toplumcu gerçekçi eleştiri anlayışının temelleri. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 3, 1251-1275.
- Pospelov, G. (2014). *Edebiyat bilimi* (çev. Yılmaz Onay). İzmit: Evrensel Basım Yayınları.
- Selimoğlu, B. (2006). D.H. lawrence'ın oyunlarında işçi sınıfı ve sosyal çatışma (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Sezer, A. M. (2019). Dramatik aksiyonu sağlayan değerler açısından basat'ın tepegöz'ü öldürdüğü destan. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, (2)3, 84-92.
- Sim, Ş., & Ergin, F. (2013). Türk sineması'nda köy enstitüsü edebiyatının yansımaları: Osman şahin örneği. *Atatürk İletişim Dergisi*, 4, 1-25.

- Solak, Ö. (2014). *Cumhuriyet dönemi türk romanında merkez-taşra çalışması*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları.
- Şahhüseyinoğlu, H. N. (1992). Köy enstitülü bir öğretmen. *Abece. Eğitim ve Ekin Dergisi*, 70, 25-26.
- Şermet, K. S. (2017). Fakir baykurt yazınında köy enstitüleri ve sendikal yaşamın izleri. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 62, 195-204.
- Şimşek, G. (2020). ‘‘Küçük adam’’ tipinin orhan kemal’in şiirindeki yansımaları. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(3), 235-250.
- Şimşek, G., & Mercanoğlu, C. (2018). Bir ‘‘planlama örneği’’ olarak köy enstitüleri deneyimi. *Şehir Plancıları Odası*, 28(3), 261-281.
- Tekin, Y. (2002). ‘‘Türkiye’de ilk sosyalist hareket’’ iştirak çevresi’nin sosyalizm anlayışı üzerine bir değerlendirme. *SBF Dergisi*, 172-173.
- Tepe, H. (2019). Adalet, sosyal adaletsizlik ve insan hakları: adalet ve insan hakları ilişkisi üzerine. *İzmir Barosu Dergisi*, 84(3), 491-510.
- Tuna, F. (2007). ‘‘Yaşasın edebiyat’’, *faik baysal: Gül sancılı adam*, Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları. 125-128
- Tunalı, İ. (1993). *Marksist estetik*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayın.
- Tunalı, İ. (2000). *Marksist estetik*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Tuncer, C. (2007). ‘‘Yıllarca aradığımız’’ *faik baysal: Gül sancılı adam*. Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınlar. 71
- Türkoğlu, P. (2000). *Tonguç ve enstitüleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- URL-1 (2023). Köy Enstitüleri’nin kurulmuş olduğu illerden bir fotoğraf (Ek1)<https://haberajandanet.com/Article/koy-enstituleri/r7HQNAPFTyuj86CNnauO/> / Erişim Tarihi: 25.06.2023.
- URL-2 (2023). Köy Enstitüleri için yetiştirilecek öğretmenlerin eğitim aldığı okullar. (Ek-2)<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/koy-enstituleri-ne-zaman-kuruldu-koy-enstituleri-kurucusu-kim-iste-koy-enstituleri-mezunu-olan-isimlerden-bazilari-41496707/> Erişim Tarihi: 25.06.2023.
- URL-3(2023).Faik Baysal’ın eğitimini tamamladığı okul, (Ek-3)<https://www.gazetekadikoy.com.tr/yasam/kadiky-sj039de-geen-8-yil/> / Erişim Tarihi: 25:06:2023.
- URL-4 (2023). Faik Baysal’ın uzun bir süre müdavimi olduğu ve çok sayıda sanatçı ile tanıştığı pastane(Ek4)<https://www.google.com/search?q=nisuaz+pastanesi&oq=nisuaz+pas&aqs=chrome.1.69i57j0i512l3.5023j0j15&sourceid=chrome&ie=UTF-8#imgsrc=mD-cB4Xkh6kHdM> <https://tr.pinterest.com/pin/446278644298655336/> Erişim Tarihi: 21.05.2023.
- URL-5 (2023). Faik Baysal ve 55 yıllık hayat arkadaşı Mubahat Hanım (Ek-5)<https://www.tyb.org.tr/faik-baysalin-tanimam-bir-kez-bile-gormedim-yuzunu-dizesinin-hazin-oykusu-42305h.htm> Erişim Tarihi: 31.07.2023.
- URL-6 (2023). Faik Baysal’ın televizyon ekranlarına aktarılan ‘‘Kavanozdaki Adam’’ adlı oyunu(Ek-6)<https://www.nadirkıtap.com/faik-baysal-in-yazdigi-mesut-ucakan-in->

- URL-7 (2024). [https://www.kepirteliler.org.tr/bilgi/koy-enstituleri/ErişimTarihi:10.06.2024](https://www.kepirteliler.org.tr/bilgi/koy-enstituleri/ErisimTarihi:10.06.2024).
- Ünlü, M., & Özcan, Ö. (2003). ‘*Faik baysal*’, 20. yüzyıl türk edebiyatı 1940-1960. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Ünser, İ. H. (2021). Toplumcu gerçekçi türk romanında komünist propaganda (1950-1960). *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 13(25), 117-142.
- Wetter, A. G. (1976). *Bugünkü sovyet ideolojisi I*, (çev. Cemil Ziya Şanbey). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Wetter, A. G. (1976). *Bugünkü sovyet ideolojisi II*, (çev. Cemil Ziya Şanbey). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Yanık, E. (2016). *Yaşar kemal’in ince memed, demirciler çarşısı cinayeti, yusufçuk yusuf adlı romanlarında ‘toplumcu gerçekçilik’* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 428100)
- Yardım, N. M. (2000). *Edebiyat adasının yalnız adamı faik baysal; romancılar konuşuyor*. İstanbul: Kaktüs Yayınları.
- Yardım, N. M. (2007). ‘*Esas olan insan sevgisi*’ *faik baysal: Gül sancılı adam*. Sakarya: Adapazarı Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 129-132
- Yardım, N. M. (2013). *Romancılar konuşuyor*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Yaşar, G. F. (2023). *Edebiyat sosyolojisi bağlamında toplumsal değerler ve değerler çatışması: Ahmet arif, faik baysal ve tarık buğra örneği* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 812413)
- Yıldırım, F. (2012). Gençlerin yaşamında bir sosyal savunmasızlık olarak ‘sosyal adaletsizlik’: Yaşam dönemi yaklaşımı. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21-34
- Yıldız, N., & Akandere, O. (2018). Köy enstitülerinin ideolojik yapısı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 17(35), 275-316.
- Yılmaz, A. (2015). Bozkır romanlarında köy enstitüsü. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(29), 309-328.
- Yılmaz, İ. (2019). *1978-1979 yıllarında yayımlanan türk romanlarında toplumcu gerçekçilik* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 551499)
- Yücel, Y. (2019). *Kemal bilbaşar’ın cemo, memo ve başka olur ağaların düğünü adlı romanlarında toplumcu gerçekçilik* (Yüksek lisans tezi). Yürseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi’nden edinilmiştir. (Tez No. 601587)

EKLER

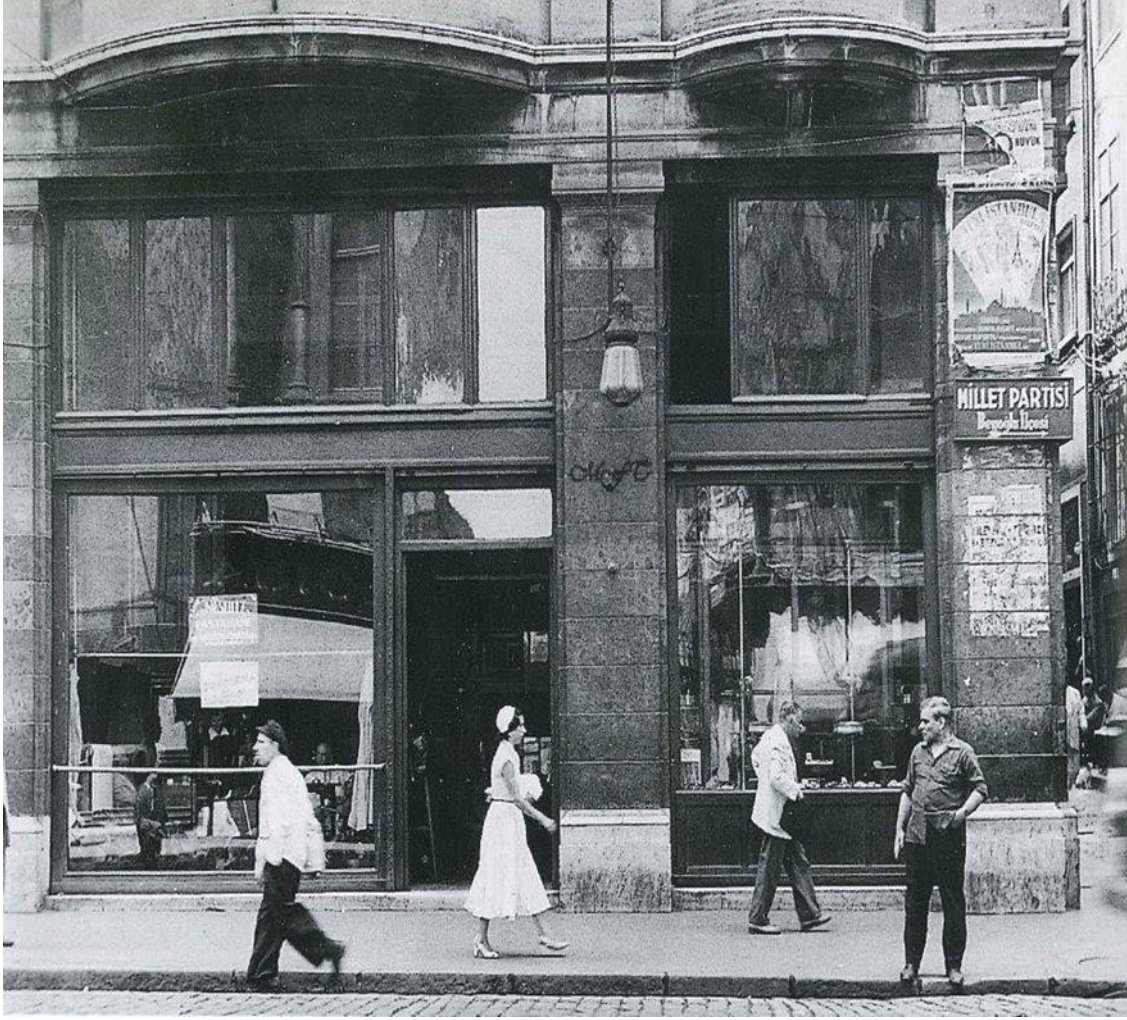
Ek 1: Köy Enstitüleri, Ankara



Ek 2: Hasanoğlan Köy Enstitüsü



Ek 4: Nisuzaz Pastanesi, Beyoğlu İstiklal Caddesi



Ek 5:Faik Baysal ve 55 Yıllık Hayat Arkadaşı Mubahat Hanım



Ek 6: Faik Baysal'ın Televizyon Ekranlarında Yayımlanan "Kavanozdaki Adam" İsimli Oyunu



"Kavanozdaki Adam" 1 hafta daha uzatıldı!

● Faik Baysal'ın yazdığı, Mesut Uçkan'ın yönettiği ve Ahmet Mekin, Metin Serezli, Nevra Serezli, Sevdâ Ferdağ, Nil Unal ile Erol Durak gibi sanatçıların rol aldığı "Kavanozdaki Adam", bu gece sona erecekti. Ancak son bölümün gereğinden uzun olduğu anlaşıldı, dizinin finali, gelecek haftaya bırakıldı. İşte bu geceki bölümün hikayesi:

● Beyin ameliyatı sonrasında yazara, psikiyatri seansları uygulanır. Ancak sonuç, başta ameliyatı gerçekleştiren Prof. Dr. Kenan Aksel olmak üzere, herkesi şaşırır. Yazar, davranışlarıyla, eski kişiliğinden çok uzaktır. Onun bu durumu, eşi İnci ve kızı Naza'yı hayli tedirgin eder.

Zor günlerin eşliğinde

Beyin ameliyatı olan yazara eşi rolündeki Nevra Serezli ile kızı Naza'yı canlandıran Nil Unal, bu gece yayınlanacak olan bölümde, hayli tedirgin anılar yaşıyorlar. Yazarın eski kişiliğinden çok farklı olması, bir anlamda anne-kız, kohlilerini bekleyen çok zor günlerin habercisi verecek.

Mü-Cav Koleksiyon

ÖZ GEÇMİŞ

İlk, orta ve lise eğitimini memleketi Bayburt'ta tamamladı. 2017 yılında Bayburt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde başladığı lisans eğitimini 2021 yılında bitirdi. Aynı zamanda Bayburt Üniversitesi eğitim fakültesinde formasyon eğitimini tamamladı. Faklı yayın organlarında yayınlanan şiir ve hikâyeleri bulunmaktadır. Ayrıca 2023 yılında bir şiir kitabı yayımladı. 2021 yılında başladığı Bayburt Üniversitesi'nde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü Yeni Türk Edebiyatı bilim dalında, lisansüstü eğitimini sürdürmektedir.

